

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Controversiarvm Praecipvarvm In comitiis
Ratisponensibus tractataru[m], & quibus nunc
potissimu[m] exagitatur Christi fides & religio, diligens, &
luculenta explicatio**

Pighius, Albertus

Parisiis, 1549

II. De iustificatione hominis, fide, & operibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-29467

DE FIDE OPE RIBVS, ET IYSTIFICA tione hominis, Controuer- sia secunda.

QUONIAM quidem, in hoc
 lut cardine vertitur, & ex hoc
 principio pender, vniuersa pen-
 quæ inter aduersarios, & nos est
 in religione, & fide cōtrouerfia
 in hoc, inquam dogmate, quod
 de fide quadam speciali, nos iusti-
 ficante introducunt, quo vniuer-
 sa penè nostræ religionis dogma-
 ta inficiunt, & contaminant ad ip-
 sum quale sit, ordinem articulorum confessionis eorundem
 sequētes, nunc excutiendum est. Qua tamen in re (quod in
 sequentibus, etiam omnibus obseruare conabor) summam
 tantum, sententiæ illorum, quanta potero breuitate, fide, &
 luculentia persequar, verborum, quibus eam, in confessione
 sua, & apologia eius explicant tenorem, & seriem, interim
 neglecturus, vt in quibus illum ordinem, illud orationis
 lum, ac lineam, ad suum scopum perpetuo tenore, & cursu
 tendentem, & aptè currentem, illam rationem, luculentiam,
 ac vim dialecticam, vbique desideres: multa verò conuulsa
 distracta, contorta, decies repetita, horum, illorumque re-
 currentia, & aculeis, nō nusquam etiam, apertis plena in nos
 conpitiis, & velut parergis quibusdam, distincta, & exorna-
 ta inuenies. Quod ideo mihi hīc magis placuit consilium.
 Primum, quo ad multa pudenda eorundem, quorum excus-
 sio, & pertractatio, haud multum momenti, ad rei summam
 afferret, cōniungere liceret. Deinde, quo liberè ipsa in se dog-
 mata, clarius, luculentius, atque ordinatius, more nostrorum
 semus ita proponere, vt statim intelligeretur ab omnibus,
 quid in quoque inter nos controuersum sit, & quis in vna-
 quaque cōtrouerfia status sit, ita excutere, vt quisque ex qua

parte ster veritas, possit, & facile, & certò, & euidèter intelligere. Vbiq; tamen, eam daturus, ne in explicandis aduersariòr, aut sensis, aut argumētis rationibusque, seu vim, & industriam, seu luculentiam, seu fidem desideraturi sint: aut merito possint quicquam callide à nobis circumscriptum, inuersumque còqueri. Ad propositam rem igitur.

Docent per solam fidem, à deo, in Christo saluatore, redemptorèque nostro, omnem iustitiam, & salutem mere gratiis, expectare nos oportere, & certò accipere.

Hæc summa doctrinæ est, brevis quidè, si verba numeres at multis magnisque sæcūda mysteriis, præsertim, vt illi ipsi eam intelligunt, atque explicant, tantò equidem perniciosior, ac pestilentior, quantò ipsam assequendæ salutis nostræ medicinam, suo toxico penitius inficit: & nihilominus speciosis, religiosisque verbis proposita, magnas probabilitate insinuat: idq; eò facilius, quod nostræ subscribat pigritiæ & ignauitiæ, vt qui omnes facile, & libenter, à labore, ac difficultate bonorū operū, si nihil, vt hi docent, ad salutē momenti habeant, absolui nos acquiescimus: si in vna fide minimè operosa, securissimā eiusdem salutis, quam hi inculcant certitudinē tenere possim? Quæ hæctenus incerta omnibus, & magna cū sollicitudine, ac timore quærenda, nobis proposita est. Quis enim istiusmodi doctrinā, tam facile, & tam certam assequendæ salutis viā nobis demonstrantem, nō libenter, & vtrisque manibus amplexaretur, si modo vera sit?

Quam tamen quo penitius & certius intelligas, sub quatuor ferè verbis, vniuersa penè eius (quæ multa & ingentia sunt) mysteria signata, conclusaque notabis. Quorum primum, est ipsum (fidei) vocabulum. Neque enim ut communiter loquentes, fidem catholicam, sed fidem quandam specialem intelligunt, quæ solam promissionem dei, iustificationis, & salutis nostræ in Christo, propriè respiciat: cuius characterem post excutiemus diligentius.

Alterum est (sola) exclusiua particula, quam addunt illi suæ fidei. Cui vni, ita iustificationis gratiam acceptam referunt, vt opera, etiam quantumuis bona, nihil velint, ad eandem momenti habere: nullum eorundem, hæc in re respectū esse apud deum. Quæ tametsi, cum mandata à deo sunt, propter uoluntatem eiusdem facere oporteat, non tamen, diuina gratiæ, per ea impetranda, obtinendæque gratia.

Tertium

Summa doctrinæ aduersariorū de iustificatione fidei. Quas ob causas hæc doctrina sit ad penitentiā efficacior.

Sub quatuor ferè verbis, vniuersa penè eius conclusa signataque mysteria. Fide. Sola.

DE PECCATO ORIGINIS,

Gratis.

Tertium est, in ipso (gratis) aduerbio. Quod ipsum tam & nos recipimus, sed nō similiter, atque illi, intelligimus. Enim ita, gratis à Deo per Christum iustificationem, & saltem expectari à nobis oportere affirmant, vt si quid ipsi in re, aut eius rei gratia, nostri operis, nostræ præparationis nostri studij, aut conatus adiunxerim⁹, hoc ipsum, ad diuinæ gratiæ iniuriam pertinere intelligant. Sic sola fide illa si gratis nos iustificari affirmant, vt opera nostra, quæcunque demum, & qualiacunque sint, quocunque pertineant, ad nostri iustificationē, nihil promouere cōtendant, nec proprio illa, eorumque respectu, vitam beatam nobis à deo tribuere à nobis ea spe, aut fiducia oportere fieri: imò nō posse à nobis, sine impietatis nota, ita fieri.

Certo.

Quartum est (inquit) hoc est, in securissima certitudine salutis, quam promittunt suæ fidei professoribus. Ita enim docet: Omnem fidelem certo statuere oportere, quod propter fidem illam suam Deo placeat, atque eundem, patre propitium habeat.

Modus generationis suæ fidei.

Iam & in modo generationis suæ fidei, nō parum notum tinetur mysterij. Neque enim volunt quicquā eius ex pendere: nihil situm in nostra potestate, & arbitrio: nihil eandem assequendam conferre nostras præparationes, nostra opera, imò, nec aspirare quidem ad eam nos posse, si vniuersam simpliciter, ex vna dei voluntate pendere, vt conferat, quibus, vbi & quando sibi visum fuerit.

Quæ catholici affingunt in hac controuersia.

Et hic crassissimam nobis ignorantiam affingunt nobis iustificationis mysterij, vt in eo proscribamus Christum, quicquam doceam⁹, quā vel pharisaicam, vel ethenicam, de rationis, nostrorumque operum, aut legis iustitiā. Deum iustitiam ignoremus. Hic velut phariseos, carnalēque Iudæos, nos producūt, spiritales scilicet homines, & qui tendamus in legem, velut in velatā faciem Moysi. Et hinc hypocritis præsumptionē excitemus, inde verò, ad desperationem adigamus pauidas conscientias, quod illam non doceam⁹, tam securam salutis certitudinem. Affirmant autem nobis imprudētissimè doceri, quod homines, rei iræ accedente mereantur remissionem peccatorum, per actum dilectionis Dei. Integras quoque humanæ naturæ vires, à nobis attrahi ad diligendum Deum super omnia, vniuersaque eius mandata implendum, absque spiritus sancti gratia. Breuiter, à

his doceri, ne Christo mediatore, ac propitiatore vtantur homines: & per ipsum, gratis se accipere remissionem peccatorum intelligant.

Quæ, quo candore in nos congerent, & his traducant, apud simplicem, & harum rerum ignarū, sibi quæ plus satis credendum populū, quo omnes intelligant, & ipsi, & ceteri doctri orthodoxæ, hac de re, nostræ summa, quantum fieri potest, & paucis, & luculenter exponenda est. Quod, quo certiori methodo liceat deprobat, quandoquidem hæc nūc inter aduersarios, & nos quæ posita confutatio, præcipue cōtrouertitur, an sola nos fides iustificet, ante omnia recte intelligere oportet, uniuersa quæ in se cōplectitur quæstio, quæ quoniā de fide quærit, & iustificatione hominis, duo hæc in primis explicanda sunt, & quid fidem audiētes, aut loquentes intelligamus: & quid iustificationē hominis: quo ve modo, quibusque mediis, ea ipsa in nobis peragitur. Et quia fidei vocabulum nequaquam simplex, sed multi iugum, & varium, in diuinis scripturis (ad quarum normam & rationem, hic nobis loquendum est) inuenimus, ante non in scriptis ea explicanda diligēter est, & distinguenda multipliciter. ne quod vni significatorū eius à scripturis vere tribuitur, nos ipsa æquiuocatione decepti (quam aduersariis, in multis non vitiorum suorum dogmatū, erroris causam inuenio) male attribuiamus alteri: aut de alio significatorum eius, illi de alio loquentes nos: Andabatarū more dimicemus in tenebris, & nihil aliud, quam verba profundamus in ventum, absq; vlllo scopo aberratē disputatione nostra vniuersa. Proinde ad rē.

Et nonnunquam fides in scripturis, ipsa conscientia, intus diiudicans, quid verum aut falsum sit, in his, quæ aguntur: quid simulatum, fucatumque, quid syncerum, ac simplex. Quo sensu paulus: Quicquid, inquit, ex fide non est, peccatum est. Ex fide, idem, quod ex veritate, & synceritate conscientie intelligens.

Est & fides, constantia in præstando, quod quis promiserit, quasi fiat, quod dictum est, quæ est etymologia vocabuli, vt idem Paulus: Quid enim, si quidam eorum non crediderunt, nunquid infidelitas eorum fidem Dei euacuauit? Hoc est: Si non steterunt illi in his, quæ Deo promiserant, num item suis promissis non stabit deus? Et rursus: Si nō credimus, ille fidelis permanet, negare se ipsum non potest.

Ad propositū verò propius. Est & fides vnitati scripturæ.

Explicatio

doctrinæ

orthodoxæ

et catho-

lica de pro-

posita con-

trouersia.

Fidei mul-

tiplicitas

in scriptu-

ris explica-

distingui-

male at-

tur.

Fides con-

scientia.

Fides, in

præstando

promisso cō-

stantia.

Fides qua

Fides qua credimus reuelatus à deo omnibus. re, & ecclesiasticis scriptoribus, vniuersaq; Christi ecclesie more, secundum quam Christi fideles dicimur, nempe habitus animi, quo certo, & absque vlla hæsitacione assentimur iis quæ à deo, salutis nostræ causâ, ecclesiæ suæ reuelata sunt seu scripto illa, seu viuæ vocis oraculo, viuæque traditione aut Christi, aut Apostolica, eadem acceperit: & velut manus à patribus in filios, magno ad nos cōsensu perducit Cui, & de scriptis, & de non scriptis, ea in re credimus.

Hæc, cur- catholica. Hanc nos fidem, more orthodoxorum patrum, appellamus catholicâ. Est enim omni ascripto Christi familiæ prorsus necessaria, & sine qua, nemo vllam cum eo familiaritatem aut cognationem prætereundere poterit. (De his loquor, & vsum rationis adepti, etiam huius fidei assequendæ facultatē assequuti sunt) Ea nēpe, de qua Apostolus, quod sine illa impossibile est placere deo. Impossibile, inquam illi, cui quæ credenda sunt, sufficienter promulgata sunt. De qua etiam Christus, cum certam damnationem, non credentibus denūciat. Quæ, de habitu illo, non actu fidei, certum est intellegi cum sine actu fidei, deo placere nos posse, seu dormientes, aliud agentes, indubitatum sit.

Acquisita. Est autem huius generis fides quædā, quæ ex nobis est, à nobis exigitur. Est & altera quædam, quæ illi à deo superfunditur: Acquisitam, & Infusam, scholæ vocant. Vtranque idem distinguit, atque explicat Apostolus, Siquidem ad manus docens singulos quosque fidelium, membra esse vni Christi corporis, nec omnes vnum, sed singuli proprium habentes donationes secundum gratiā, quæ data est nobis, differentes: secundum quas, ut hic oculus, ille auris, lingua, manus, aut cæterorum, quæ nobiliora, & honestiora sunt, ita alia ex his quæ inhonestiora esse videntur, toti nihilominus necessaria, sit membrum aliquod, & vnumquodque, suum opus exerceat. Suborienti hinc tacita quæstioni occurrendum, qua merito interrogare quis posset, num membrorum quorūque, ut hoc sit, an illud, ex nobilioribus inquam, an ignobilioribus illis, aliquid causæ præstiterit: an verò ex sola dei voluntate id vniuersum pèdeat, addidit Apostolus, donationes illas differētes, prophetiam, ministeriū, & reliqua illa gratiarum dona, cuique donari secundū analogiam, hoc est, rationem, aut mensuram fidei, qui tamen alibi, ipsam etiā fidem, inter eadem illa dona gratuita numerat, dicēs. Alij datur etiam de-

des, in eodem spiritu. De qua & Apostoli, cum orant domi-
num, dicentes: Auge in nobis fidem. Alia est autem fides, quæ
à nobis requiritur, & secundum cuius mēsuram, deus ipsa no-
bis elargitur dona gratiarum. Alia verò, quæ inter illa ipsa
computatur dona gratuita, quam nobis largitur ille, ad mē-
suram illius prioris fidei, pro vtilitate ecclesiæ, & suæ volun-
tatis beneplacito. Neque est hæc, ea catholica, omnibus mē-
bris Christi corporis necessaria, sed alij, inquit, membrorum
datur, non membris vniuersis & singulis, quemadmodum et
prophetia, & cætera, quæ enumerat dona gratuita, ministe-
rium, doctrinam, exhortationē, & quæ sequuntur. Quæ no-
stræ potestatis non sunt, quatenus gratuita, & desuper do-

nata sunt. Ad idem hoc genus fidei, nempe catholicæ, varix illi fidei
differentiæ pertinent, quæ in scripturis occurrunt, secundū
quas, quædam infirma, quædam sana, quædam modica, quæ-
dam magna, quædam perfecta, quædam mortua, quædam vi-
ua fides dicitur. Infirmitatem autem in fide, assumit, nō in
disceptationibus cogitationum. Quod si est infirmitas, est si-
ne dubio, & sanitas fidei: sicut & in aliis, idem ostendit Apo-
stolus, cum dicit: Increpa illos acriter, vt sint sani in fide. Sana
itaque fides dicitur, quæ perfecta, potest capere omnia, nec
in vilo dei verbo scandalizatur. Modicæ fidei sæpe arguun-
tur, & accusantur à Christo Apostoli, & singulariter Petrus:
cū eius mandato super vndas ambulās, dubitare cœpisset, &
ipsa cū dubitatione mergi. Magna fides prædicatur, duorum
hominū gentiliū, viri nēpe, & mulieris. Vt illius cœturionis,
de quo miratus Christus, ita dixit sequentibus se turbis. Amē
dico vobis, nec in Israël tantam fidem inueni. Illius quoque
Chananeæ mulieris, quam vt gentilem, tentandi gratia, con-
numerabat canibus cū constantis, & perfectæ fidei testimo-
nium perhibens, o mulier, inquit, magna est fides tua, fiat
tibi sicut vis. Mortuam fidem Iacobus pronunciat frigi. Mortua
dam, torpentem, & quæ charitatis fructibus destituta est. Vn-
de e contrario constar, viuam eam fidem dici oportere, quæ
per dilectionem operatur.

Hæc inquam vniuersa, seu differentiæ, seu qualitates, cōdi-
tiones, modi quæ eius sunt fidei, quam catholicam diximus,
eius nempe habitus animi, quo firmiter assentimur deo, & iis
vniuersis,

*Varia dif-
ferentia fi-
dei catho-
licæ.*

Infirma.

Sana.

Modica.

Magna.

Mortua.

Viva.

DE PECCATO ORIGINIS.

vniversis, quæcunque de inuisibilibus illis, ac coelestibus
nis, mediisque perueniendi ad eadem, à deo, per patriarchas
prophetas, Christum denique & Apostolos, successoresque
rum, nobis reuelata, annunciataque sunt.

Fides ca- Et hæc, etsi rationis, proprie virtus videatur, eam neque
atholica, ut rigens in finem proprium, & regula illi existens, qua veritas
non solius falso discernat, nihilominus tamen, magna ex parte, à libe
rationis, sed nostra voluntate dependet.

etiã uolun Primum, quia humilitatis germen est, qua suæ quis rati
ratis, vir- nis, ad inueniendâ, & comprehendendâ, ea quæ ad vitam
tus sit. Ra lam beatam sunt necessaria, imbecillitatem intelligens, immo
tionis si- lectum suum deo prorsus subiicit, sibi derogat, illi vero
des, humili buit honorem veritatis infallibilis, nihil dubitans, ab illo
ratis ger- petenda esse, & firmissimè tenens verum, quicquid ab ipso
men. uelatum fuerit, etiam quæcunque id, seu sensibus, seu rati
suæ videretur: captiuans videlicet eandem, in obsequium
fidei.

Animis fir Deinde. Quia huic fidei & rationis, mentisque assensus
mã in Dei quo perfecta fides dici possit, adiuncta esse debet etiam
ueritatẽ si mi, certa quædam, firmaque fiducia, qua dei verbo, veritate
ducti, præ ita innititur, ita fidit fidelis anima, vt absq; vlla hæsitatio
cipuã esse quicquid illud sit, velut si manibus teneret, certum habere
partẽ fidei Qua nihil dubitaret, si deus diceret, vel super undas & mari
catholicæ, fluctus currere. Quæ non est æqualis in omnibus, etiã
et fide ma quibus illa rationis fides, æqualis est.

xime dici Cuius exiguitatem reprehendit Christus in Petro, super
in scriptu- undas ambulanti, cum illi diceret: Modicæ fidei, cur dubita
ris.

si? Cui opponitur proprie fluctuatio quædam, seu timor
Huic fidei aut diffidentia animi: proinde etiam ad discipulos labora
opponi ti- tes, & submergi timentes, in maris tempestate, nunc nemp
miditatem continuo antequam modicæ fidei audiret Petrus: Habere
et diffidẽ quit, fiduciam, ego sum, nolite timere: nunc vero loco
tiã animi. Quid timidi estis modicæ fidei?

Eam ubiq; Hæc est ea fides, non ille rationis assensus, illa credulitas
exactam à quâ vbique requirebat dominus, ab iis, quos gratia sanctorum
domino ab impartit: De hac idem loquebatur, cū diceret: Confide in
his quos fides tua saluam te fecit. Eadem hæc est quæ, efficacem or
gratia sa- tiõem facit, & quam Christus & Iacobus, in oraturis exigi
nitati im- Ille cum dixit: Omnia quæcunque petieritis in oratione, per
pertinet. dentes, accipietis. Hic vero: Si quis vestrum indiget sapientia

postulat

postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non imprope *Eadē effi*
rat, & dabitur ei, postulet autem in fide nihil hesitans. Eadem *cacē ora-*
quoque est, cui virtus miraculorum & à Christo, & à Paulo *tionē face*
tribuitur, ab illo cum apostolis de ficulnea, ad Christi verbū *re.*

continuo arefacta admirantibus, etiam cum affirmationis *Eidē uirtu*
singularis emphasi diceret. Amen dico vobis, si habueritis *tem mira-*
dem & non hesitaueritis, non solum de ficulnea facietis, sed *culorū pro*
& si monti huic dixeritis: Tollere, & iacta te in mare, *fiet. Et pri* tribui.
omnia quaecunque petieritis in oratione credentes, accipietis
Paulus verò, cum etiā hanc fidem, sine charitate nobis inuti
lem, ad salutem, in prima epistola ad Corinthios affirmat. Et
si habuero, inquit, omnem fidem, ita ut montes transferā, cha
ritatem autem non habuero, nihil sum.

Et quamquam ista fides, hoc est, illa certa animi in Dei ver
bum, ac veritatem fiducia, toto genere, diuersa res sit, ab illo *Fidē catho*
assensu mentis & rationis in veritatem credibilium, vtranq; *licā, utra-*
tamen, velut partes sui quasdam, in se complectitur fides ca
tholica, qua vniuersa anima, non sola ratio, diuine veritati fir
miter innititur, & vtraq; pars totius, hoc est, fidei, simpliciter
nomen claturam obtinet. Tametsi hæc eius pars, quæ animū, *uelut par-*
hoc est, voluntatem, aut partem illam nostri imperiosā & *tes sui cō-*
dominantem, sed magis fluxam, & instabilem, in eandem fir *prehendere,*
mat, fiducia, inquam ista, in plerisque non ita fortis sit, sed in *ut perfe-*
firma & modica: in aliis autem perfecta. Nā hac maxime sui *cta sit.*

parte, incrementa, profectusq; fides suscipit, cum altera illa, *Qua parte*
quæ rationis est, ferè sit æqualis in omnibus, ut per quā, vni *fides ma-*
uersis à deo reuelatis, fideles oēs credimus, & equaliter cre *xime cre-*
dimus, quia certo, & firmiter credimus. *menta pro*

De perfecta autem, vtraque hac sui parte, Apostolus se lo *fectusque*
qui significans: Si habuero, inquit, omnem fidem. Omnem di *suscipiat.*
cit, hoc est, vtraque sui parte perfectam, & nō solum, illum ra
tionis assensum credibilium, sed etiā hanc animi fiduciā, aut
confidentiam in dei veritatem, cui maxime virtus miraculo
rum tribuitur: proinde & hæc illi, maioris etiam significatio
nis causā, adiungit & copulat, ita ut mōtes, inquit, transferāt.

Hanc fidem catholicam, etiam vtraque sui parte perfectam, *Fidem ca-*
atque omnē, à spe, & charitate, distingui, ut proprie earundē *tholicā, et*
rationes per se euidenter loquuntur, ita vbique distinguunt *iam utra-*
sacra litera. Nam fide, veritati dei firmiter assentitur, & in *q; sui par-*
nititur vniuersa anima. Spe, ob consideratam, perpensamq; *te pfectā,*

ex

à spe & ex fide eius bonitatem & misericordiam, sperat etiā sibi
charitate uis peccatori, fore propitium. At charitate, illum iam pot
distingui. quitur amore debito, atque in eo proximos. Itaque Pet
 ut fides, inquit, uestra, & spes esset in deo, animas uestra
 tificantes in obedientia charitatis. Fides primū est, quam
 quitur spes, quæ & alteram quandam fiduciam nobis dat
 illa quam fidei partem diximus, nempe reuertendi ad p
 mum dominum, etiam post offensam grauissimā. Cui de
 nos coniungit charitatis obedientia, qua nostras animas
 tificamus deo, illi dedimus, atque addicimus, gratūque
 bitaculum facimus. Quod nō facit, ipsa per se fides, nō
 nata ex fide bōitatis dei, & erga nos misericordiæ, qua
 ri audemus, ad eū quem tam grauiter offendisse nobis
 cōscij: sed charitas, & quæ ex ea nascitur, humilis, & solū
 erga Deū, obediētia, ut Petrus his verbis clarissimē signifi
 Sed, & Paulus Timotheo scribens: Iuuenilia inquit, deli
 ria fuge, sectare iusticiam, fidem, spem, & charitatem. Iustici
 vocabulo, vniuersam vitæ sanctimoniam, secundum diu
 leges intelligens, quæ ex his tribus fide in quā, spe, & cha
 re dependet. Et rursus ad Corinthios: Nunc autem man
 fides, spes, charitas, tria hæc, maior autem horum chari
 Tria audis, distincta proinde ut sint, necesse est. Et paulo
 perius, fidem à charitate non solū distinctam, sed plane
 parabilem demonstrat, etiam illam, quam exposuimus, p
 sectam, & constantem omnibus suis partibus. Si habuer
 quit, omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem
 rem non habuero, nihil sum, nihil mihi ad salutem prode
 Nam quod in ea, non solum rationes, sed etiam illum amor
 in veritatem dei, firmum assensum, ac fiduciam cōplectam
 primum ex totalitatis, ut sic dicam, nota (quam illi addidit
 deinde ex hoc, quod etiam miraculorum virtutē attri
 ut diximus, indubitatū est.)

Nonnus— Nihil tamen minus, de hac ipsa fide nonnusquam lo
 quam scribitur scripturæ, non vi nuda in se, secundum vnam illam su
 pturas de tione propriam, sed ut charitatis feruore viuente, a ct
 ex catholici ac fructificāte, ea inquam, quæ (ut alibi dicit Apostolus)
 se fide lo- dilectionem operatur, atque ita quædam illi tribuuntur, p
 qui nō solum soli in se, non conueniunt, quemadmodum paulo post
 pliciter sed cabimus, quando nostræ iustificatiōis rationē explicabim
 uia.

Recurrit præterea, & altera quædam huius fidei, quæ
 dei

deducitur, hoc est, fiducia, aut confidentie singularis *dā aut cō-*
acceptio, pro ea, quæ ex sincero, ardenti & familiari, mutuō. *fidentia*,
 que dei amore nascitur. Quam in eo collocamus, quæ synce *quæ ex syn-*
re diligētes, nihil dubitamus nos vicissim ab ipso amari, illi *cero ex fa-*
 nos esse curæ, etiam quomodocunque hic agatur nobiscū. *miliari Dei*
 Nam ex familiari, sincero, mutuōque amore erga aliquem, *amore na-*
 eiusmodi in illum fidem confidentiam & fiduciam nasci, ip- *scitur*.
 si rei evidentia testis est.

Vi hæc dif-

Est autem hæc fiducia, toto genere diuersa, ab ea, quàm in *ferat*, ab
 cludit, & in se etiam complectitur illa fides catholica, & cui *ea quā n-*
 præcipue miraculorum virtus adiuncta erat, ubi & quādiu *ea cludit per-*
 potestas, pro assertionem veritatis doctrine evangelicæ, *necessaria illa*,
 sario data erat eiusdem præconibus, apud infideles, quib⁹ *ea fides catho-*
 argumenti loco erat, quod deū authorē haberet. Nā illa dei *lica*.

veritate proprie, p obiecto respicit: hæc dei bonitatē magis,
 ut iam per mutuū amorē, quodammodo nostra facta est. Illa
 præcedit Dei amorē, & ab eo separabilis est: adeo, ut affirmet
 Apostolus, oēm se eius generis fidē habere posse, etsi charita
 tē non habeat, hæc sequitur charitatē, atq; eius germē est. Il-
 la esse pōt, etiā in operariis iniquitatis, & qui in die iudicij,
 à Christo audiuri sūt, quia nunq̃ noui vos: discedite à me,
 de qbus idē ita pronūciat: Multi, inquit, dicēt mihi in die illa,
 Domine domine, nōne in nomine tuo prophetauimus, & in
 nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes
 multas fecimus? (argumēta sane hæc sunt omnis, hoc est, per
 fectę eius generis fidei.) Quid tū deniq;? Et ego, inq̃t, tūc cō
 fitebor illis, quia nunq̃ cognoui vos discedite à me oēs ope-
 rarij iniquitatis. Potest ergo illa fides, etiā omnis, ac perfecta, in
 operariis iniquitatis esse. At ista, iustorū tantū & sanctorū, est
 q animas suas, p obedientiā charitatis, iā dudū sanctificauerūt
 deo, iuxta supra inductā Petri sententiā. De qua, etiā Paulus ad
 Romanos colligit, & certos nos reddit, qđ nos nō cōfūder,
 nec frustrabitur, ut quæ, suæ illius securitatis, certum, ac fide-
 lem sponforem habeat, nempe amorem dei, diffusum in cor-
 dibus nostris, per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Est *Vi eadem*
 ergo hæc, dei amore, nēpe sua causā posterior: vnde etiā ma- *ob ea etiā*
 nifestum est, ut sit hæc fides, diuersa, ab ea, quæ spei coniūgi. *fidentia dif-*
 tur, & ex ea proxime nascitur, qua de diuina misericordia *ferat, quæ*
 sperantes, certō confidimus, pœnitentibus nobis peccatorū, *experta*
 quibus tantam maiestatem offendimus, & ad eandem suppli *scitur*.

DE FIDE ET IVSTIFICAT.

citer, fideliterque recurrētib; fore propitium. Nam illa
cessario p̄cedit, sicut ea, quam exposuimus, necessario
quitur iustificationem nostram.

Et hæc ferē sunt acceptiones fidei diuersæ, quas in scrip-
tis obseruare potuimus, hæcenus à nobis explicatę diligē-
Nunc de nostrę redemptionis, iustificationisq; mysteri-
ut omnium maxime omnibus cognitu, necessario aliquam
diligentius pertractandum est. In quo explicando, si p̄
prolixiores erimus, tātæ rei, tam necessarię, & vnde totius
lutis nostrę pendet cognitio, cuius crassissimam ignorantiam
vbique nobis impingunt aduersarij, & vereor, ne multis
nimis impingatur, pius lector, imputabit libet, nec lesio-
nis p̄cēnabit.

Repetito itaque ad memoriam, ex p̄cedenti controu-
sia, lapsu humani generis in sua origine, in qua salutem ac-
perat, & regno illi cœlestis Hierusalē, in eadem, vniuersis
ascriptum fuerat, cum nullis nō miseriis, & calamitatibus im-
plicitum, & morti, damnationique obnoxium, nullis suis
ribus, nulla ratiōe inde se posset eximere, inde se eripere,
de emergere, inuenit tamē misericordissimum dominū, qui
non longe continuit in ira sua, misericordias suas: sed vni-
niti filij sua gratia (quem naturam humanam assumere, atque
in ea regnare, super rationalem creaturam, ab æterno, atque
ante omnia cōstituerat) misero iam homini misereri voluit.

ne regno illi sui filij, ea ipsa natura deesset, quam assump-
tus fuerat. Addidit proinde in illo, secundo, nobis omnino
offerre eadem, sed auctiora, & meliora etiam, quę ante de-
rat in origine. Eadem dico, quę ad supercœleste illud be-
tudinis regnum pertinent; tametsi vtilitatis nostrę causā,
quo ad illud aspiraremus ardentius, subiectos dimiserit, p̄
quę ante sentis huius vitę miseriis & calamitatibus.

*Secūdo no-
bis reddi-
ta in Chri-
sto, sed p̄-
cariora, in
quę ante
accepera-*

Illud itaq; ipsum, prolapsę iam naturę nostrę, redemptio-
mus, & recōciliatorē, saluatorēmq; ordinat, atq; eius ipsius, in de-
perdidera strāda hominibus iam perditis, sui ipsorū, & creatoris et
mus in ori sui oblitis, & in omnia vitiorum p̄cipitia prolapsis, veni-
gine. Chri te, ac salutis doctrina, obēdientiam, ad cōtumelias vsq; de-
stus redē- futionem preciosissimi sanguinis, ignominiosissimā demer-
ptor, recō- mortem, in crucis patibulo, maximopere sibi gratā, & placē-
ciliator, in expiationem nostrę, & parentum nostrorum inobedi-
en. salua- ac p̄uaricatiōis acceptauit, velut nostrę redēptionis quod

dam precii atque eius respectu, ac intuitu, impotenti iam fui, *tor. Et quo*
 adiutricem manu porrexit: prostratum subleuare paratus, *modo.*
 eum tamen, qui subleuari desideraret, nec deesset oblata sibi
 gratia, sed eam apprehenderet, atque eius adiutorio reuerti cona-
 retur, ad misericordissimum dominum, & ab eodem saluari syn-
 cere cuperet, & confidenter speraret: illius sui redemptoris, sal-
 uatorisque gratia, non sua dignitate & merito. Quod facien-
 tibus, clementissimus dominus, offensam, & eterne mortis de-
 bitum, misericorditer remisit, & spe certam salutis, & vite illius
 beatæ, unde excideramus, fecit. Quantum demum adipiscere-
 mur, quando ille ipse vnigenitus eius, deus homo illud ipsum
 persoluisset nostre redemptionis precium: quando ille agnus im-
 maculatus suo sanguine diluisset nostras maculas, abstulisset
 peccata mundi, & deleuisset scriptum, illud contra nos decreti
 chirographum, mortis reatum, damnationemque continens,
 & sua morte, deuicta iam morte, immortali nos vite restituisset.

Hec ita se habere, ut vniuersa, vtriusque testamenti scriptu-
 ra testis est, ita nec primos illos parentes nostros latuisse, hoc se primos
 ipsum, recuperandæ salutis nostræ, in verbo incarnando, & post illos par-
 incarnato, mysterium, siue illud ipsum, ex Dei verbis, ad fer-
 pentem diabolum (cui prædixit fore, ut illa mulier, cuius my-
 sterium Ioannes in Apocalypsi nobis apertius explicat, cum *filios, etiam*
 eo gestura esset bellum perpetuum, cuius & semen, verbum caro *ante legem*
 factum, contritum esse caput eius, hoc est, illud venenum, quod *traditam*
 serpens, præcipue gestat in capite, reliquo fere corpore inno- *hoc nostræ*
 xiu, peccatum inquam, quo suo afflatu, ac suggestione, velut *redemptio-*
 quodam toxico, humanum genus infecit) siue ex apertiori a- *nis, salutis*
 liqua reuelatione, quæ in scripturis non est, hoc ipsum intel- *que in deo*
 tellexerint, intellexisse certe, prorsus certum, atque indubita- *homine*
 tum est. *mysterium.*

Quemadmodum, & à piis parentibus in filios continua suc-
 cessio, velut per manus traditum, receptumque, etiam ante scri-
 ptam legem, ante Moysen, etiam extra nationem populi Is-
 raelitici, Iob ille ex filiis Edom tertia generatione ab Esau,
 euidenti argumento est. *Ex Iob eu-*
denter co-

Scio, inquit is, quod redemptor meus viuit, & in nouissimo
 die de terra surrecturus sum, & rursus circūdabor pelle mea,
 & in carne mea videbo Deum, quem visurus sum ego ipse, &
 non alius: & oculi mei conspiciuntur sunt. Reposita est hæc spes
 in sinu meo. Audis quid dixerit ille. Scire se, hoc est, pro cer-
 f ij

to, indubitatoque habere, & credere, quod suus redemptor
ueret. Crediderit proinde, per illum ipsum se redemptum,
captiuitate, damnationeque, quam ob peccatum inciderat, ne-
cesse est, utque illi salutem suam acceptam, retulerit. Quod au-
tem eundem illum ipsum redemptorem suum, crediderit Deum
hominem, eiusdem illa verba euidenter demonstrant, quae sub-
iungit. Et in carne mea videbo Deum, quem visurus sum ego
ipse, ego inquam ille, qui nunc sum, & non alius, & oculi mei
conspicere sunt. Diuinitatem, corporalibus oculis, ut quis
deat, prorsus impossibile est, nec rerum natura patitur. At Deum
ipsum, redemptorem suum ille affirmat, non solum se visurum
in carne. (quod nihilominus de mentali visione posset quidem
interpretari, ac intelligere) sed suis etiam ipsis oculis conspi-
cturum. Quod, nisi de Deo homine intelligas, euidenter est
impossibile. Illum autem ipsum, suis oculis, post resurrectionem
nem generalem (de qua idem ille loquitur) omnes iudices
specturi sunt: & qui regno illo coelesti digni inueniuntur, cum
etiam corporalis visionis iucunditate se oblectabunt perpe-
tuo. Hac spe, iusti, non solum, ante Christi in carnem, aduen-
tum, sed etiam ante scriptam legem, aut prophetarum ora-
cula viuiebant. Ut mirum non sit, de hoc ipso mysterio plenam
esse legem, plena prophetarum oracula.

Vniuersi Vniuersus nempe ritus veteris illius tabernaculi, illud ip-
ritum ue- sum, velut clarissimis signis exprimebat, nempe, remissionem
teris taber- peccatorum non fieri, nisi in sanguine illius, quem Ioannes
nauli, hoc post digito demonstrabat, dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tol-
mysterium lit peccata mundi. Itaque postquam veteri illi populo enarrauit
clarissime Moyses, vniuersa quae a deo acceperat, precepta iudicia, ceri-
exprimere monias, in obsequentes eisdem, benedictionum promissio-
nes, & comminationes maledictionum in transgressores, con-
ficato altari, & in vnamquamque tribum oblata hostia, dimen-
diam eius sanguinis partem super altare effudit: & residuum
parte missa in cratera, ex eo primum sparsit in populum, di-
cens: Hic est sanguis foederis, quod pepigit dominus vobiscum,

Nisi in vir- tute sanguinis Christi super cunctis sermonibus suis. Quin, & ipsum quoque legis
tute sangui- nis Christi brum & tabernaculum, & omnia vasa ministerij, ex eodem
nis Christi remissione sanguine similiter aspergit, & omnia pene (inquit Apostolus) in
remissione peccatorum sanguine secundum legem mundatur, & sine sanguinis effu-
peccatorum sione non fit remissio. Hoc ipsum per haec omnia significamus
non fieri. Per quae, spiritu sancto nisi in virtute sanguinis Christi, remissione pec-
catorum

catorum non fieri. Eum autem ipsum, copiose, & abunde operari in nobis, & in altari, eiusque sacramento, & in aspersione, quæ fit in populum, hoc est, baptismo regenerationisque; laua-
 cro: & in vniuerso diuini cultus ministerio, qui in tabernacu-
 lo atque eius vas exprimitur; & in obseruatione denique; mada
 torum dei, quæ legis libro continetur. Quæ vniuersa, ille no-
 bis vult ad salutem valere, non tamē per se, nec sine aspersione
 illius sanguinis. Cuius mysterium, ab ipso operatum mundi
 initio, in iugi illo sacrificio maxime expressum est, quod cul-
 tu, rituque perpetuo, per singulos dies, mane, & vespere, offere-
 batur ad ostium tabernaculi. Qua clarissima, atque euidenti
 figura significabatur, verum illum agnum, quem demonstra-
 uit Ioannes, omnium sacrificiorum nostrorum caput, initium,
 finem & consummationem existere.

De hoc ipso nostræ redemptionis, iustificatiōis, salutisque
 per Christum mysterio, omnes libri Prophetarū pleni sunt.

Apud Esaiam, hæc vox dei patris est ad suum filium homi-
 nem. Ego dominus dedi te in fœdus populi, in lucē gentiū,
 ut aperires oculos cæcorū, & educeres de cōclusiōe vincitū,
 de domo carceris sedentes in tenebris. Rursus apud eundē,
 in eiusdē filij persona, Spiritus domini super me, eo quod vn-
 xerit me, ad annuntiandum mansuetis, misit me, ut mederer,
 contritos corde, & predicarem captiuis indulgentiā, & clau-
 sis apertione. De quo, & idē ille Propheta diuino spiritu af-
 flatus, in hæc verba erupit. Ipse vulneratus est propter iniqui-
 tates nostras, attritus est propter scelera nostra, disciplina
 pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Omnes
 nos quasi oues errauimus. Vnusquisque in viā suā declina-
 uit, & posuit dominus in eo iniquitates omniū nostrū. Obla-
 tus est, quia ipse voluit. Sicut ouis ad occisionem ducetur, &
 nō aperuit os suum. Vides quid illis ante Christum, de Chri-
 sto notū fuerit, & nostræ redēptionis, salutisque, in eodem my-
 sterio. Vt ipsum vulnerādum intellexerint, propter iniquita-
 tes nostras, ipsum atterēdum propter scelera nostra, ut disci-
 plinam, hoc est virgam, aut correptionē, qua nos recōciliati
 deo sumus, quæ nobis pacem cū eo peperit, ipse perferre de-
 buerit, ut eius liuore, nostra sit reparata, & cōstet sanitas. Vt
 omnium nostrum iniquitates, in eo posuerit deus, atque ipse
 depēderit pro omnibus. Ipse sit datus in fœdus inter deū, &
 homines, in lucem gentium, in illuminationem cæcorum, ut

*Luge sacri-
fium.*

*Clarissima
oracula p
phetarum,
de hoc ip-
so myste-
rio.*

*Nota, quæ
de Christo
ante Chri-
stum intel-
lexerint ve-
teres.*

DE FIDE ET IUSTIFICAT.

educeret vinctos de cōclusiōe, & sedentes in tenebris de domo carceris, vt per illum captiuis, ab initio sit annunciata remissio, & clausis apertio.

Apud Zachariam, Deus pater, fidelem animam, de regno suo, suo filio homine, ita alloquitur. Exulta, inquit, Sathana, iubila filia Hierusalem. Ecce rex tuus veniet tibi iustus, & saluator, & ipse pauper, sedens super asinā, & super pullum filium asinæ &c. Et loquetur pacē gentibus, & potestas eius a mari vsq; ad mare, & a fluminibus vsq; ad fines terre. Deinde cōuerso sermone ad eundem regem nostrum, suum filium. Tu quoq; inquit, in sanguine testamenti tui, emisisti vinctos de lacu, in quo non est aqua. Audis Christiane regem tuum, audis iustitiam, veniet, inquit, tibi iustus: audis deniq; Saluatorem tuum, sine quo, nulla tibi salutis spes est: audis postremo, vt idem ille, in sanguine testamēti sui soluerit vinctos nostris funibus peccatorū nostrorū, & eterne damnationis reatu, pēxūq; cōstrictos, atq; emiserit ē domo carceris, de lacu in quo non est refrigerii aqua, ac liberauerit à dānatione perpetua.

Proinde, eruisse nos Christum de potestate tenebrarum, ac transtulisse in regnum suum, & reconciliasse nos deo per suum sanguinem, quo velut precio magno, non vero corruptibili auro, vel argento nos emerit, sibi que conquirit, tradidisse semetipsum pro nobis, oblationem, & hostiam deo viuenti, in odorem suauitatis, vniuersā docet, & prædicat doctrina apostolica: quin, & eodem eius ipsius sanguine, emundat conscientias nostras. Sanguis Christi (inquit ille) qui per spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatū deo, emundat conscientiam nostram, ab operibus mortuis, ad seruiendum deo viuenti.

Sanguis Christi, non ipse Saluator noster effundēdum affirmavit, in remissione peccatorum nostrorum. Aeternum hoc testamētum est, quod in testamēto deus pater, nostri misertus, in filio, rege illius cœlestis Hierusalem, prolapsa inde sua culpa humanæ naturæ, eiusdem regni, hæreditatem restituit. Sed illud ipsum testamētum, cui filii sanguine confirmari oportuit. Ante quem effusus nullus ad eam hæreditatem admissus est. Recte proinde, illud. sanguis ille, noui, & æterni testamenti dictus est, ante quem Christi sanguis effusus, illud ipsum testamētum, plenas suas, & integras vires non habuit. Cuius, in dei oculis gratia, acceptatio

De eodem doctrina apostolica.

& virtus, velut iam effusi, tametsi, quantum ad iustificatio-
nis gratiam, operaretur in electis omnibus, ab ipso mundi
initio, nulli tamen ad regnum illud cœleste paruit aditus, pri-
usquam idem ille, persoluto nostræ redemptionis precio, ca-
put ecclesiæ suæ, primis ipse triumphans, cœlum ingrederetur,
secum ducens captiuam eatenus captiuitatem.

Proinde, salutaris illius in carnem aduentum, eo usque ex-
pectabant, veteris illius ecclesiæ sancti patres, gementes, & an-
xii, & has plenas suspirij, & ardentis desiderij voces, oratio-
nesque emittebant.

Vtinam dirumperes cœlos, & descenderes domine. Rora
te cœli desuper, & nubes pluant iustum, aperiatur terra, &
germinet saluatorem, & iustitia oriatur simul. Qui sedes su-
per Cherubin, manifestare coram Effraim, Benjamin, & Ma-
nasse: manifestare inquam, hoc est, manifestus in carne ap-
pareas. Et iterum: Defecerunt oculi mei in eloquium tuum,
dicens quando consolaberis me? Defecit in salutare tuo ani-
ma mea, velut desiderij impotentiam explicans, quo arde-
bat illius salutaris, eloquij inquam, aut verbi diuini in car-
nem aduentum, Orationum eiusmodi, vniuersa scriptura ple-
na est.

Zacharias autem, iam incarnato, quanuis nondum nato sal-
uatore nostro, de hoc ipso illuminat⁹ prophetico spiritu, gra-
tias egit deo Israel, quod iam visitasset plebem suam, atque
eius redemptionem faceret, erexissetque nobis cornu salutis, in
domo David, secundum prædictionem, qui à sæculo fuerunt
prophetarum eius: ad faciendam, implendamque misericordiam
cum patribus, inquit, nostris, quæ eatenus completa non fue-
rat, ut quorum animæ, nondum assequuta illa salute (quam
merito misericordiam vocat, ut plane gratuitam) adhuc de-
tinebantur in tenebris, in loco, ad hoc ordinato à deo priua-
te illo beatificæ visionis lumine. Quæ etiam causa est, quod
ante natum Christum, iustorum hominum mors, non ut nunc
læta, festiuique gaudiis celebrata, sed anxia semper, ac tristis
fuerit, nec ita leguntur læti excepisse, desiderasseque mor-
tem, adhuc descensuri ad tenebras, & caritura (ut diximus)
expectato illo cœlestis gloriæ lumine

Ezechias rex iustus, & sanctus, cum vocem domini per os
prophetæ eius audiret. Dispone domui tuæ, quia morieris, &
non viues, ad parietem se conuertens, & effusus in amarissi-

f iij mas

ab initio
operatū in
electis, iu-
stificatiōis
gratiā, at
nō heredi-
tatis assen-
tione, ante
quam effu-
sus sit.
Veterum
ardēs Sal-
uatoris ex-
pectatio.

Cur ante
natum pas-
sumque chri-
stum, iusto-
rum homi-
num mors
tristis fue-
rit, nec cū
desiderio

(vt post.) mas lachrymas. In medio, inquit, dierum meorū vadā ad p-
 excepisse tas inferi, nec videbo dominum deum in terra viuētium, po-
 mortem le nec veniat illud tempus, in quo recorderis mei. At nostri
 gantur. poris sanctorum, hæc vox est. Cupio dissolui, & esse cū Ch-
 sto. Senex ille Simeon, iam portās Christū in brachiis, qui
 proxima adesset salus, in hoc lætitiæ canticum erupit. Nun-
 dimittis, inquit, domine seruum tuum in pace, quia videram
 oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium
 populorum. Nunc, inquit, libens, lætusq; moriar, nunc nō
 uirum descendendo, ad societatem patrum sedentium in tenebris
 & solem iustitiæ expectantium, quando illum iam exortum
 conspicio. Quia viderunt oculi mei salutare tuum, salutare
 redemptorem quæ nostrum.

In Christo ergo, iustificationis gratiam, salutem, & celestem
 regni hereditatem nobis reddidit. quam in origine, & acci-
 pimus, & perdidimus, intellexisse etiam veteres illos patres
 ante Christum, non solum eos, qui legis, & prophetarum li-
 raculis, de hoc ipso clarius edocti fuerant, sed etiam ante he-
 geas pios omnes, etiam extra nationem Israeliticam, traditi-
 ne, velut per manus continua, à primis illis nostris patribus
 in filios, ex his satis demonstratum existimo. Et quod nobis
 dicit Apostolus, nō aliud nomen sub cælo datum hominibus
 in quo oporteat nos saluos fieri, quā illud nomen dei al-
 tum fuisse, mirabile, inexplicabile, ineffabile, eius ipsius substantiam, ve-
 ua, atque efficacissima significatione exprimens, non latuisse
 nec illos veteres. Quod nunc verbum, eloquium, sermonem
 nunc virtutem, nunc sapientiam dei appllabant. De quo, & il-
 le Euangelistarum corypheus.

In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, &
 acciperet, deus erat verbum: quod ipsum carnem factum affirmat. Era-
 quā illud ter, sermonem omnipotentem dei, illud ipsum appellat: alio
 factū caro. vero, omnium artificem sapientiam, attingentem à sine adhe-
 nem potenter, & suauiter disponentem omnia, emanatorem
 In eo nomi quādam sinceram claritatis dei, & speculum sine macula
 ne vt salu- maiestatis illius, atque imaginem bonitatis eiusdem, quæ vni-
 tem suam amicos dei constituerit, & constituat. Nam per sapientiam
 semp pre- inquit, tuam sanati sunt, quicumque tibi placuerunt domine
 carētur, et ab initio. In hoc nomine, vt salutem semper precabantur, &
 sperarēt il sperabant illi veteres, etiam antequam nuda de cruce choro
 lu veteres. scaret mysterij eius latens veritas, antequam velis diripi.

*Orationes
veterum.*

*Ve illius
nois inef-
fabilis, &
lxx. sit ex-
plicatū my-
sterium.*

*Dominus
iustitia no-
stra.*

& scissis, quibus obrectus erat Moyses, sacrosancta illa inge-
rerentur conspicienda quorumvis oculis, ita turpissimum
sane foret, si & nobis similiter faciendum, & multo n. agis
faciendum ignoraremus, in clarissima luce doctrinae euange-
lica. Illorum hæc fuit, & oratio, & confessio perpetua. Deus
in nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua viuifica me.
Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine domini
dei nostri inuocabimus. Beatus vir, cuius est nomen domi-
ni spes eius. Et rursus: Exaudiat te dominus, in die tribula-
tionis, protegat te nomen dei Iacob. Item: Latabimur in sa-
lutaris tuo. Quis autem ille sit salutaris, explicans, subiun-
git: Et in nomine dei nostri magnificabimur. De quo ite-
rum: Propter nomen tuum domine, propitiaberis peccato
meo. Et alibi bis centies, nunc nomini: nunc eloquio, nunc ver-
bo dei, salutem suam receptam referebant: & repositam in
eo contestabantur suam spem, & fiduciam. Aequè & nos
quæcunque à deo patre postulamus, in eodem illo nomine
postulamus: quod vnum, in salutem nobis datum intelligim⁹
vnum, in quo dei patris erga nos beneuolentia inclinet, & re-
clinet, per dominum, inquam, nostrum Iesum Christum eius
filium.

Verbi illius ineffabilis, & nominis inexplicabilis, non satis
intellectum, adorabat Hebræorum vulgus, in diuinis scriptu-
ris, sub quatuor literis, nec ipsis quidem rabbinis, ac legispe-
ritis eorum effabilibus, mysterium. Quod tamen, spiritu san-
cto afflati, septuaginta illi presbyteri interpretes, in Hiere-
mia, quodam loco, nobis dilucide satis expresserunt. Qui de
illius nominis, verbi, aut sapientia diuinæ, in carnem aduētū
ex semine Dauid, prænūciāns, Ecce, inquit, dies venient dicit
dominus, & suscitabo Dauid germē iustū: & regnabit rex, &
sapiens erit. Et hoc est nomē, quod vocabunt eū, subiectis in
Hebræico illis quatuor literis, quibus, quod significatur, no-
men dei tetragrammaton illi appellant, tametsi eius ignorēt
& non intellectum, vt diximus, adorabundi venerentur my-
sterium. Id quod Septuaginta illi, diuinitus inspirati, hoc lo-
co, ita nobis expresserunt. Dominus, iustitia nostra. Quem Dominus
Christum affirmat Apostolus, ipsum nempe esse iustitiam no-
stram. Quod, quo pacto intelligamus, vt explicemus paulo
clarius (ita enim hoc ipsum nostræ iustificationis mysterium
illius erit, si planè intelligatur, quæ nam sit ipsa iustitia,
qua

DE FIDE ET IUSTIFICAT.

qua coram deo iustificamur, & iusti sumus) de ipsa iustificatione aliquanto altius exordium est.

Ve nemo In primis, hoc iustum dicimus in creaturis, quod exacte spondet suae regulae: & iustitiam, exactam ad suam regulam correspondentiam. In deo autem, est iustitia, non hæc relecta (neque enim aliam extra se regulam habet, cui conformari debeat) sed per essentiam.

Iustitia in creaturis Ad hæc, in hominibus, duplex considerari potest iustitia: sicut duplex inuenitur regula, cui conformari debeant. Altera qua iusti sunt coram hominibus, aut inter homines, neque spondentes legibus, quibus constat iustum inter homines: neminem afficientes iniuria, imò benevolentia, humanitatis charitatisque officiis prosequentes proximos, omnibus in omni ordine, reddentes quod suum est. Altera est iustitia, qua iusti sunt coram deo.

Coram hominibus. Quod tamē trifariam ferè intelligere possumus. Vel quia nostra iusticia, cum diuina conferatur, & velut in contentione nem reuocetur iustitia. Sic non iustificatur in conspectu cuiusvis creatura: ut cuius puritate, merito inquinantur omnia. Cuius iustitiae ferendae nec angeli pares sunt: cuius fulgore etiam sol ipse obtenebratur. Ut meritisimo dixerit ille. Nihil quid homo, dei comparatione iustificabitur? Hoc sanè potest intelligi in conspectu dei solus inuentus est iustus, agnus ille sine macula, de quo in Apocalypsi Ioannis: Solus in conspectu patris iustificatur saluator noster, & dominus Iesus, qui nihil fecit, nihil facit, nisi quod pater similiter facit.

Per correptionem. Vel intelligitur homo iustificari coram deo, hoc est, coram tribunali diuini iudicii, dum regulae diuinæ iustitiae, quae patet ipsum respicit, exactè respondet. Regulam autem illam, quae uinam esse legem, indubitatum est. Porro, & illam, duplicem intelligere possumus, vel in sua illa absoluta perfectione, secundum quam, hoc mortis corpus adhuc conferentibus nobis, velut scopus quidam, in quem perpetuo collimare debemus, ad quē semper conari, & nos exercere quo accedamus, vicinior, magis proponitur quam sub obligatione existit: tunc consummanda cum euacuabitur, quod ex parte est perfectum in illo primo omnium, maximo mandato, quo deus nobis diligendus, ex tota anima, tota mente, totis uiribus proponitur. Ipse enim nouit figmentum nostrum, quod ignorat quoniam pulvis sumus, & proinde nostrae fragilitatis pro-

prorsus impossibilia, à nobis non exigit. Pius pater est, & misericors dominus, non immitis, ac rigidus exactor, eorū, quæ vires nostras, quas ab ipso accepimus, planè superant. Vel, prout illa ipsa diuinæ iustitiæ lex, & regula nos respiciēs, nostræ infirmitati aptata condescendit & conuenit.

Primo modo, in conspectu dei non iustificatur omnis viuens, & mortale adhuc corpus, quod aggrauat animam, circumferens: imò, & iustitiæ nostræ hoc pacto iniquitates inueniuntur, & velut pannus menstruatus omnes plurimumq; deficere ab exacta illa absolutâque iustitia: non solum illa diuina in se, quæ nos non respicit (neque enim ille tam, aut stultus, aut iniquus est, vt infinitæ iustitiæ suæ puritatem, in corruptibili, & infinitis infirmitatibus obnoxia sua creatura exigat) sed etiâ ea parte, qua nos respicit: atque inuenitur multo minns habere.

Sed, & secundo modo, si regulam illam diuinæ iustitiæ, etiam quatenus nostræ infirmitati attemperata est, intelligas ex voluntatis humanæ inconstantia, & inclinatione quadâ ad carnis sui hospitis amica, & desideria, quæ ab illa lege diuinæ iustitiæ nos deflectere, & ad se attrahere, ac sollicitare nunquam cessat, adhuc inuenire non est iustum quenquam corâ deo inter Adæ filios, sed verum reperietur etiâ de hac ipsâ, quamuis imperfecta iustitia, quod non iustificabitur in conspectu dei omnis viuens. Siquidem iustitia hæc, est ad suâ regulam, etiam nostræ infirmitati attemperatam exacta correspondentia, & cōmensuratio, in actionibus nostris omnibus. Totum enim vniuersumque hominem denominâs iustitia hæc, secundum omnes eius partes, & omnes singularū partium actiones, vt illi regulæ suæ correspondeat, & in officio suo constet necesse est, cuicumque hæc iustitia conuenit. Neque enim, qui partem vnâ aliquam legis seruauerit, præuicator in cæteris, hic iustus est. Imò: Quicumque (inquit Iacobus) totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus. Qui enim dixit: Non mœchaberis, dixit & non occides. Quod si non mœchaberis, occides autem, factus est transgressor legis. Proinde scriptū est: Male dictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, vt faciat ea. Significante hoc diuino spiritu, iustitiam esse exactam, & secundum omnes suas partes, ad regulam diuinæ iustitiæ nobis præscriptam, correspondentiâ

Vel ad illâ quatenus nostræ infirmitati attemperata est. Nullo horum modo inueniri suâ iustitia iustū quēquam coram deo inter adæ filios.

DE FIDE ET IVSTIFICAT.

Iniustitiam, verò, quæ maledictione, & iram, quod ex se mereatur, quacunque parte ab eadem exorbitatam, etiam in multis illi partibus respondeat.

Quod si verum est, & falsum esse non possit, quod affirmat ille veritas Apostolus: si dixerimus quoniam peccatum habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Christus omnes nos, neminem quantumvis iustum excipit quotidiana oratione non frustra precari nos voluit, dicens nobis debita nostra. Aequè constat esse verissimum, quod diuinus spiritus per scripturam affirmat. Non esse hominem iustum in terra, qui faciat bonum, & non peccet.

Oes proinde de hominibus, si ex propria iniustitia aestimetur, nã ledit, et damnationi merito obnoxios. Itaque cum suam nemo mortalium proferre possit iniustitiam, quare rectitudini diuinæ legis exacte respondeat, sed iniustitiæ potius, ab ea ipsa cõuincatur, & proinde, maledictio atque iræ diuinæ (cui subiecti sunt legis transgressores) iniatur obnoxios. Aversatur enim ille omnem iniustitiam, quod verissima, certissimãq; est illa Apostoli sententia, quod iusti, aut iniqui, regnũ dei non possidebunt, cum iniustitiæ mortis acquisitio, & iniustos internitioni obnoxios spiritus sanctus, per os David prænunciet: Constat planè, quod nobis omnibus foret sententia, si deus voluisset districtius iudicium agere: si non misericordissime nobis succurrisset, in filio: & nostra iniustitia vacuos, eius inuolueret iniustitia. Quod verissime intellexit ille, qui ait: Si iniquitates seruaueris domine, domine quis sustinebit? Ne iras perdes in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Nec minus ille beatus Iob: Verèquit, scio quod ita sit, quod non iustificetur homo compertus deo. Si voluerit iudicio contendere cum eo, non poterit ei respondere vnum pro mille. Si iustificare me voluerit, os meum condemnabit me: si innocentem ostendere, per me comprobabit.

Verissima Augustini ita verissima voce pronunciat. Væ, inquit, hominum, quantumcũque laudabili, si remota misericordia iudicet. Nam, cum nemo sit, quem, si ad regulam diuinæ iustitiæ exigas, etiam illam quã diximus, imperfectiorem, & nostræ iustitiae gilitati attemperatam, ad quam exigimur merito, non minus, & iniustus cõproberetur, nemo sit cui sua constet iniustitia, imò, qui non iniustitiæ conuincatur, quamvis iniustus

mus inter homines: In iustitiâ vero, iusta sit merces, exter- *nota mis-*
minum, sit mors stipendium: actum sanè de nobis omnibus *recordia in*
fuerat, nisi diuina nobis misericordia succurreret, ignoscens *dicetur.*

quotidie, quod ex parte nostra minus est, quod deficit, quod
exorbitat, & subsultat, à diuinâ iustitiâ regula, vt ferè nun-
quam nihil eiusmodi in nobis est, nisi ipse sua nos impartiat
iustitiâ, qui nostra planè destituimur, quâ nostram ini-
quitatem, & iniustitiâ regeret.

Nam quòd non in operibus nostris, non in iustitiâ nostra, *Nostrâ ia*
sed in vna ignoscente iniquitates nostras misericordia, be- *stitiâ corâ*
nevolentiâ erga nos diuinâ, & salutis à deo assequendâ, no- *deo, et salu-*
bis spes sit, Dauidis testimonio Apostolus ad Romanos com- *tis spem, in*
probans, non alia iustitiâ niti nos posse, nisi quam imputat *vna esse,*
nobis, absque nostris operibus affirmat, Beati, inquit, quorû *gratis igno-*
remissâ sunt iniquitates, & quorum recta sunt peccata. Bea- *sciente per*
tus vir, cui non imputauit dominus peccatum. Non dicit: *Christi no*
Beati, qui ex operibus suis iusti coram deo sunt. Beatus vir, *strâ iniqui*
qui non commisit peccatum, nec fecit iniustitiâ: sed beati, *tates Dei*
quorum à deo misericorditer remissâ sunt iniquitates, quo- *miserico-*
rum ipse sua iustitiâ tegit: & abscondit peccata. Beatus vir, *dia.*
cui dominus iam peccatum, quo vix carere potest, certè,
nunquam caret, non imputat.

Hanc, ille præcursoris pater, cognitionem salutis prædi-
cat: non in nostra ipsorum iustitiâ, quâ nulla est: sed potius
in nostrâ iniustitiâ, aut peccatorum nostrorum remissione
positam. Quam ipsam, etiam Paulus in ea, quam apud Antio-
chenos concione, de salutis summa habuit, sic connectit cum
iustitiâ, vt idem prorsus ostendat. Notum, inquit, vobis sit
viri fratres, quòd per hunc vobis remissio peccatorum an-
nunciatur ab omnibus, à quibus, nō potuistis in lege Moyse
iustificari. Hoc ergo nobis iustificari est, peccata nobis mise-
ricorditer à deo remitti in Christo.

Quoniam quidem, inquit, deus erat in Christo, mundum *Vt non in*
reconcilians sibi, nō imputans hominibus sua delicta. Et de- *nobis, aut*
posuit apud nos, verbum reconciliationis. In illo ergo iusti- *nostra, sed*
ficamur coram deo, non in nobis: non nostra, sed illius iusti- *in Christo*
tiâ, quâ nobis cum illo iam communicantibus imputatur. *et eius in*
Propriâ iustitiâ inopes, extra nos, in illo docemur iustitiâ *stuti iustifi-*
querere. Eum, inquit, qui peccatum non nouerat, pro nobis *cemur co-*
peccatum fecit, hoc est, hostiam peccati expiatricem, vt nos *ram Deo.*

efficeremur iustitia dei in ipso. Non nostra, sed dei iusti efficiamur in Christo. Quo iure? amicitiae, quae communionem omnium inter amicos facit, iuxta vetus, & celeberrimum prouerbum: Christo infertis, conglutinat, & vultu etiam sua, nostra facit: suas diuitias, nobis communicat: in iustitiam, inter patris iudicium, & nostram iniustitiam terponit, & sub ea, velut sub vmbone ac clypeo, à diuina qua comeruimus, ira, nos abscondit, tuetur, ac protegit: eandem nobis impartit, & nostram facit, qua recti ornati audacter & secure iam diuino nos sistamus tribunali iudicio, iusti que non solum appareamus, sed etiam simus. Quod admodum enim, vnius delicto peccatores etiam nos facit, firmat Apostolus, ita vnius Christi iustitiam iustificandis nobis omnibus efficacem esse. Et sicut per inobedientiam hominis, peccatores constituti sunt multi, sic per obedientiam vnius iusti, inquit, constituentur multi. Hæc est Christi iustitia, eius obedientia, qua voluntatem patris sui persequitur in omnibus. Sicut contra, nostra iniustitia, est nostra inobedientia, & mandatorum dei præuicatio. In Christi obedientia, quod nostra collocatur iustitia, inde est, quod bis illi incorporatis, ac si nostra esset, accepta ea feruntur: ea ipsa, etiam nos iusti habeamur. Et velut ille quondam Isaac quum natiuitate primogenitus non esset, sub habitu fratris occultatus, atque eius veste indutus, quæ odorem optimi spirabat, seipsum insinuauit patri, ut sub aliena persona benedictionem primogenituræ acciperet. Ita & nos, sub Christi primogeniti fratris nostri, preciosa puritate delictorum, bono eius odore fragrare, eius perfectione, vitia nostra sepeliri, & obtegi, atque ita nos piissimo patri ingerere, iustitiæ benedictionem, ab eodem assequamur necesse est.

In Christi obedientia nostra iustitia.

Simile.

Quid mediator? Christo opus fuerit, quo nobis deus amissam salutem redderet.

Quod si quis, intentis in diuinorum ista consiliis, salutaria nobis, tamque amplexanda mysteria oculis, aperius fuerit, rabidus rationem quærat, cur deus, nobis salutem, quæ à quo nobis origine, & nostra propria iniquitate perdidimus, restituat? deus amissam salutem redderet. vt in Christo, atque eius nobis impartita, communicata iustitia, id facere voluerit. Eam nobis rationem Apostolus ostendit, videlicet, vt iustitiam ipse suam demonstraret. Nam si nostri misertus, nollet nos deferere perditos, & iustitiam ratione non admitteret, iniustos admittere, ac recipere in iustitia.

illam suæ beatissimæ bonitatis, familiarémque societatem, & amicitiam, beatitudinisque cõsortium. Et in nobis, post expensã omnia, nullã inueniret iustitiam, sed cõtra potius, reos omnes peccati, & iniustitiæ. (Omnes enim peccauerunt, & destituuntur gloria dei, hoc est, iustitia, quæ vñus dei propria est gloria) quo, & iustitiæ suæ sibi constaret ratio, & misericordia erga nos locum haberet, hoc inuenit infinita sapiëntia consiliũ, vt gratis nos sua iustitia impartiretur in Christo, quem dedit nobis: quo, salua iustitia sua, posset nos ex iniustis factos iustos, & beatitudinis suæ consortes facere.

Proinde, præmissis verbis, quibus peccatores nos omnes pronunciauit, & destitutos iustitia, subiungit Apostolus, gratis nos iustificari à Deo per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit, inquit, Deus propiciatorem per fidem, hoc est, fiduciam, aut confidentiam, in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, & quo constet ipsum esse iustum, & iustificare eum, qui Christo infertus est.

Exigebat sanè diuinæ iustitiæ, atque etiam bonitatis ratio, vt nostra tam grauis, erga creatorem nostrum inobedientia, contumacia, rebellio, ac læsæ maiestatis tantæ offensã, non sine condigna aliqua satisfactione remitteretur: ne non magno opere displicere sibi crederetur à nobis, iniquitas & malitia, si inulta remitteretur ira facilè. Sed cū ad satisfactionem eiusmodi, nostra infirmaretur imbecillitas, nec vniuersa nostra possibilitas, aut facultas sufficeret, succurrit miseris nobis, diuinæ bonitatis, & misericordiæ illa sapiëntia: quæ nostras omnium offensas in se transtulit, causam nostram misericorditer suscepit, & quod nobis erat impossibile, ipsa pro nobis diuinæ iustitiæ, suæ obedientia ad amarissimã vsq; & ignominiosissimam mortem, satisfacturam, velut sacramẽto recepit. Quod cum perfecisset, & oblata se deo hostia pro nobis, idẽ nos in se reconciliaisset, iam tunc sine lege, vt dicit Apostolus, hoc est, sine legis operibus ex quibus nostra iustitia cõstaret, ipsius dei iustitia manifestata est, & orbi corruscavit de cruce. Quæ nihilominus, & à lege, & à prophetis accepit testimonium. Iustitia est, inquam, nõ nostra, qua destituimur planè, sed dei, qua ille gratis, ex iniustis iustos facit nobis remittēs nostram iniustitiam, in Christo, nõ in nobis. Cuius participes fiunt omnes sine distinctione, seu Iudæo.

Vt dei iustitia sine lege manifestata sit.

rum, seu gentium, qui eam quærent in Christo, & in illis
dunt, illi se curandos, sanandosque fideliter tradunt, quo
habent omnes, eo, quod peccauerunt omnes, & egent glo
ac iustitia dei, propria iustitia vacui. Iustificatis nobis gra
per eius liberalitatem, & gratiam, sed ita tamen, ut sua
Vt Christi rim iustitia, sine nobis satisfactum sit, per redemptionem,
pro pecca- est in Christo Iesu. Qui innocens, & sine peccato, nostram
tis nostris cata tulit, virgam, & disciplinam quam nos commercium
satisfecerit ipse suscepit, ipse vulneratus propter iniquitates nostras,
attritus propter scelera nostra, ut liuore suo sanaret nos,
inquam suo sanguine & morte, pro ea quam commercium
morte, diuinæ iustitiæ satisfecit, & semetipsum pro nobis
Vt nostra demptionem dedit, cuius, & Petrus, nos admonet. Quia
redemptio et quit, non incorruptilibus, auro, vel argento redempti
propiciatio sed precioso sanguine suo, quasi agni immaculati Christi
Dicitur siquidem redemptio, quod pro captiuis, & mortui
stinatis persoluitur, vitæ ac libertatis precium. Proinde eu
dem ipsum proposuit nobis deus propiciationem, ipse enim
est reconciliatio nostra per fiduciam non in nostro merito
sua iustitia, nostris operibus, sed in sanguine eius, qui est
sua redemptionis, reconciliationis, vitæ, & salutis precium
Cur hæc ita fecit? Ad ostensionem, inquit, iustitiæ suæ, propi
remissionem præcedentiū delictorum in sustentatione
Vt inquam, per hæc ostenderet deus iustitiā suā, & quod ei
eidem satisfactum sit, & in remissione quoque præcedentiū
delictorum, quæ diabolo, mundo, & carni, tyrannis personis
vltro seruiendo, & à deo apostatando, contraxerāt homines
eo tempore, quo sustinebat, & patiebatur deus hæc fieri
ad hoc patiebatur, ut post hæc idem ostenderet iustitiā suā
in nouissimo hoc tempore, & sæculi cōsummatione, quæ
sua sapientiæ inscrutabili consilio redemptionem eum dedit
quem propiciatorem proposuerat. Vt sit ipse iustus, qui
pius, & iniustum non iustificat, nisi interueniente, ea fide
tione, eo precio: iustificenturque homines per fidem, ad
duciam in illum ipsum, qui nihil in se habent, nullam ius
tiam propriam, cui possint confidere.

Vt Christi Iustificat ergo nos deus pater bonitate sua gratuita
iusticia pro nos in Christo complectitur, dum eidem insertos, innocen
nobis fiet tia, & iustitia Christi nos induit: quæ vna, ut vera, & per
coram tribu sta est, quæ dei suslinere conspectum potest, ita vna pro

bis fisti oportet tribunali diuini iudicii, & velut causæ noli diuini
stræ intercessorem eidem representari. Quæ subnixi, etiâ hic iudicii,
obtinemus remissionem peccatorum nostrorum assiduam.

Cuius puritate velatæ non imputantur nobis sordes nostræ Vt hic nos
imperfectum immunditiæ, sed velut consēpultæ conte. soluat à
guntur, ne in iudicium dei veniant, donec cōfecto in nobis, maledicto
& planè extincto veteri homine, diuina bonitas nos in bea- legi, & in
tam pacem, cum nouo Adam recipiat: vbi diē domini expe- libertatem
ctemus, quo receptis etiam incorruptis corporibus, toti tanl. quāddā, ex-
feramur in regni cœlestis gloriam. Interim hic nos soluens, conscientia
à maledicto legis: maledicto inquam, & damnationis reatu, securitatē
cui omnes legis transgressores (quales sumus vniuersi) me- trāferat.

rito subiacent: qualem in districto iudicio meretur omnis ini-
quitas, iniustitia, & legis præuicatio. Ab hoc inquam ma-
ledicto nos soluens ipse, quod in se suscepit, factus pro no-
bis maledictum, ab hac seruitute, & conscientia carnificina,
qua vincit lex, & cōstrictam premebat, in libertatem quan-
dam spiritualem, & conscientia securitatem nos transtulit:
qua de peccatorū remissione, quorum nos lex pungebat &
mordebat sensu, quamdiu ipsi inserti adhæremus vt mēbra
viva suo capiti, pacatos, securosq; nos reddidit, & imperfe-
ctum operum nostrorum ipse supplet, & perficit. In quo, pius
pater & misericors dominus, auersō interim, ab imperfectio-
ne eorundem intuitu, pater indulgentia & benignitate ea-
dem grate complectitur, & huc honoris attollit vt alicuius
precij habeat, vt iustitiarum nomine dignetur & censeat, &
ad iustitiam misericorditer imputet.

Hoc vnicum nobis salutis nostræ, & solidum fundamentū
est, quod ille velut sapiens architectus, in doctrina Christia-
na se iecisse affirmat, nempe, Christus Iesus, in quo, & electi
sumus ab æternitate, ante mundi constitutionem, cuius san-
guine & morte (vt iam explicatum est) à mortis dānatione
redēpti, deo reconciliati sumus: in quo, adoptati in heredes,
& filios: cui inserti, iam vitæ æternæ quodammodo sumus
participes, & in regnum dei iam ingressi, per spem nō ambi-
guam, qui sua, nostra, communicatione fecit: Vtcunq; hic,
subiciamur erroribus, & stultitiæ, ipse nobis coram deo sa-
pientia est: vtcūque peccatores simus, & multis partibus à iu-
stitia, quæ diuina à nobis lege exigitur, deficiamus, ipse nobis
est iustitia, vtcunq; immundi de immundo concepti semine,

Vt vnicum
nostræ sa-
lutis fon-
damentum
Christus.

& habitantes domos immundas ac luteas, ipse nobis par
vtrunque infirmi, inermes, expositi sathanæ, ipse nostra
est: ut cui data est, & in cœlo & in terra omnis potestas,
pro nobis sathanam conterat: vtrunque mortis istud
corpus circumferamus, ipse nobis vita est: breuiter cum
& in illo donata nobis possidemus omnia.

Epilogus Et hæcenus, de redemptionis & salutis nostræ, in
de myste nobis reddite mysterio, ut per illum à diaboli captiuitate
rio nostræ æterna morte redēpti, deoq; reconciliati sumus. Ut de
redēptio omnes innocentia, & iustitia propria, in ipso, atq; eius
nis, & sa iustitia, iustificemur coram deo: ut ipse sit iustitia,
lutis qua iustificatio nostra coram deo: & cur in opere reparationis
ten ex deo stræ, mediatore illo nobis opus fuerit, secundum regulam
et Christo tholicæ fidei, & diuinarum scripturarum sententiam, ut
mo, satis explicatum est. In quo quod paulo prolixior
mus, tam aduersariorum, quam etiam nostrorum causis
est. Illorum siquidem quoniam crassissimam eius ignorantiam
bis impropertantes, videntur quidam aliquid de eo ipso
re atq; intelligere, sed velut per somnium quod sanè
care nō possint, nisi plurima errorum pestilentium porci
commisceant. Quod intelligerent verius & clarius quam
suisque, hæc doceri in catholica ecclesia, & à nobis intel
Nostrorum verò quoniam dissimulare nō possumus, hæc
primam doctrinæ Christianæ partem, obscuratam, quid
stratam magis, à scholasticis, spinosis plerisque quæstionibus
& definitionibus, secundum quas nonnulli, magno super
primam in omnibus auctoritatem sibi arrogantes, & de
nibus facile pronunciantes, fortassis etiam nostram hanc
narent sententiam, quæ propriam, & quæ ex suis operibus
coram deo iustitiam, derogamus omnibus Adæ filiis, &
cuius vna dei in Christo niti nos posse iustitia, vna illi
stos esse coram deo, destitutos propria, nisi hoc ipsum
xissemus aliquanto diligentius.

De nostræ Nunc de eodem quatenus ex nobis pēdet, hoc est, in
iustificatio bus & quo pacto dispositis, quidve facientibus aut partibus
nis, & sa bus, operetur virtus passionis Christi, & sanguinis, & op
lutis myste rata per illum nostræ salutis, & redemptionis mysterium
rio, quate bus in Christo peccata remittat, & iustificationis gratiam
nus ex no partiat, aliquanto diligentius pertractandum est. Quod
bis pēdet quidem hinc, maxima sui parte pēdet, præsens quæ

aduersarios est controuersia.

Hoc in primis ex apostolica, eaque clarissima definitione *Ex deo nō* certū est, ex deo nō deesse, quo minus omnes efficiatur hu- *deesse quo* ius gratiæ participes, qua ad Timotheum ille scribēs, & præ- *minus om-* cipiēs orationes fieri pro omnibus hominibus, affirmat hoc *nes efficiā* ipsum esse bonum, & acceptum corā saluatore nostro deo, *tur huius* qui, inquit, omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitione *gratiæ par-* veritatis venire. Vnus enim deus, vn⁹ & mediator dei & ho- *ticipes.* minū, homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semet-

ipsum pro oībus. Audis, nec ex deo, nec ex mediatore Chri-
sto Iesu cuiquā deesse, quō minus assequatur salutis gratiā.
De illo affirmat: quod velit oēs saluos fieri, & ad agnitionem
veritatis venire, quantū equidem ex ipso est. De hoc verō,
quod dederit semetipsum redemptionē pro omnibus. Ergo
neq; ex ipso cuiquā deest, quo min⁹ omnes huius sint suæ re-
demptionis participes. Sed huic hypothēsi diligētius asserē-
dū, hic insiltendū nō est, vt de qua alio loco fufius pertracta-
re decreui, vbi de libero arbitrio, & gratia, atq; omnib⁹ que
ad hoc argumentū pertinent, diligenter & copiose acturus
sum, ut in quo, omniū priorum studium. & diligentia, locum
nostræ nō præripuit diligentia. Interim, tanquam certū, vt
re vera est, hic assumpsisse liceat, quando ex eo nō pēdet, hu-
ius status cōtrouersia, sed tantum ad luculentiam faciat.

Oportet ergo ex hominibus deesse, quod non omnes effi- *Ex nobis*
ciantur iustitia, & salutis in Christo particeps. (Neque enim *ergo deesse*
omnes eius gratiæ participes fieri, æquē indubitatum est) &
proinde eam ipsam iustificationis, & salutis gratiam, quadā
parte ex nobis pendere, est necessarium.

Hoc est ergo, quod hic nunc inquirendum proponitur. In *In quibus*
quibus nā præ cæteris, & quo pacto dispositis, quid ve faciē *præ cæte-*
tibus, operetur virtus passionis Christi, & sanguinis, atq; o- *ris opere,*
peratæ per illū nostræ salutis, redemptionisque mysterium. *tur virtus*
De paruulis, qui nihil adhuc culpæ cōtraxerunt propriæ, sed *passionis*
tantum adoptionis filialis gratiæ, & regno cœlestis Hierusa. *Christi ego*
lem exciderunt, per aliud peccatum originis, atque eius rea- *sanguinis.*
tu constricti, damnationi sunt obnoxij, hoc habet certissima *In paru-*
fides catholica, ab initio, per orbem ecclesiæ, quod in ipsis *lis per rege-*
remissionem illius peccati & salutem, operetur vis illa pas- *nerationis*
sionis Christi, & sanguinis per regenerationis lauacrum, ius- *lauacrum.*
dem ministratum in fide ecclesiæ;

DE PECCATO ORIGINIS.

Absurda Neque de hoc inter nos, aduersarij ſq; cōtrouertitur. *aduerſario* qua parte etiam in illis, ſuam illam fidem exigunt, quo ſu-
rum ſentē iſtis dogma, de iuſtificatione que per vnā fidem eſt, cō-
tia, qua in ex integro. De quo, etſi nihil dicat in ſua de hoc Auguſtini
paruulis conſeſſionis articulo, neque etiam in apologia eius, tamen
baptizatis tamen editis ſcriptis ſuis, & in primis corypheus illarum
requirunt Lutherus, in enarratione Euāgeliorū dominicalium, & aliorum
fide actua alijs, aperte docent paruulos baptizatos habere fidem, &
lem, et p- vere credāt, propriā: imō tanto ſynceriores, quanto magis
priam. in eis viget ratio, vt quæ, fidei ſemper impedimento ſit,
quo, vt accurate illos reſellamus, operæ precium mihi non
videtur. Neque enim puto, adeo deſperandū eſſe de huma-
nis ſenſibus, vt metuendū ſit, ne hoc, tam ab omni ſenſu
num, cuiquam perſuadeant. An nō credere, eſt credēda
re atq; animo, firmiter aſſentiri? An mentis aſſenſus, ab
vlla apprehenſione eſt? nunquid credenda apprehen-
paruuli nunquid ratione vtuntur? nōne tanta infirmitas
mi & corporis, tam profunda rerum omnium ignorantia, &
nulla boni, malique diſcretio, nullius rei cognitio, & ap-
hēſio, breuiter, nullus in vllā partem rationis vſus, hoc mo-
to reſtatione ſilentio, quā noſtra oratio proclamat, argui
dicat? Et hi deum iam cognoscunt? Diuinas promiſſiones
prehendunt? iſdē firmiſſimē aſſentiunt? Illas ad ſe peruenire
credunt? Se per Chriſtū factos dei filios intelligunt? Vbi
obſecro aliquid, ad ſeipſam perſuadendā ipſa rei euidentia
in qua vna perſuadenda, maximē ſuam paupertatem arguit
ſcit opratio, vbi reſipa, de qua dicitur, per ſe manifeſtum
quam omne quod dicitur.

Et quāuis alicui ita videatur D. Auguſtino, hanc Chriſti
ſententiā. Qui nō crediderit, condēnabitur: vt pote vniuerſaliter
ſententiā, e-
liter dictā, pertinere etiam ad paruulos, & proinde collige-
tiā par-
prizatos, aſſermet credere, hoc eſt, ſacramēto fidei initiari
uulos hac
eſſe: non baptizatos, nō credere, atque ideo dānari, vt in
Chriſti ſen-
dulos filio. Ipſa tamen hoc non permittit loquendi ratio
tentia con-
credere, intelligamus baptizarum eſſe: præſertim, cum Chriſtus
ſtrungi: ſus ea vt diuerſā, diſtinguat diuerſitati ſcopula. Qui cre-
derit, inquit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Nec hoc reſpon-
derit, cō-
detur dici, paruulū non baptizātū, eſſe incredulū filio matris
demnabi-
caninos catulos, ante præfixū illis à natura vidēdi reſponſum,
tur. rectē dici volueris, quod nōdū videāt. Sed ſi ſermonis pro-
prietas
& aſſer-
paruul-
paruul-
enim r-
credidit-
de quo
intellig-
annun-
lis, qui
Nun-
quid, e-
natio:
tus paſſi-
ctum a
In pr-
ticeps,
natio:
ſibile e-
ad deus
Porro
mi, quo
& char-
& diuin-
authori-
ſpe, aut
ibi palam
teram, n-
citer pe-
tione re-
in eius t-
ſificatio:
naſcitur
dudum
velut ſe-
habens,
ritum ſa-
hibet ſp-
mus. Qui
demque

prietatem spectes, is est incredulus filio, qui cum docentem & affirmatē aliquid audiuit filiū, illi recusat credere, quod paruulorum non est. Nec nudam credendi negationem, sed paruū incredulitatis habitū, importat incredulitas. Nemo enim rectē dicitur incredulus alteri, nisi cui affirmanti non credit, aut cuius quā intelligit, affirmationi nō credit. Proinde quod dicitur: Qui nō crediderit, condemnabitur: de his intelligendū est, quibus vsum rationis assequutis, sufficienter annunciatum est quod crederent. Et hæc quidem de paruulis, qui nihil adhuc contraxerunt peccati proprii.

Nunc de adultis pertractandum est, qui rationis vsum assequuti, etiam propria iniustitia elongarunt se à deo, & damnationi reddiderunt obnoxios, in quibus horū operetur virtus passionis Christi & redemptionis, salutisq; nostræ peractum ab eo mysterium, in quibus minimē.

In primis, & ante omnia necesse est, quo quis eius fiat particeps, vt fidem habeat. Nam non credentibus, certam damnationem Christus denunciat. Et affirmat Apostolus impossibile esse, vt sine fide quis deo placeat, nec posse quenquam ad deum accedere, si fidem non habeat.

Porro fidem, hic intelligimus, eum habitum mentis & animi, quo Deiveritati firmiter assentimur, & innitimur, vt à spe illis ne cesset, & charitate ipsam distingui, ex propriis rationibus earundē sariam.

& diuinarum, apostolicarumque scripturarum irrefragabili Quæ fides autoritate supra demonstrauius. Quamquā sæpe etiā pro Repetitio spe, aut confidentia in dei bonitatem, in scripturis accipi, etiā distinctio.

ibi palam fecimus. Quam & ipsam duplicem ostēdimus: alius, de uaciteram, mox ex si de ortu, & quæ nos ad dei, quāuis multipli ruis fidei ceter per nos offensi misericordiam & bonitatem, à despera, acceptioni tione reuocat, & ad illū confugere persuadet, defixis oculis bus quæ in eius benignitatem & clementiam: & proinde præcedit iu supra ex.

stificationis gratiam: alteram verò, quæ ex sincero dei amore plicata est nascitur, & non tam sperat commissorum veniā (quam iam quo magis dudum assequutam se nō dubitat) quā coronā & premiū, in res ipvelut secuta, expectat: suæ illius securitatis sponforem fidelē sas in se habens, charitatem dei in cordibus nostris diffusam, per spi-distinctas, ritum sanctum, qui datus est nobis: qui iam testimonium per intēdat lhibet spiritui nostro, quod dei filij, & Christo cohæredes si-Etor, quāmus. Quæ spes & confidentia, etiam apud Tobiam, vno eo in confusa demque loco nunc spes, nūc fides dicitur. Siquidem sanctus uocabula.

*Adultis
quid sit ne-
cessariū, vt
in ipsis ope-
retur, per-*

*actum à
Christo no
rationem Christus denunciat. Et affirmat Apostolus impos-
sibile esse, vt sine fide quis deo placeat, nec posse quenquam
ad deum accedere, si fidem non habeat.*

*primis, fidē
mi, quo Deiveritati firmiter assentimur, & innitimur, vt à spe illis ne cesset,*

*Quæ fides
Repetitio
distinctio.*

*al-
nis, de uaciteram, mox ex si de ortu, & quæ nos ad dei, quāuis multipli ruis fidei*

*bus quæ
supra ex.*

*quo magis
in res ip-
sas in se
distinctas,
in confusa*

DE FIDE ET IUSTIFICAT.

ille, in aduersitate, ac tentatione sua insultatibus sibi notis familiaribus, & dicentibus, ubi est spes tua, pro qua eleccionas faciebas? Nolite, inquit, ita loqui, quoniam filij sancti sumus, & vitam illam expectamus, quam deus daturus est, qui fidem suam nunquam mutant ab eo: fidem, inquit, quam illi spem dixerunt, hoc est, confidentiam & fiduciam in eo collocarunt, quæ sincere diligunt, nec dubitant vitæ ab ipso se amari, etiam utcumque hic agatur cum ipsis. Hæc distinctio quæ in re ipsa clarissimè cernitur, propterea ad memoriam lectori reuocamus, ne res ipsas in se distinctas, in vnum confundat, ob confusam, æquiuocam quæ vocabulorum acceptionem, quæ ut plerisque aliis, ita etiam uersariis nostris, est omnis pene erroris sui occasio.

Quin, & hoc fac memineris. Quod quamuis toto genere differant, fides illa, in sua acceptione, & ratione propria, est assensus, innixusque firmus, in dei veritatem, mentis, & charitas, qua Deum velut summum bonum, etiam ipsum, sincere, summe, & super omnia diligimus: quæ admodum etiam clarissimè in diuinis ea scripturis distinguitur, cum dicens fecimus, & ex his, quæ deinceps dicuntur adhuc etiam lustrius; attamen, sæpe etiam ita fidem in scripturis accipimus, ut utranque includat, & fidem inquam, & charitatem. Sed distinctio gratia, viam fidem, appellamus eiusmodi, ut intelligatur charitas velut vita quædam fidei, & sine qua, adhibito apostolo pronuntiatur mortua. De quo lectorem in locis opportunè admonebimus in sequentibus. Hic verò in niuersum horum omnium, memorem illum cupimus, ut ipsas, in se natura distinctas, perpetuò etiam velut distinctas apprehendat: nec confundat in vnum, ob confusam, ut diximus, indistinctaque earundem vocabula. Quibus necessarium præmissis, ut ad institutum recurrat oratio.

Diximus ante omnia necessarium, iis qui rationis rationem assequuti, atque etiam propriis peccatis coram deo reus, & strictique tenentur, quo virtus passionis Christi, & sanguinis, peractumque ab illo, nostræ redemptionis, salutisque misterium, etiam in ipsis suum effectum habeat, opereturque iustificationis gratiam, ut fidem habeant, quod & ex Christi, & ex Pauli certa affirmatione indubitatum fecimus. Fides autem nos hic intelligere, secundum illam suam acceptionem, & rationem propriam, secundum quam à spe, & charitate

late distinguitur, ut quæ dei veritatem propria, & adæqua-
tè respicit, & per quam, illi & mente, & animo firmiter assen-
timur, & innitimus.

Sed fidem hanc solam, non sufficere nobis, etiam quantum *Fidē ad iu-*
tunc, in suo genere perfecta sit, etiam dicimus. Cū eam et *stificationē*
iam tam firmam & perfectam, ut miracula quis per ipsam, fa- *non suffice-*
ciat (quod esse omnis & perfectissimæ eius generis fidei indi- *re.*
cium supra demonstrauimus) esse posse in peccatoribus, ini-
quitatis operariis, & qui in iudicio à Christo audituri sunt,

Discedite à me, nunquam noui vos, idem ipse nobis certissi-
mus author est. Multi, inquit, dicent mihi in die illa domine,
domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine *Fidē etiā*
tuo demonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fe- *perfectam*
cimus? Et ego tunc confitebor illis, quia nūquā cognoui vos: *in peccato*
discedite à me operarij iniquitatis. Proinde, nec fecit Chri- *ribus exi-*
stus omnes dei filios, credentes sibi, & qui ipsum per fidem re- *stere.*
ceperant, si Ioanni credimus, sed potestatem illis dedit, ut pos-
sint filij dei fieri. In propria, inquit venit, & sibi eum non rece-

perunt: hoc est, illi non crediderunt, quod idem Euangelista
toties admirandus inculcat, præsertim post tanta, & tam
multa, quæ viderant miracula. Receperunt tamen illum pau- *Per fidem*
ci aliqui, de quibus subdens. Quotquot autem, inquit, re- *potestatem*
ceperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri, his qui cre- *nobis fieri*
dunt in nomine ei. Credētibus ergo in nomine eius, & Chri- *ut possim⁹*
stus per fidem recipientibus, potestas facta est, ut possint filij *dei filij*
dei fieri: attamē, per fidē solam nōdum facti sunt dei filij. Cū *fieri.*
eius rationi non repugnet, quò minus sit in peccatoribus, &
his qui adhuc magis diligūt huius mundi, quàm dei, gloriam.

In quod idem ille Euangelista etiam clarissimis verbis affir-
mar. Et cum tanta, inquit, signa fecisset coram eis, non crede-
bant in eum, ut sermo Esaiæ impleteretur &c. Veruntamen, &
ex principibus multi crediderūt in eum, sed propter pharisæos
non confitebantur, ut è synagoga non eiicerentur.

Non ergo facit fides sola dei filios, quando nihil repugnat,
fidem habentes, etiam omnem & perfectam charitate desti-
tui, sine qua, inquit, ille, nihil sum, & nō solum, non dei filius.
sed ut diximus, potestatem facit, quæ esse possint dei filij si qui
dē in se fundamentū iam cōtinēt spiritualis edificij, sicut Pau- *Fides fun-*
lus ad Hæbræos, eandem fundamentum appellat. Porro ubi *damentū*
olum fundamentum iecerimus, adhuc longe absumus à con-

*spiritus
aëdificii.*

plemento domus, aut aëdificii: & quàmuis illud primum sit, ante omnia necessarium, vt sine quo non subsistunt cetera, haud tamen propterea est totius aëdificii præcipuum, optimissimum, ac perfectissimum: sed cetera aëdificii partes, in fundamento longè præponderant. Proinde idem Paulus, has præcipuas virtutes, ex quibus constituitur illud in nouum spirituale aëdificium, fidem inquam, spem, & charitatem, parans, tamen si fidem, tanquam fundamenti rationem obinentem in nostræ salutis negocio, primo loco constituat, tamen præfert ceteras, omnium primas charitati tribuens.

Prima ergo, & ante omnia necessaria, vera, sincera, quædes est, sine qua, nihil subsistere sequentium potest: ex quâ velut radice quadam, quicquid non procedit, quantum alioqui per se bonum videatur, adeo nihil ad salutem vale-

Ex recta fide, quicquid non procedit, qualescunque alioqui sit, nihil ualeat re ad salutem. Hec diligenter perpendat, qui fidem suam tam facile ad dicunt his nouæ fidei doctores.

certainus aduersus Nouatianum affirmare non dubitet, eam mortem ab hæretico libenter susceptam pro confessione Christi nominis, desperationis interitum, & pœnam perire. Cum deo, inquit, manere non possunt, qui esse in ecclesia dei cum orthodoxis, & catholicis, proinde ita subiungunt. deant licet, flammis, & ignibus traditi, vel obiecti bestiis, nimas suas ponant, non erit illa fidei corona, sed pœna perire. Hec diligenter perpendat, qui fidem suam tam facile ad dicunt his nouæ fidei doctores.

certum est, vt gloriosus ille Christi athleta, & Pontifex Cyprianus aduersus Nouatianum affirmare non dubitet, eam mortem ab hæretico libenter susceptam pro confessione Christi nominis, desperationis interitum, & pœnam perire. Cum deo, inquit, manere non possunt, qui esse in ecclesia dei cum orthodoxis, & catholicis, proinde ita subiungunt. deant licet, flammis, & ignibus traditi, vel obiecti bestiis, nimas suas ponant, non erit illa fidei corona, sed pœna perire. Hec diligenter perpendat, qui fidem suam tam facile ad dicunt his nouæ fidei doctores.

tamen fidem rectam, quæ per charitatem operatur, secundum quam, in omnibus delictis suis se accusat, in omnibus bonis operibus suis Deum laudat, sibi tribuens signominat illi gloriam, &c. de hac vita liberandus, & in consortium Christo regnaturorum recipiendus emigrat, propter fidem, videlicet orthodoxam & catholicam. Quæ licet sine charitatis operibus, neminem saluet, æque tamen sine ipsa, quædam opera bona, in peccata conuertuntur. Quæ vti maturiori & salubriori consilio adhuc secum perpendere, & iamdudum perpendissent multi, graues alioqui, & cordis

viri, & non tam facile suam fidem, & salutem, his innouandorum omnium magistris addicerent, hominibus indignis, quibus, vel de quocunque quis fidem habeat, sed permanerent in ea quam à parentibus multa retro sæculorum seculis, velut per manus traditam, acceperunt. Quam vnam catholicam, & orthodoxam inuenient.

Habet itaque qui fidē orthodoxam, & catholicam habet, id, sine quo, deo nemo placere pōt, nemo ab ipso elógatus, & viam perditionis ingressus, ad eundem reuerti, & regredi. Ex quo etiam ipso clarissime intelligitur, quod vna hæc, non statim nos coniungat deo, vt quæ omnē in nobis regressum ad deum, ad eius implorandam misericordiam, cōmissorum veniam, iustificationis, & salutis gratiam præcedat oportet. Quod clarius intelliget, quisquis motus illius formam, gressus & progressus in se paulò expendit diligentius.

Proponē elongantem se à deo aliquem, ex iis, de quibus ille. Omnes qui se elongant à te, peribunt. Elongant se autem ab eo, non spaciis, sed affectu, huius inquam mūdi, domini illic contrarii, amore, studio feruitute: & qui parietem illum septi, medium inter deum & nos, ædificant, obliniunt, fouent, sustinent: hoc est inimicitiam vigentem in carne nostra cum deo, vt loquitur Apostolus, cuius, qui cōcupiscētiis obediūt, sese elongāt à deo. Hunc, inquam, talem tibi proponē, velut iubarū leonem aliquē extento collo, tantum indomitum, elatis contra deum cornibus, incedētem in suis desideriis, & cogita, quid huic, vt ab ea, quam ad perditionem decurrit via, reuertatur ad vitam & salutem, regrediaturque ad saluatorem suum deum, opus sit.

Impetu vadit talis in suam perniciem, donec prona secundaque sunt omnia, at vbi insidit in perplexitatem aliquam, ubi inextricabilem, in abrupta, aspera, ac difficilia, sentit insuper se iaculis & aduerso confici, flagellis cædi, & super hæc, eleuatis paulisper fidei oculis, ignem, tormenta que sibi præparata vider, & appropinquare se præcipitio in eadē, incipit gressum sistere, incipit reuerti ad se, incipit intelligere, quo se, & quā mīserē, miser ibat perditū: incipit agnoscere suā miseriam, incipit cogitare vnde, & quorsum ea flagella sibi infusa fuerint, incipit recordari dei sui, à quo recesserat, incipit meditari regredi, vnde demens abierat.

Quæ tamen, vt faciat, fidem ante omnia habeat necesse est, qua

*Fides ut sit
initium re
gressus no
stri ad deū*

*Formare
ditus pec
catoris ad
deum.*

*Ex fide, ut
orientur.
qua*

DE FIDE ET IUSTIFICAT.

Odium in te ueteris. qua deum credat esse, deum inquam, hoc est, omnipotentem omnium creatorem, factorem, moderatorem, omniscientem, inquam, inspectatorem omnium, & iustissimum iudicem, qui se puniturus sit nostram erga se ingratitude, atque inobedientiam: & que tamē libenter, misericorditerque susceperunt ad se reuertentes toto corde & animo, & se inquirentes reueraturus liberaliter, ut hinc timor incutiat, inde & spes ex eadem fide concipiatur.

Timor gehennae. Timor, qui nos ambulantes in via iniquitatis, & perditionis cogat gressum sistere, & partim gehennae metu, qui sub oculis à longē videre incipimus, partim verò ex consideratione nostrae ipsius miseriae, utilitatis, indignitatisque cui nos tro ipsos mancipauimus, denique malorum, quibus ob peccata inuoluimur (ut solet misericordissimus deus, & sui, & nostri oblitos, flagellis nos admōere, & vel inuitos ad resipiscētiā cogere, atque aperire nobis oculos poenae, quos culpa cernit) detestari, & odio prosequi vitam illam verē sanctam & ueterem.

Spes. Spes verò, ex dei misericordia, atque obuia liberalitate concepta, etiam in diuersum reuocet, faciatque ut audiamus a deo, quauis tam multipliciter per nos offensum, non solum respicere, sed etiā nos conuertere: & ex mediis tribulationum angustius, clamare ad misericordissimū dominum, eius auxilium, gratiam, & misericordiam, non solum implorare, sed etiam confidenter expectare: ut haec, miseros iam perducant ad odiū sui & vitae suae ueteris sustentent, & uelut porrectam manu erigat, ne ille meritò nobis incussus timor, desperatōnis nos animum faciat, & praecipitet in desperatiōis baratrum. Vnā cum illis, quorum haec vox est apud prophetam. Desperauimus, post cogitationes nostras ibimus, unusquisque prauitatem cordis sui faciemus: sed potius defixis in infinitam dei misericordiam mentis nostrae oculis (quam eam ob rem, quam nobis cessat commēdare, atque inculcare scriptura) quae inde concepta, erga eundē fiducia, & spe uenia, regredere ad illum festinet, illi se humiliter prosternere, illi se dedere credere, & curandū tradere, paratus iā facere, quicquid inuenit ab ipso exigi: paratus illi deinceps obedire, & obsequi omnibus. In quo actu, iam gustare, & videre incipit, quā suauis est dominus: atque ipsum sibi obuium inuenit, se erigētem subleuantem & coniūgentem sibi, ad quod etiā omni illo

natur, omnibus suis viribus, etiam quantumvis adiutis fide, quantumvis diuina gratia, non potuisset miser pertingere, sed est hoc totum, vnus dei benignitatis, liberalitatis, & misericordie, non ex debito nostri operis, nostrique conatus, sed ex mera eius, liberalique gratia, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quemadmodum supra à nobis explicatum est.

Itaque quorsum hæc paulò fufius dicta, & inducta sunt, ex iisdem quilibet clarissime intelligit, vt vniuersi huius motus nostri, & reditus à via perditionis ad salutem, sit fides initiū: & quàm immenso interuallo ipsa per se absit ab eius motus termino.

Quid igitur illud est, quod à nobis exigitur, & quod velut dispositio proxima, efficax, & inseparabilis ab eo ad quod disponit, nos coniungit deo, & virtutem Christi passionis & sanguinis, nos iustificantem, sanctificantemque ad nos deuocat, atque illicit? misericordiam illam dei super nos residere facit?

Ipsè est dei amor, sed syncerus, & dominatum in corde nostro obtinens. Neque enim patitur, quid sibi aut præferri, aut æquare: tamen pro huius incolatus tempore, quandiu corruptibile hoc corpus circumscribimus, & in multa necessario distrahimur, ac diuidimur, non exigit. planè solitudinem, sed secum patitur, tamen sub se, amorem etiam rei alterius à se, vsque dum in beatam illam pacem, vnitatemque translati, ipse nobis erit in omnibus omnia, nec quicquam eius amore vacuum: sed toto ipsum corde, tota anima, tota mète nostra dilecturi sumus. Nā interim, à nobis illam solitudinem non exigit, vt in hac uita nobis impossibile, sed tamè velut scopum quendam proponit, in quem collinemus, semper, & quæ conemur vicinior semper accedere.

Paucis verbis dicitur: Amor dei, ille syncerus, & in corde nostro dominatum obtinens, sed ingens, atque operosa res est. Habet enim secum coniunctum, vbiq; est, illum timorem filialem, nec quicquam committamus quod oculis patris displiceat, ne quid omittamus quod illum à nobis exigere intelligimus, vt odio, psequamur, quicquid ab amore eius abducit, atque est illi contrarium, vt conemur nos transformare in illum: eius puritatem æmulari, eius in nobis faciem exprime, vt decet filios charissimos. Vniuersa hæc necessario includat. dit dei amor syncerus, & dominatum in nobis obtinens, in timore illo filiali, quem necessario coniunctum habet. Quicquid

conclusio de fide, q̃ro in ternullo absit à iustificationis gratia.

Amor è dei esse in nobis ad iustificationis gratiā dispositionē proximam & inseparabilem.

Vt ille amor, timor rem filiale necessario coniunctū habeat. Et quā multa hic includat.

DE FIDE ET IUSTIFICATIONE.

quid horum defecit, mentiri nos dei istiusmodi amore, simulare & non vere amare nos coarguit. Qui seruat (inquit Ioannes) verbum dei, vere in hoc charitas dei perfecta est. hoc scimus, quoniam in ipso sumus. Et rursus: Qui seruat mandata eius, in illo manet, & ipse in eo. Sic quoque & ipsa veritas. Qui diligit me, sermones seruat. Et iterum: Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui me diligit. Ex quibus intelligis, fidele illud mandatis dei per omnia obsequendi, & ei placendi studium, in amore dei, qualis à nobis exigitur, includi necessario.

Quod autem verissima sit illa Augustini sententia, quod ne illo amore dei, nec veniam quēquam peccatorum suorum nec gratiam vnquam inuenisse affirmat, & que nos docet, ille veritatis Euangelista Ioannes: Qui enim non diligit, nonquit, manet morte. Dilectio ergo vitam præcedat oportet, ad eam usque mors permanet. Adhæc: Iustificationis gratia in Christo, ab adoptionis filialis gratia in eodem est inseparabilis. Sed hanc, sine dilectione esse nō posse, Christus clarissimis verbis affirmat, cum Iudæos iactantes se Deum patrem habere, mendacij coarguit. Si deus, inquit, pater vester diligeretis vtique me. Dilectio ergo demonstrat filium, nec potest quis esse dei filius, nisi qui Christū, & in Christo patrem diligit.

Est ergo dilectio dei, conditio in nobis necessario requisita ad assequendā à deo iustificationis in Christo, & adoptionis filialis gratiam.

Quod autem eadem, ad eandem sit dispositio proxima, & efficax, atque inseparabilis, vt nusquam hæc desit vbicunque adsit diuina sapientia, & per Salomonē, & per seipsam patet loquitur. Per illum: Ego, inquit, diligētes me, diligo. Per seipsam vero apud Ioannē: Qui diligit me, diligitur à patre meo, & ego diligam eum. Et rursus: Si quis diligit me sermones meos seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eū veniemus, & mansionem apud eum faciemus. In omnes ergo, & solū illos, qui eousque peruenerunt, vt deum sincero illo amore diligant, iustificationis & filialis adoptionis gratiā operantur vis passionis Christi & sanguinis. Qui cū etiā in timore dei filiali intelligatur, & comprehendatur, & illi quoque, & uinē hoc ipsum scripturā attribuunt. De quo spiritus sanctus per os Dauid ita pronunciat.

Quomodo

Quomodo inquit, miseretur pater filiorum, misertus est do. *Misericor-*
minus timentibus se, quoniam ipse cognovit figmentum nostrum, *dia domi-*
recordatus quoniam pulvis sumus, homo, sicut scien- *ni fixa su-*
ius, tanquam flos agri, & iterum: Misericordia autem domi- *per timen-*
ni ab eterno & usque in æternum super timētes eum, & iusti *res se veg-*
tillius, in filios filiorum, his qui seruant testamentum eius, & eos solos si
memores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea. In quib² *liorum lo-*
verbis, nota verba & signa, mysteria. *co habeat,*

Testamentum, esse volūtatē testatoris, qua hæreditatem *et digne-*
alicui desert, atque adeo ipsam hæreditatis donationem, ip- *tur iustifi-*
sa indicat vocabuli ratio. Sed quo pacto: nostrum id sit, & a *cationis*
nobis exigatur testamentum seruare, merito dubitabit aliquis. *gratia.*

Cum hoc magis ad testatorem, & dantem hæreditatem, quā *Testamen-*
ad nominatum heredem perineat, testamentum aut seruare *tum.*

aut mutare, aut infringere. Sed huius suæ dubitationis solu- *Quomodo*
tionem mox inueniet, si duplex (quod ad propositum attinet) *adnosper-*
genus testamentorum distinguat: alterum, absolutum, & sim *tineat testa-*
plex, conditionale alterum. In illo, nihil exigitur ab eo cui de *mētum dei*
fertur hæreditas: proinde, eius non est testamentum seruare, *seruare.*

aut infringere. In hoc exigitur appositā conditio, quam nisi
seruauerit, testamentum non seruat, sed irritum reddit. Itaque
cum à nobis exigatur, ut dei testamentum, illud æternum,
quod in Christi sanguine confirmatum est, hoc est, heredita-
tis cœlestis regni factam nobis donationem in Christo, ob-

seruemus, utique intelligimus testamentum illud dei, condi-
tionale esse, non absolutum & simplex. Testator siquidem, ip- *Testamen-*
se deus, ratum vult esse testamentum suum æternum & perpe- *tū dei cōds*
tuum, à nobis tamē exigit, ut impleamus conditionem in hæ- *tionale.*

reditatis delatione in testamento appositam. Fortē quæris ea *Et quæ il-*
quæ sit? Grauis sanē non est, nedum nō impossibilis, & quam *la q̄ inclu-*
idē ille diuinus spiritus in præmissis verbis nobis expressit. *dit cōditio*

Itaque cum affirmavit iusticiam dei in illos residere, qui ser-
uant testamentum eius, ne dubitare posses quosnam illos in-
telligeret, continuo subiunxit. Et memores sunt mandatorū
eius ad faciendum ea (&) coniunctio hic expositiua est: per

inde ac si dixisset, Illi seruant testamentum eius, qui in illo filia *Timor fi-*
li, de quo præmisit, timore se continētes, solliciti sunt māda- *lizis, et*
ta eius implere. Non dicit: Qui omnia mandata eius implent *amor.*

& faciunt. Nam illam distinctionem misericorditer remittit,
ut pius pater nostræ fragilitatis non ignarus, ut in multis om-

nes delinquimus, sed qui memores, inquit, sunt mandatorum eius, & conantur ea implere pro suae infirmitatis modulo, quia, si labantur interim, & alicubi, aut dormitent, aut debeat salvo tamen illo filiali timore, & absque hoc quod mandatorum eius negligent, & post tergum proiciant, nihilominus super eos manet confirmata eius misericordia, quotidie ignoscit quod peccat infirmitas, & hi seruant testamentum eius, & hereditatis in quam transcripti sunt efficiuntur participes, & ipsis pius pater, quod per se longe deficiebat à perfectione iustitiae, ad iustitiam imputat: imò sua ipsum iustitia vestit, & iustum facit. Iustitia illius, inquit, non horum ipsorum, superbia est, quae per se nullius meriti erat horum pia opera, accepta ad primum, & ingenti mercede remunerare dignatur. Benignitas est, inquit, domino super timētes eum, & in eius sperant in misericordia eius. Proprie iustitiae his nullus reus, nulla fiducia est, sed super vna sperant misericordiam eius probe intelligētes vniuersum hoc, repositum in solo eius beneplacito, liberalitate & gratia.

Ut suae in nocetiae in memoria subinde se consolantur, & confirmant sancti, neque iustitiae ab ea etiam predicanda interdum abstineant. Neque enim hoc faciunt, in operibus suis, in iustitia sua gloriari, & cetera subinde intelligendi sunt, sed magis in vnam dei bonitatem, & de se confidunt misericordiam intendere oculos, suam aequae iustitiam nescire, & vnam dei in se iustitiam agnoscere & praedicare, neque negare dicendum sibi cum illo fidei David. Si iniquitates seruatis domine, domine quis sustinebit? & illud: Non intus in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Quid igitur? Quoniam non ignoramus misericordiam domini, ut piissimi patris erga suos filios, & ex am ab aeterno usque in aeternum super timētes se. & iustitiam illius iustificari eos qui seruant testamentum eius, hoc est, qui in timore illius se continent, memores sunt mandatorum eius, & conantur ea implere pro suae infirmitatis modulo seruati eiusmodi testamenti conscientia, certa fiducia in hereditatem testamento misericordissimi domini delatam expectant, scriptos se filios gloriantur, & in piissimi patris erga se beneuolentia, magna conscientiae securitate & consolatione confidēter acquiescunt. Nam qui timer deum, & mandata eius non negligit, sed implere conatur pro suo modulo, quod

modo non firmam fiduciam habebit, deum, paterno erga se esse animo? Quomodo non securus expectabit delatam testamenti hereditatem celestis gloria, qui impletum à se illud ipsum testamentum, hoc est, conditionem quæ in eodem apposta, non difficilis à nobis exigitur, certo sibi est conscius? Nunquid de fide testatoris dubitabit?

Non itaq; in sua iustitia, sed in diuina erga se sancti confidunt benignitate & misericordia: in domino, non in se gloriantur, nō suam, sed diuinam in se iustitiam respiciunt: nec se iactant impleuisse dei mādāta (quod ratio iustitiæ, si quam propriam se habere considerent, requireret) sed quod ea ipsa ante oculos habuerint, nec à se repulerint, sed memores fuerint, eorum ad faciendum ea.

Itaque ille David in contentione cum inimicis, à quorum iniqua persecutione, dei benignitate ereptus fuerat, eūdem iustitiæ, & innocentie suæ patrocinatū gloriatur, quod vias domini custodierit, nec impie defecerit à deo suo. Sed quomodo vias domini custodisse se intelligat, etiam ad nostrā eruditionem explicans, subiungit. Quoniam omnia iudicia eius in conspectu meo, & iustitias eius non repuli à me. Hoc enim benigno domino, & piissimo patri ex nobis sufficit, etiam si in implendis illis deficiamus in multis, quæ est humana infirmitas: Hoc ille imputat nobis ad mūditiæ & iustitiā. Hoc ipsum, idem vt diximus: etiam beneficiis, retributione & mercede prosequitur. Proinde ille subiungit: Et ero immaculatus cum eo, hic, quia coniuert, nec imputat maculas, his, quos suā iustitia iustificare dignatus est, illic, quando plene coniunctis eidem, euacuabitur quicquid ex parte est: quando expolita erit omnis ruga, deterisa omnis macula. Interi observabo, inquit, me ab iniquitate mea. Non dicit: Carebo omni iniquitate mea: sed, observabo me ab iniquitate mea cauebo ne impingam: si forte impegero, ignoscet ille, & suā iustitia nostrā iniquitatem teget, remittet, absumer, nec imputabit, sed suam quam & nobis impartit, ac nostram facit iustitiam in nobis remunerat. Proinde ille pergens: Et retribuēt, inquit, mihi dominus secundum iustitiam meam. Suam dicit quæ dei, in se est: non quæ ex suis sibi constet operibus, ad suam respiciens dicit: Non intres in iudiciū cum seruo tuo, quia nō iustificaberis in conspectu tuo omnis viuens.

Quamquam & hoc pacto sancti, innocentia, integritatisq;

sue recordatione, subinde se consolari, confirmare que-
ligendi sunt, ut iis velut signis, quibus diuinæ in se benig-
tis, fiduciam in illum suam, magis, magisque confirmet & in-
ant, dum memoria repetunt, quæcunque in ipsos dona-
cōtulit. Quæ nobis quodammodo sunt, instar radiorum
tus domini, quibus ad summam illam bonitatis lucem cō-
plandam illuminemur. & multo maxime, bonorum opera-
gratia, quæ spiritum adoptionis nobis datum, quodammodo
certos nos potest facere tanquam ex vocationis fructibus
filiorum se locum à domino cooptatos gloriantes, cum
scientiæ suæ innocentia, illam suam in deo fiduciam con-
mant, atque inde sumunt exultandi, & in domino gloria-

Quo etiam materiam,

sub obte- Quod vero etiam hanc obtestationem, quo exaudiam
statiōe sue in eo quod petunt à domino, interdum usurpasse & vici-
integritate re inueniuntur. Se ambulasse in integritate, & cordis simp-
tis, et in no- citate corā facie eius, eo respectu fecisse, & facere intel-
centiæ non sunt, quo suā fiduciā in deū confirmet, ad impetrandum
nunq̃ orāt eodem auxiliū in necessitate quod postulant. In quo, nō
dominum. operū suorum dignitatē, nō ad vitæ suæ, quatenus ipsorum

puritatem & innocentiam (cui damnatio potius debetur
quā præmium, vā potius, & maledictio, quā benedictio
reuocaretur ad districtum & examen & iudicium) sed ad
uinā potius erga se beneuolentiam, & paternum amorē
piciūt, à quo, omnia expectare audeant. Perinde ac si diceret
Tu domine nosti quod filiali amore, timore, ac reuerentiā
erga te gesserim, & proinde, certum habeo tuæ bonitatis
que etiā promissioni fidens, quod tibi curæ sim, & vultu
paterno me affectu cōplecteris. Quare nec dubito, quod
hac etiam me necessitate non destitues.

Vt suā eti Quod postremo, plerique recurrunt in scripturis locis
am iustitiā bus iustitiam suam dei iudicio examinandam, fideles ob-
dei iudicio se inueniuntur, & exegisse, secundum eam de se statui. In
examinan ille Dauid, cuius magna erat in dominum confidentia, quod
dā sepe ob- nium est frequentissimus) neque hoc pugnare cum exper-
tulisse legā à nobis sententiā, is clarissime intelliget, qui eos ipsos locos
157.

rem de qua loquuntur, secundum eius circumstantiam accu-
modat. Neq; enim in iis vniuersis, vllū inueniet, in quo quæ-
de totius vitæ suæ tenore, quæstionem haberi voluit, & ad
dum eum, uel damnari, uel absolui expetiit: sed specialem

per causam aliquam afferri disceptandam in iudicium: eaq; non in se nudam, nec ad illam diuinæ legis rectitudinem, districto, exactoque iudicio, sed diuina vestitam iustitia, & illo misericordi ad multas nostras infirmitates conuiente, pater noque, velut de filiis, affectu, & iudicio. Ad hæc, ad impiorū, scelestorūq; comparisonem, quorū respectu, sancti dum sibi iustitiam arrogant, & ad suam innocentiam comprobādā diuinum implorat iudicium, nequaquam seipso, velut omni noxa solutos, omni ex parte inculpato, & puros offerunt, sed in solam dei bonitatem & misericordiam, salutis suæ desigētes fiduciam, vt prædictum est, confisi eundem fore vindicē pauperum, præter ius, & æquitatem oppressorum, causam, in qua innocentes opprimuntur, illi commendant: nec se dubitant vnā nō aduersariis ad tribunal dei sistere, causæ suæ cōfidentes innocentia: & iustitiæ: sed quo dictum est, modo & contentione facta cum aduersariis, quæ quorum malitia, astutia, nequitia, suam sinceritatem, simplicitatem, puritatemq; cordis, deo compertam, gratamque non dubitant, nec reformidant ipsum inter se, & illos inuocare iudicem. Quanquam vbi cum solo deo iisdem est negotium, vbi ad rectitudinē illam diuinæ legis, districto iudicio exigenda foret, eorum innocentia, omnes cum eodem illo David, qui toties, tam fidēter ad diuinum iudiciū aduersus aduersarios prouocat, vno ore sibi merito clamandum intelligunt. Ne ingrediaris in iudicium cum seruis tuis, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.

Vitaque ad institutum recurrat, vnde nonnihil deflexit, oratio, ad hoc nempe, quod syncerus amor ille dei, eiusdem filialem illum timorē in se cōtinens, necessario requiratur in adultis omnibus, quo virtus passionis Christi & sanguinis, in ipsis operetur iustificationis & adoptionis filialis gratiam, præterea, quibus hoc ipsum diuinarū scripturarum eloquiis clare demonstratum est vniuersa testatur, & cōfirmat doctrina euāgelica, & apostolica.

Deus, inquit, ille, lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Si dixerimus quoniam societatem habemus cum deo, & in tenebris ambulamus. metimur, & veritatem non facimus. Si autem in luce ambulamus, sicut ipse in luce est, societatem habemus ad inuicem, & sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni peccato. Audis tonitruū filium, audis secretorū cœ-

Amorē illum, vt ne cessariū ad salutē, ab adultis omnibus exi-

DE FIDE ET IVSTIFICAT.

gi, viuer leſtium, & diuinorum conſcium, eructantem fluenta do-
ſa demon- næ ſalutaris, & euangelica, quæ & hauſit ex Chriſti deiſu-
ſtrari do- tiæ pectore. Audis inquam, affirmantem, focieratem noſtram
ſtrina euâ- deo habere non poſſe, nec emūdāri, ſanguine filij eius, niſi
gelica. luce ambulauerimus. Sed quid eſt ambulare in luce, niſi

gelica. luce ambulauerimus. Sed quid est ambulare in luce, nisi
Non emū- tantū credere? Præceptum domini, lucidum esse affirmari
dari Chri le, & illuminas oculos. Et iterū Sapiēs, legē, lucē dicit. Quā
fit sangui sequentes, lucem intelligimus, in primis, legem dei: deinde
ne, nisi qui iuxta eius præscriptum, vitæ puritatem, & sanctum monitionem
in luce am ipsos sanctos deniq; quibus dicit Christus: Vos estis lux
bulant. di. At cum in ipso maximē deo, velut in exemplari, ac fontē

*Quid sit
ambulare
in luce.*

Hæc notetur imaginem, qui Christi subfiguntur vestigia: illi deus non in tenebris, sed in luce ambulant: illis est vere ciuitas: illos emundat sanguis Iesu Christi filij eius, ab omni peccato. Qui facit, inquit, voluntatē patris mei, qui est

lis, ipse intrabit in regnum celorum, & hereditare illud in
testamento accipiet: Ea est autem voluntas patris, vt audiat
filium, obtemperemus illi, & seruemus doctrinam eius. Non
est autem (inquit ille Apostolus) omnibus obtemperandum
sibi causa salutis aeternae. Quibus solis, idem ipse Christus
beratione a morte aeterna promittit, atq; eos solos inter
agnoscit. Si quis, inquit, sermonem meum seruauerit, non
bit mortem in aeternum, & iterum: Si vos manseritis in sermo
ne meo, verè discipuli mei eritis, Qui hoc non faciunt, se
traria potius ingrediuntur via, quicquid credant, aut non
dant, si emundari se sanguine eiusdem sibi persuadent, &
cum deo se societatem habere, atque eundem sibi esse
proprium: se, aliosque decipiunt, & veritas in eis non est.
sanè, vt audisti quam credere opus est: ambulare in luce
tet. Christum sequi, & ingredi per eius vestigia, illi obse
quit. Quod etiam vbique nobis inculcat Apostolus. Est o
quit, imitatores dei sicut filij charissimi, & ambulare in car
itate, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum

pro nobis, oblationem, & hostiam deo, in odorem suauitatis. Hoc est in luce ambulare, imitari deum pro nostro modulo, atque eius imaginem, vite sanctimoniam in nobis exprimere, si cur decet filios charissimos: & ambulare in dilectione, ad Christi exemplum, qui prior, quamuis inimicos dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. Quem qui sequitur, viuunt iam, non sibi, sed deo, & proximo: nec amicis tantum, sed, & inimicis studet benefacere. Dei patris sui, & Christi erga nos charitatis æmulator factus. Quandoquidem, & ille solus suum oriri facit super bonos, & malos: & hic, etiam pro se crucifigē tibus orauit.

Hac una via omnes oportet ad vitam ingredi, quæ, vniuersus, totusque Christus est. Ego, inquit, sum via, veritas, & vita: & nemo venit ad patrem nisi per me. Per Christum ambulat, & ad patrem perueniunt: quibus eius vita, actio & doctrina, sui ingressus meta est. Illum, lucem mundi, sequuntur lucis filij lucis fructus operantes, qui sunt in omni bonitate iustitia, & veritate: & probantes quæ sunt beneplacita deo, alieni ab infructuosis operibus tenebrarum, imò, ea ipsa redarguentes. Ab hac via si declinauerimus & carnis desiderijs obsequuti, abeuntes retro, impleuerimus eius opera, etiam quicquid demum crediderimus, etiam si habemus fidem qua montes transferre possemus, non habituros nos partem in regno dei, & Christi, idem affirmat Apostolus. In illa via, una nos illa dei charitas continet, perpetuo coniunctum habens sollicitum illum filialem timorem, illi placere, & mandatis eius obsequi, per omnia fideliter studentem. Quæ una, digne conuersari nos euangelio, & doctrinæ Christi facit, & contemptis, conculcatisque his terrenis, & caducis, toto pectore anhelare ad illa cœlestia. Una præstat, quod Christus exigit ab his pro quibus est mortuus, ut ipsis fructus passionis, & mortis sue valeat. Christus vnus, inquit, Apostolus, pro omnibus mortuus est, ut qui viuunt, non amplius sibi viuunt, sed illi qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit.

Itaque ut hic aliquando concludamus de nostri iustificatione, quatenus à nobis dependet, & quo pacto dispositis, non carione nobis iam adultis, & qui propria peccata illi originali superaddidisti, quatenus operetur in nobis virtus passionis Christi, & sanguinis, nosque à peccato emundet, & quæ sit illa in nobis ad iusti bis pēdet.

h ij

Vna ad vitam
Christus.
Quia Christi
sui ambulat.

In via illa
viam nos
dei chari-
tatem con-
tinere.

Conclusio
de iustifi-

ficationis gratiam dispositio proxima, necessaria, atque in-
parabilis. Iam demonstratum est pleraque requiri in nobis,
in primis fidem, ex fide poenitentiam, & detestationem
veteris; deinde, & spem veniæ, ac fiduciam in dei bonitatem
ac misericordiam, sed omnium horum consummatio, est
dei amor sincerus, dominium corde nostro iam obtinere
cum inseparabiliter coniunctum habens illud sanctum, & si-
licitum timorem, & fidele studium, voluntati eius obsequi
di per omnia: ad cuius aduentum vsque, mors in nobis per-
manet: etiam cum illis ipsum præcedentibus omnibus, fide
quam illa, & vitæ veteris detestatione, ac poenitudine, spe
niæ in dei bonitatem, ac misericordiam. Per quæ omnia, per
usque eo perductus peccator fuerit, ut deum sincero corde
ut prædictum est, diligat, adhuc in morte permanet: nihil
esse affirmat Apostolus cum prioribus illis omnibus, quæ
diu abest charitas. Cum qua primum incipimus esse de-
quid: cū ea primū nos induit, & super nos recumbit illa de-
finitia, & Christi sanguis ab omni peccato nos emaculat. Ad
mihi ex evidentissimis, quas induximus diuinarum scriptu-
rum sententiis, & doctrina Christi, & apostolica, irrefragabi-
liter demonstratum videtur.

*Obiectio
ex verbis
Christi qui
ad salutē
nihil quā
fidem &
baptisma
exigit.*

Videbor fortē plerisque, arctiorem quam sit, salutis viam
facere. Christum siquidem promississe salutem credentibus
baptizatis omnibus. Quicumque, inquit, crediderit, & bap-
tizatus fuerit, hic saluus erit. Solam proinde fidem, vnde
baptismo, ad salutem exigit. Quam nos hactenus demon-
strauimus, sine operosa illa dilectione nulli contingere. Quod
verum est, verendum admodum, ne pauci ad salutem per-
niant. Cum sinceram illam, dominantemque charitatem
paucis reperire sit.

Sed ij videant, ne in dictis Christi verbis paralogizent
metipfos, & alios. Non enim hic de re parua, sed de summa
salutis nostræ agitur. Ipse certe Christus testis est, arctam
viam quæ ducit ad vitam & non solum non ambulari
nec inueniri quidem, nisi à paucis, affirmat. Proinde, & non
ne in ea aberremus, & quod dicitur, impigamus in ostio
agnoscere & metuendum, & cauendum est. Ego certe, qui
à Christo, & Apostolis doceri video, talem, & explicare
natus sum pro viribus: nihil de meo addens, nihil detrahens.

De qua si

Quod autem Christus credentibus, & baptizatis salutem

promiserit, confitemur, & agnoscimus: sed nobiscū videāt, & de loqua-
diligēter perpendant, ne forte, de alia, quā Christus, fide, eū
ipsum, & hoc loco, & aliis plerisque loquutum intelligant. *Christus.*

Supra fidei varias, quæ in scripturis recurrunt, acceptiones
explicantes, & distinguentes, principalem, atque vñtatio-
rem in sermone ecclesiastico eam ostendimus, quæ veritatē
dei proprie respicit: & qua mente & animo, illi firmiter as-
sentimur: atque innitimur: qua & Christi fideles dicimur: &
distingui eam à spe, & charitate, tam ex rationibus earundē
propriis, quam ex diuinarum scripturarum autoritate eui-
dens fecimus. Admonuimus nihilominus lectorem, de eadē,
non semper simpliciter loqui scripturas, Christum, & Apo-
stolos, sed nōnunquam, de ea, vt viua, & charitatis calore fo-
ta & accensa fructificante, producentēque fructus iustitiæ,
(Nam vitam omnium quæ in nobis sunt charitatē esse, & ad
eam vsque nos permanere in morte, atq; adeo fidem ipsam
sine ea dici mortuam, ex suprà inductis, & clarissima Iacobi
sententia indubitatum est.) Quod alicubi Apostolus distin-
ctionis causa etiam explicat, de eiusmodi nempe viua fide se
loqui, vt cum dicit: Fides quæ dilectionem operatur: alicubi
non explicat, quasi satis indicatum & apertum ex circumstā-
tiis, precedentibus, & sequentibus. Quod cū plurimis locis
faciat, vñum hic ex omnibus produxisse suffecerit, qui propo-
sitæ, ingestęque difficultati explicandę magis accommodus,
& cognatus mihi videtur.

Itaque cum dicit: Vos ipsos tentate, si estis in fide: ipsi vos
probate. An nō cognoscitis vosmetipsos, quia Christus Iesus
in vobis est? nisi forte reprobi sitis. Hoc inquam loco, de fi-
de, non illā nuda, solaque secundum rationem suam pro-
priam, (de qua, cum dicit, fides, spes, charitas, tria hæc, maior
autem horum charitas. Item cum dicit: Si habuero omnem
fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non ha-
buero) sed de viua illa (vt diximus) quæ per charitatē fru-
ctificat, & producit fructus iustitiæ, loqui illum indubitatum
est. Quandoquidem argumentum huius fidei, ad quam, eam
ipsam explorare nos iubet, an in nobis sit, hoc profert, vt in-
quiramus & noscamos, an Christus in nobis sit. At Christus,
in nobis non est, adhuc in morte manentibus, neque in alijs,
quam qui in charitate permanent. Quibus mortificato cor-
pore peccati, viuit spiritus iustitiæ. Siquidem, an Christus in

*De fide, nō
simpliciter
sed vt viua
sepe loqui
scripturas.
Charitas
vita omnium
quæ in no-
bis sunt.*

*Locus apo-
stoli, qui de
fide viua
necessario
intelligen-
dus conuin-
citur.*

*Nota, qua
le existen-
tis in no-
bis fidei, ar-
gumentum
requirat a
postolus.*

DE FIDE ET IUSTIFICATIONE.

nobis sit, quo pacto internoscere debeamus, idē Apostolus
Existētis hunc lydiū lapidē profert. Si Christus, inquit, in vobis
nobis Christi corpus quidem mortuum est, propter peccatū, spiritus vi-
sti argumē uiuit propter iustificationem. Hoc est, quod aliis verum
tum. bi dicit: Si mortificationem domini nostri Iesu, in corpore
Si corp⁹ sit nostro circumtulimus, quo & vita Iesu manifesta sit, &
mortuum geat in nobis, tum demum sperandum nobis esse, quod
peccato spiritus in nobis sit. Qui enim Christum, aut spiritum eius in
spiritus vi habet, hi soli Christi sunt, qui autem Christi sunt, carnes
uat iusti- crucifixerunt cum cupiditatibus, & concupiscentiis
tia. Quibus caro cōcrucifixa est Christo, etiam spiritus viget
 viuit cum Christo. In iis autē solis Christus est. Si enim Ch-
 stus in vobis sit, corpus quidem mortuum est propter pec-
 catum, spiritus vero uiuit propter iustificationem.

Quæ tamen, quo paulo clarius intelligant, memoria re-
 tendenda sunt, quæ de corpore, anima, & spiritu superiori
 trouersa, à nobis sunt exposita. Utq; in corpore, aut car-
 nostra, uiuat, vigeat, & regnū suum habeat peccatum, ut
Spiritus. instrumentis sibi cōmodis vtens, concupiscentiis, ac deli-
 riis eius, illestantibus, & ad peccati consensum attrahē-
 in medio positam animā. Cui ex altera parte, velut pado-
 gus quidā diuinæ irradiationis capax: adiunctus sit spū-
 quem, & mentem, & conscientiam vocari in scripturis
 dimus, quo eandē animā sursum retrahat, de melioribus
 moneat, de culpis castiget & arguat. Esse proinde bellū
 in nobis irreconciliabile, inter carnem & spiritum.

Deinde, & hoc ex communi vsu loquendi, memoriter
 nendum est, tunc viuere vnumquodque dici, cum viget,
 valet, & suas operationes expedite validēque exequitur.
 tra vero, languidum, imbecille, atque adeo emortuum
 esse, quod velut confopitum, prostratumq; iacet, nec per
 quæ sui sunt iuris, functionis, aut operis, expedite perit
 sed impeditur, aut sua ipsius imbecillitate, aut à fortiori
 qua causa contraria.

Quantum Certum est autem, in his contra se pugnantibus in nobis
 deprimatur athleticis, carne inquam, & spiritu, quantum deprimatur
 infirmatur maturq; vnū, tantum erigi roborariq; suum aduersariū
 que vnum Robusta, ac dominante carne, & concupiscenti desideria
 in nobis cō eius vniuersum imperiū obtinentibus in regno hominū,
 tra pugna pressus, & in angustū coarctatus, peccatorū, cupiditatu

uelut vinculis catenatus, deiectus, prostratusque, & infirmus ^{tuum, tan-} iacet spiritus ita, ut vix sentiat conatu, eius inualidus. Qui ^{tū erigi, ro} si cōtra viuat, vigeat, ac valeat, & velut vim igneam coelitus ^{borari que,} nactus, abruptis, atque adeo liquefactis, & in nihilum reda- ^{suū aduer-} ctus suū captiuitatis vinculis, nō in libertatē sese modo ven- ^{sarium.} dicer, sed etiam imperium obtineat, vniuersa que in regno hominis sui iuris faciat suū aduersarium illam carnem peccati, cōterit, subiugat, opprimit, atque adeo mortificat. Quod, quō facit diligentius, uehementius, atque instantius, tantō ipse euadit potētor: & absolutius imperium assequitur, ut cuius virtus, in sui aduersarij infirmitate, perficitur.

Cū hic mortificationem, aut mortem audis, non illam cō ^{mortifica-} munem intelliges, hoc est, separationem animæ à corpore: ^{tionem, aut} nec illam etiam secundam, animæ mortem, separationem in- ^{mortem,} quam eius à deo, quæ per peccatum venit, atque eius est si- ^{quid hic in-} pendium, & de qua toties scriptura: Anima quæ peccauerit, ^{telligere o} ipsa morietur: sed eam, quam diximus, mortem laudabilem, ^{porteat.} qua mortificatur caro peccati, & spiritui subiecta redditur, qua quis moritur peccato, & cōsepelitur Christo, per quam viuificatur spiritus, & vita æterna acquiritur.

Quin, & hoc animaduertendū est, pro clariori intelligē- ^{Alicui vi-} tia locutionis, quam hic tractamus, apostolicæ, quod ex vfu ^{uere, aut} latini sermonis, illi quis viuere dicitur, cui uelut addictus ser- ^{mori, quid} uit, quo suæ vitæ scopum dirigit, à quo affectu pendet, & ^{sit.} quod precipuū in vita ducit. Ut quidā sibi, quidā aliis, quidā ventri, auaritiæ, gloriæ, mundo, quidam etiam virtuti, & sapientię studio, deo denique, dicuntur viuere. Et sicut vitam mors terminat, ita rursus, mori dicuntur iis, quibus vixerunt, cum ab eisdem, cogitatione, studio, & affectu separantur.

Ita, qui vixerunt peccato, per mortem Christi rursus mo- ^{Quomodo} riuntur peccato, ut viuant deo. Moriuntur inquam peccato, ^{qui vixe-} per odium derestationem, ac pceninentiā vitæ veteris, ad eā ^{runt pecca-} ipsam puocati Christi doctrina, exemplo, & erga nos amo- ^{to per Chri-} re, & studio, atque ad dei se voluntatem iam componunt: illi ^{sti mortem} se prorsus ex amore illo sincero subiiciunt: ab eo pendent, ^{moriuntur} Christum imitari conantur, & vita, moribusque exprimere, ^{peccato, ut} quod est, non iam sibi, sed deo, in Christo viuere. Quod qui ^{viuant deo} faciunt, ij demum Christum induerunt, Christum, atque eius ^{in Christo.} spiritum in se habent: iis mortua est caro peccato, & spiritus uiuit iustitiæ. Opera proinde illa sua, non potest in iisdē ca-

ro perficere, quanuis vt non plene mortua (quod hic non
quimur) suggerere ea non desinat, sed opera, fructus
uentis spiritus in eisde est cernere. Quæ vniuersa (quod
hæc prolixus inducta sunt) requirit illa fides, de qua, me-
rato loco loquitur Apostolus, vt cuius iudicem, ad qua-
sam explorare nos iubet, an in nobis sit, hunc profert, vt
ternoscamus an Christus in nobis sit: qui esse in nobis
test sine his omnibus. Loquitur ergo de fide illa, quæ per
ritatem viuit, & nostrum spiritum, quo dictum est modo, ius-
tificat, & operatur fructus iustitiæ. Quod ideo asserimus
quanto diligentius, quoniã non parum hinc lucis pendet
ad statum præsentis controuersie, post intelliges.

Obiectio- Itaque, quod videretur forte quibusdã, Christum illi, qui
nis indu- nos supra asseruimus dei amorem, nõ exigere ab adultis
Et, ex præ- mnibus, vt ad salutem necessarium. Ego contra existimo. Ne
dictis, solu- aduersari nobis, quod promittit salutem credentibus, & ba-
rio. ptizatis omnibus. Primum, quoniã de fide, nihil dubito in
hic loqui eodem modo, quo eius Apostolum inducto
nos loco, vt alibi sepe, loqui, nunc demonstrauimus: vnde
quam illa, quæ per charitatem operatur fructus spiritus, ius-
tificata carne peccati. Deinde. Quoniã etiam in baptis-
mo vt nobis ad salutem valeat, conspeliari nos Christo opere
vt peccato mortui, in nouitate vitæ ambulemus.

Etiã ba- An ignoratis, inquit ille, quia quicumque baptizati sumus
ptisimã re- in Christo, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti
quirere, di- sumus ei per baptismum in morte. Videtis, vt quisquis
gnam peni- time in Christo baptizatus est, ei ipsi quoque per baptismum
sentia vitæ consepultus est. Quod fieri non potest, nisi prius sit mortuus
veteris, q peccato. Mortuo enim, non viuo, sepultura debetur. Qui
nisi ex a- autem sit mori peccato, paulò ante à nobis explicatum
more dei di- nempe, detestari, atque execrari peccatum, & ab eo autem
gne nõ per- affectu & animo, & dignam pœnitentiã agere vitæ veteris
agitur.

Quæ, nisi ex amore illo Dei procedat, non digne peragitur.
Quemadmodum post, in controuersia de pœnitentiã, de-
strabimus. Pœnitentiã autem hanc prærequiri baptismum,
his de quibus loquimur adultis, qui cõmiserunt de quo mo-
rito pœniteant, non solum hoc loco Apostolus, sed vniuersa
habet doctrina Christi, & apostolica. Sed in sequentibus
controuersis proprius de hoc locus incidet.

Et hæcenus quidem, de mysterio redẽptionis, iustificati-

nis, salutis quæ nostræ, & quatenus à Deo, & Christo, & quatenus à nobis penderet, secundum diuinarum scripturarum auctoritatem, euangelicam, apostolicamque doctrinam, & catholicæ fidei regulam, quæ potui luculentia, & fide à nobis explicatum est. In quo, quod aliquanto prolixiores fuimus res ipsa requirebat, cui accommodari, & seruire debet oratio præsertim cum ex hoc clare demonstrato, totius istius, grauissimæ sanè & maximi momenti controversiæ, status præcipue pendeat.

Et quanquam in eo, magna ex parte, non videantur admodum pugnatu nobiscum nostri aduersarii, ut quos video eius modi quid, quale à nobis explicatum est, imaginari de eodem ut videre, sed quasi, à longe, & per densam falsarum opinionum suarum caliginem, & tanquam per somnium, nec possint clare explicare, quid videre se videant, quemadmodum scripta eorum testatur omnium, consideremque fore, ab initio, si ita inuenissent, ut à nobis est, explicatum ab aliquo, priusquam sua illud arte, suo ingenio, & sensu explicare aggressi sunt, ut acquiescissent in eodem abstinuissentque à comminiscendis portentis illis, nouæ eius suæ commentitiæque fidei, quæ ad Lutherum usque, est inaudita ecclesiæ; atque utinam iisdem reiectis, claræ catholicæ veritatis luci, nobiscum acquiesceret: tamen, quædò hætenus ventum est, ad eam ipsam clarissimæ veritatis lucem, vniuersa eorundem hac de re doctrina diligenter excutienda est, & quo clare, qualis sit, ab omnibus possit conspici, constituenda sub oculos.

In primis, non admodum, puto, pugnant, nobiscum in iustificationis (ut à nobis explicatum est) salutisque mysterio, quatenus ex Deo, & Christo est. Sed in hoc vertitur vniuersa hæc nostra controversia, in quibus ex nobis, & quo pacto dispositis operetur. Nos demonstrauimus, & fidem illam prædictam, quæ Dei veritati, mente, & animo firmiter assentimur, atque innimur, requiri: & præter eam, etiam syncerum illum, & vincetem omnia in corde nostro, Dei amorē, qui, & filialem illum timorem in se complectitur, sollicitumque mādatis eius in omnibus obsequendi studium. Illi charitate nos iustificari negant, (quam sententiam, & in locis, & in cōmentis suis in epist. ad Rom. sæpe repetit Philippus) sed solam fidem quandam exigunt, velut dispositionem proximam, quæ à nobis iustificandis exigitur, & qua posita, nunquam desit iustificationis gratia. Neque enim adeo crassos existimo, ut illam

*Quid inter
aduersarios,
et catholicos
hic
præcipue
controversatur.*

DE FIDE ET IUSTIFICAT.

ipsam fidem suam, gratiam iustificationis existimēt, quāque, etiam ipsis authoribus, sit peccatorum nostrorum ratio: sed necessarium, & proximum medium in nobis, ad habendam illam iustificationis gratiam. Proinde Lutherus, episcopus, ad Galat. solam fidem docet necessarium, cetera omnia liberrima, nec praecepta nec prohibita.

Itaque quod illi sola fide, non charitate iustificari nos dicunt: Nos contra dicimus, nec fide, nec charitate nostra iustificari coram Deo, si formaliter, & proprie loquamur: vna Dei in Christo iustitia: vna Christi nobis communis iustitia: vna ignoscens nobis peccata nostra Dei misericordia: quod supra evidens fecimus. Vt vero intelligamus, quomodo iustificari, seu fide, seu charitate, velut dispositionibus, mediis quibusdam, in nobis, ad iustificationis gratiam Deo obtinendam necessariis, nos utramque & fidem, & charitatem necessario requiramus, sed hanc, non illam, esse dispositionem proximam & inseparabilem, à iustificationis gratia, etiam nobis demonstratum est: ut hoc locutionis modo, charitatem quam fide iustificari, nos verius dixerimus.

Charitate quam fide magis iustificari nos, tametsi à neutra propria.

Quomodo Apostolus intelligat per fidem in Christo eius sanguinem iustificari nos.

Quod autem in Apostolo passim recurrit, iustificari non de, aut per fidem in Christo, atque eius sanguine, eiusmodi est, ut nobis semper inculcet, non in nobis, aut operibus nostris, sed in Christo iustitiam nostram quarere: quo pharisaica illa, impiaque opinio iustitiae propriae quae ex nobis operibus est, (quae carnales Iudaeos, quibus cum ipsis perpererat negocium, fere, occupauerat, qui suam quarentes statuere, iustitiam Dei assequuti non sunt) eliminare & nobis fidelium doceret quae in vno Christo nostram iustificationem esse. In eius sanguine, non in operibus iustitiae, quae fecimus nos, fidere nos oportere: proinde, fidem, illic cognitionem intelligit. Iustificamur ergo nos fiducia illa in Christo & eius sanguine. Sed ille demum, non vane confidit, in Christo iustificari se, qui illum corde sincero diligit, & solus studet obsequi eidem in omnibus. Qui solis sibi obsequiibus factus est causa salutis aeternae. Illos emundat sanguis eius qui in luce, hoc est, in ipso Christo ambulant, quem admodum supra demonstraui. Proinde, si de fidei ratione, & appropriation inter nos conveniret, iam causa sufficienter peracta foret & satis demonstrata adversariae opinionis falsitas.

Aversari

Quia tamen de fide, non ex usu divinarum scripturarum (secundum)

(secundum quas omnes eius acceptiones suprà diligēter ex- os non ex-
plicauimus, & distinximus) sed nouo more, hactenus à nemi *usu scriptu*
ne ante ipsos intellecto loquūtur, quo cōgredemur certi- *rarum, sed*
us, necessarium nobis fuit in explicanda eius ratione, incūbe *nouo more*
re aliquanto diligentius: & eam ipsam, ab iisdem ipsis eius au *loqui de f*
thoribus requirere. Cū in scripturis, vt dixi, nullā fidei for- *de.*
mam aut characterem qualem ipsi imaginantur, inueniam. *Quam ua*
Quod dum facere conatus sum, & eorum scripta, hac de re *rie, quam*
pene pererrauī omnia, mihi ipsi persuadere non potui, vt ad *incōstāter,*
huc intelligant, de qua fide loquuntur, & intelligant: tam *quam con*
varie, tam prodigiōse, illos ipsos de eadem loqui, & docere *trariē.*
inuenio, & efficiam, vt etiam tu lector vnā hoc mecum intel
ligas.

Vt autem à Luthero incipiamus, qui primus nouitiam hāc *Lutherout*
fidem, de fide commentus est, eandem illam definiens, nunc *nihil secū-*
hoc, nunc illud dicit. Alicubi enim credulitatem eam affir- *de fide cō-*
mat, eorum quæ diuinitus reuelata, & promissa sunt. Ita sane *ueniat.*
in actis suis, haud multum differenter ab ea, quā communi
ter loquentes intelligunt, fide catholica. Alicubi verò, non il
lam, sed singularem quandam, respicientem certum aliquid
particulare quod agitur. Vt in assertio, affirmat nihil oportere
eos qui ad Eucharistiam accedunt, orationes, aut alia pia
opera preparatoria præmittere, sed satis esse, si credāt se gra
tiam ibi cōsequuturos. Eam siquidem fidem solā, eos dignos,
& puros facere. Similiter & in sacramento pœnitētiæ, aut ab
solutione, exigit vt firmiter quis credat, se à sacerdote absol
ui: quod quisquis fecerit, quicquid sit de contritione, & cæ
teris omnibus, is illi verē absolutus est. Alicubi negat fidem
esse rerum præteritarum, sed solum futurarum, quod facit li
bello de votis. Ad hæc libello de fide, & operibus: Fides, in
quit, nullo modo esse potest, nisi sit viuax quædam, & indu
bitata opinio, qua homo super omnem certitudinem cer
tus est sese placere deo, se deum habere propitium, & i
gnoscentem in omnibus quæ fecerit, aut gesserit: propiti
um in bonis, & ignoscentem in malis. Rursus, libello de li
bertate christiana, docet eum, qui habet fidem, per eandē, li
berum esse ab omni lege, & ex mera libertate, omnia quæcun
que facit gratuitè facere, nullo prorsus respectu sui nihil quæ
rere, nec sui commodi, nec salutis: cū iam satur sit, ac saluus.
Dei gratia, ex fide sua: sed solum, vnumque beneplacitum
dei.

DE FIDE ET IUSTIFICAT.

dei. Vide lector, quam hic, doctrinæ istius nouæ author
mus, de sua illa fide tantopere à se prædicata, & cui in
& finem, atq; à deo totum in salutis nostræ negotio
loquatur inconstanter, quam infideliter, quam varie,
contrarie: ita, vt nescias, etiam si maxime velis in eius
re sententiam, quam nam fidem sequi deberes. In quibus
men omnibus, nihil ex scripturis, nihil ex promo, cond
ecclesiasticorum dogmatum, sed nuda, meraque asserti
pitis somnia.

In primis: Quam immenso interuallo distant, fides, p
in actis, prædicat esse credulitatem eorum, quæ diuina
uelata & promissa sunt, & ea, quæ describit libello, de lib
te Christiana, nulli obscurum est. Illam, nempe catholice
necessario requiri in omni accessu ad deum & immen
teruallo, per se, abesse à iustificationis gratia, & esse eni
peccatoribus, qui mundi, quàm Dei gloriam plus dilige
in iudicio damnationis sententiam accepturi sunt, super
refragabili diuinarum scripturarum autoritate euiden
cimus. At fides, quam memorato libello, de lib. chris. en
bit (de qua eadē, libello de fide, & op. loqui videtur) in
bilem certitudinem salutis præstat: & adeo catholica
vt mihi non persuadeam, vllum omnium, etiam huius
fidei assertorum sibi persuadere, se talē esse, qualem hæc
exigit, vt videlicet, per fidē iam liber à lege, plus præstet
exigatur à lege: nec iam vltra, sui, vllū respectū habeat
de sua vtilitate, sed nec de salute qdē sollicitus amplius
eius iam securus, & satur omnium, mera libertate, plane
gratuito, ob vnum Dei beneplacitum faciens, quæcunq;
cit omnia. Certē, electus ille Apostolus, etiam postquam
celum raptus interfuit archanis, cœlestibus, eam fidei p
ctionem nec ipse præstitit, nec à nobis exegit. Imò, quod
nationē effugeret, & salutem assequeretur, castigasse se co
pus suum, & in seruitutē redegis se ingenue prædicat: &
etiam nos idem faciamus, exhortatur omnes. Nescitis, qu
quod ij, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, vnu
tem accipit brauium? Sic currite, vt comprehendatis. Om
autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere
li quidem, vt corruptibilem coronam accipiant: nos autē
incorruptam. Ego igitur sic curro, nō quasi in incertū
gno, non quasi aerem verberans: sed castigo corpus meū,

*Vt Luthe
ri fidem.
Paulus nō
habuerit.*

in seruitutem redigo, ne cū alijs prædicauero, ipse reprobus efficiar. Audis quemadmodū, & cuius respectu, nobis currē- dum ille doceat? audis vt se quoq; cucurrisse, & depugnasse gloriatur? Vult nos currere, vt comprehendamus. Quam viā? nūquid aliam, quam & ille se cucurrisse gloriatus est? qui ait. Viam mandatorum tuorum cucurri, cū dilatasti cor meū. Ad hūc rursus nos charitas instruit, & fortes facit: proinde non semper cucurrisse se hanc viam ille prædicat, nam sub- inde torpuit, imò recurrit retrò, & grauius lapsus est: sed tūc cū dilatasti, inquit, cor meū. Dilatatur nobis cor, rei jocū- da, & amatae præsentia: proinde, illa velut metaphora, diuinū amorem, qui nos Deo cōiungit, nobis exprimit: quem, solici tum illum, sanctūque timorem, & studium, dilecti volūtatī obsequendi per omnia, includere, & necessarium comitē ha- bere, supra demonstrauimus. Hic quādo adest, nos currere fa- cit: vbi deest, torpentes, negligentēque sumus. Ad hunc cur- sum nos Apostolus prouocat: nunquid nullo nostri, nullo sa- lūtis per hunc assequendū respectu? imò, sic currite, inquit, vt comprehendatis. Quid? coronam, non corruptibilem, sed in- corruptam. Et tu, qui currebas, qui pugnabas Paule? cur casti- gabas corpus tuum, & in seruitutem redegeras? Ne fortē, in- quit, cum alijs prædicauero, ipse reprobus efficiar. Vides ita- que, nec Paulum ipsum præstitisse, multò minus exegisse à no- bis eam perfectiōem, quam fides prædicata à Luthero omni- prorsus, si illi credimus, ad salutē necessaria, requirit, & exi- git: quinimò & ipsum, hinc, damnationis timore, inde, salutis spe, ac desiderio, suam ipsius salutem operatum fuisse, nō sola fide assequutum. Vtque & nos cū timore, ac tremore salutē nostram operari doceat, & in renumerationē aspicere. Quæ vniuersa fidei Lutheri, meræ nugæ sunt, imò in dei misericor- diam, & Christi sanguinem blasphemia, quicquid facimus ip- si, iustificationis, & salutis assequendæ gratia: adeo Zelotypa est illa eius fides, & socij impatiens, in hoc iustificationis ne- gocio, intelliges proinde, quā diuersa sit, Luthari hæc salu- tatis fides, ab Apostolica Illa, vbicunque est, certum hominē, super omnem certitudinem facit se placere Deo, atq; ipsum se patrem in omnib; ignoscentem habere, ac propitiū. Ista timorem, ac tremorem, non solum admittit, sed etiā exigit. Ista dicit, ne forte damner, & reprobus efficiar. Illa, prorsus gratis, atque ita gratis, à Deo salutem accipit, vt in ea, aut ad eam,

*Antithesis
fidei Lu-
theranae,
& aposto-
licæ.*

eam, nihil cooperari nos illi sinat: ne non totum Dei
eius in hoc benignitati, liberalitati, & misericordie de-
tur aliquid. Hæc, etiam iubet, atque exigit, ut ipsi quoque
stram ipsorum salutem operemur. Illa non permittit, ut
quam nostra ipsorum causa faciamus, seu damnationis
dæ, seu salutis assequendæ gratia. Hæc requirit, & docet
omnia.

Euidens proinde hinc factum existimo Lutherum, nec
conclusio cum consentire de fide, nec cum Apostolo, quamcunque
de Luthe- illam suam fidem intelligat.

ro, qd nec Apud Bugenhagiū Pomeranū, nihil ferè inuenies eni-
secū cōfen- tius, distinctius aut cōstātius. Nā cū vniuerso suo illo
tiat de fi- ordinationis nouellæ ecclesiæ suæ Danicæ, nihil præter
de, nec cū Christianā creper: & opera quæ iustificatiōis & salutis
Apostolo. peraguntur gratia, fortiter explodat, exhibilet, expūgat,
Bugen- ledictisquæ, & conuiciis infectetur eos, qui ea, aut requi-
gius, ut in aut doceant, aut faciant, salutis iustificationisquæ assequen-
eadem per gratia: si tamen peruestiges, atque intelligere queras, quæ
plexitate lam fidem Christianam intelligat, cui acceptam referat
laboret. iustificationem, & salutem nostram existimet, etiam si
li credere, quid tandem crediturus sis non intelliges.

Nam frequenter eam definit, qua certò credimus Ch-
stum, coram deo patre esse iusticiam nostram, sanctifica-
nem, redemptionem, & vitam æternam, & qui nos libe-
ret à lege, peccato, & morte, constituatque sub gratia. Ex-
ciat, ut agnoscamus, inuocemusquæ, patrem. Aut (quod magis
tis paulisper verbis in idem recidit) qua credimus remissi-
nem peccatorum per Christum, pro nobis cōceptum, pas-
passum, glorificatum (vtraque enim sēpe vitur.) Ex quo
quidem finitionibus, cum certaliquid tibi intellexisse vi-
ris, quid fidem illam suam, quam euangelicam dicit, intelli-
gat: eandem rursus obscuriorum verborum inuolucro im-
uoluit, & implicat, quasi studio hoc egerit, ne possit à
intelligi. Nec mirum, cum nec semetipsum intelligat. Nam
dem, qua credimus remissionem peccatorum, propter Ch-
stū pro nobis mortuum, facilè quivis intelligit. Nec magis
quod idem ipse, sit nostra iusticia coram patre. Cū hanc
fa, credat (ut exposuimus) & crediderit ab initio vniuerso
to orbe catholica ecclesia. Itaque cum ex dictis eius ver-
quam fidem intelligat, probè tibi intellexisse videris: aliter

mox eius finitionem affert, quam ita non intelligas, vt meri- *Nota po-*
to dubites nec ex prioribus illis certò te intellexisse quid in *tentofam*
telligat. Siquidem, eandem definit, fiduciam, qua Christum *definitio*
apprehendimus in conscientia coram Deo, & in Christo pa- *nem fidei*
trem, Cuius definitionis verba, quantò magis expendo & ad
se inuicem conféro, tantò minus intelligo, nec puto multos
Oedipos sufficere explicandis ænigmatibus quæ sub iis la-
tent. Imò, nec quenquam, etiam si hoc ipsum magno studio
quærat, facillè inuenturum quæ connectere posset verba mi-
nus coherentia (Fiducia qua Christum apprehendimus in
conscientia, coram Deo, & in Christo patrem) Quæ si q̄s re- *conscientia*
ste nobis explicare potuerit, is mihi erit magnus Apollo. Cò *& eius of-*
scientiam, quid intelligere debeamus, ex vfu diuinarum scri- *ficiam.*
pturarum, supra non semel à nobis explicatum est, superiore
nempe eam rationis partem, quæ semper deprecatur ad opti-
ma. Cuius hoc sit officium proprium, vt nos moneat, extimu-
let, & ad meliora prouocet: obsequiis, & legi Dei obtem-
perantibus, testimonium perhibeat, & congaudeat: prauari-
cantes verò, & ab honesto, à diuina lege in cordibus nostris,
seu dei digitis descripta, seu doctrina, traditione, aut fide re-
cepta declinantes, reprehendere, iudicare, còdemnare. Nec,
eius est fidere, aut fiducia: sed voluntatis, & per eā, hominis:
quæ ex testimonio conscientie oritur, quando illa nō repre-
hendit nos, sed impletæ legis Dei testimonium perhibet. *Fiducia, et*
Quemadmodum clarissimis verbis Ioannes nos docet. Si, *conscientia*
inquit, conscientia non reprehendat nos fiduciam habere- *non sit.*
mus ad Deum. Quam ipsam, Paulus gloriationem nostram
appellat, dicens. Gloriatio nostra hæc est, testimonium con-
scientiæ nostræ. Ineptè proinde, hæc definitio, fiduciam, con-
scientiæ tribuit.

Deinde, nec consequentia quæ in eadem subiunguntur, &
conscientiæ tribuuntur, eidem conuenire possunt: nō magis,
quam oculis vt audiant, naribus vt videant.

Dicit fidem illam suam Euangelicam esse fiduciam, qua in
conscientia apprehendimus Christum coram Deo, & in
Christo patrem, quid est hoc? in conscientia apprehendi Chri-
stum coram Deo, & in Christo patrem. Dispeream, si vllum
hic verbum quid velit, intelligam, aut diuinare possim, etiā
si maxime cuperem eius discipulus fieri, atque illi credere in
omnibus.

Duobus

Bis *fieri* ap- Duobus sane modis apprehendi ego à nobis aliqui
prehendi à telligo, vt huic instituto possit quoquo pacto congruere
nobis ali- (nam corporalem apprehensionem, qua aliquid materialiter
quid. nemus, ante omnia à proposito reicio.) Tu vide le-

Noticia. quid amplius intelligas. Dicimur autem (quomodo
quaqua ratione pertinere potest) apprehendere aliqui
eius noticiam percipimus: seu vi illa imaginaria, quæ ad
sum interiorem pertinet: seu rationali, quæ vi illi imaginariæ
uæ coniuncta est: quam inferiorem rationis portionem
mus. Dicimur præterea, affectu, velut manibus quibusdam

Affectu. apprehendere, quod ardentè amamus, cui amore con-
namur, & quod velut vlnis quibusdam amplectimur. Illud
vt dixi, imaginariæ, aut illi coniunctæ in nobis rationis
tutis est: hoc autem voluntatis proprium. Neutrum vero
scientiæ conuenit. Nec diuinare possum, quo horum
rum intelligat, apprehendi à nobis in conscientia Christi
& in Christo patrem: cum neutro horum modorum
fit in conscientia apprehendi. Primum certè, per fidem
illius, quam dixi, rationis munus est: nempe, Christum, con-
tatione, fidèque apprehendere, & in Christo patrem, cu-
ne pacto quomodo idem dixit Christus. Ego in patre
ter in me est. Alterum, voluntatis, affectus, & amoris est
prium. Quo pacto, sponsi sui amore vulnerata, atque
ebria iam scilicet anima, in mystico illo epithalamio. Inquit,
inquit, quem diligit anima mea: tenui eum, nec dimisi
rursus suum spòsum alloquens. Quis mihi det te fratrem
fugentè vbera matris meæ, vt inueniā te solum foris, & de-
sculer, & iam nemo me despiciat? apprehendam te, & de-
in domum matris meæ. Vniuersus hic sermo metaphoricus
est. Tenuisse se dicit eum, nec dimissuram, & iterum appre-
suram, sed amoris hæ vlnæ, hæ manus sunt, quibus dicit
tenet, apprehendit, complectitur. Si priorem illam appre-
sionem hic intelligat, nemo Christi fidem professus, non
apprehendit Christum, & in Christo patrem. Sed nec fidem
nec conscientiæ, est apprehensio eiusmodi, sed catholica
dei, & apprehensio illius rationalis virtutis propria. Illa
ad voluntatem pertinet, Conscientiæ verò, vis illa appre-

Perpende sua non tribuitur. Si vero posteriorem hanc, quæ amore, &
lector, quæ factu fit, apprehensionem intelligat, hoc dicit (vt proponitur)
nililn de rīsq; verbis, pro metaphoricis utamur) fidem esse hanc

CAT.

qua Christum amamus in conscientia, & in Christo patrem, *finitione si*
atque; ita etiam noua hic adducetur absurditas, vt Christum *dei ingen*
amemus fiducia, Quod ex ipsa terminorum ratione euidenter *hagij co-*
falsum est. Nam amore amamus: fiducia confidimus: nec est *hercat.*
amor, fiducia, sed causa fiduciae, vt quae ex amore nascitur.
Quem enim sincere amamus, in illum etiam confidimus:
quemadmodum supra à nobis plenius est expositum. Et quid
hic amor, quid haec fiducia ad conscientiam?

Deinde, & hoc quis nobis aenigma explicaturus est.
Quid intelligat Christum apprehendere coram deo, patre vide-
licet, & in Christo patrem? Nā ego quomodocūque demum
apprehensionem in conscientia intelligat, quid sit Christum
apprehendi coram deo, non intelligo. An apprehenditur ali-
quando Christus, hoc est, dei patris verbum & filius, sed non
coram deo patre: aliquando verò, non apprehenditur solum,
sed etiam coram deo patre apprehenditur, vt sit hoc, Chri-
stianae illius tam salutaris fidei, illud minime? & quid est illud
ipsum? coram deo, Num quid sit à nobis, non coram, sed clam
& absente deo? Haud sane Dauidi ita visum est: Quo ibo,
inquit, à spiritu tuo aut quo à facie tua fugiam? Si ascende-
ro in caelum, tu illic es: si descendero in infernum, ades.

Nunc tuam lector conscientiam, appello, qui istiusmodi
verbis, tam obscuris, tam male coherentibus, tam nihil signi-
ficantibus, inuoluunt atque implicant rem omnium maxime
explicari necessariā, & in qua vna (si ipsis fides habenda sit) *conuincun-*
vniuersae salutis nostrae summa consistit, an tibi videtur, intel- *tur semet-*
ligere, quam ipsam fidem de qua tam magnifica praedicant, *usque, non*
loquantur, & intelligant, Sanè, si intelligunt, studio nolunt in- *intelligere*
telligi, nec agunt cādidè, nec Christianè, sed suam aliis salu- *quā illam*
tem inuident. Quae in re, quid aut agant, aut moliantur, non *suā fidem*
intelligo. Tam diligenter, à bonis, quae hactenus praedicata *intelligat.*
sunt, operibus, homines ad vnam solamque fidem suam re-
uocant, opera ipsa eleuant, extenuant, nihili pene fieri cura-
tique persuadent, in vna illa fide, accipere possidereque nos
docentes omnia. Atque illā ipsam fidem quānam intelligant,
cum requiris, nihil certi intelligis: sed nunc hoc, nunc illud
ingerūt, vt post omnem inquisitionem, quam ante, discedas
incertior. Nam eandem, quam in his duobus, velut exempli
causa, demonstrauius varietatem, inconstantiam, obscuri-
tatem, in omnibus illorum libris inuenies.

DE FIDE ET IVSTIFICAT.

Sed forte expectas, in ipsa eorum confessione Augu-
inuenire hanc ipsorum fidē explicatam certius, ac defini-
& merito sanē, vt, in qua, communi omniū nomine, Imperi-
tori, & sacri Imperij statibus publicē exhibita, cōmuni qu-
studio, omnium laborarunt ingenia.

Demōstrā Attamen, etiam illam ipsam excutiens diligentius, fru-
tur nihilo te expectasse inuenies, imō, minus cōsonum, minūque co-
certius, aut rens inuenies. Tribus sanē articulis, hāc suę fidei fidem, p-
d. finitius, dem executi sunt. Quorū primo, qui numero quartus est,
definire su- sam in se fidei illius naturam, vim, & energiam explicare
am fidē, in nantur. Secūdo, Quo pacto ea acquiratur, in generetur
sua cōfes- bis. Tertiō, quānā ipsam consequantur in nobis, & ab ex-
sione Au- lut fructus quidam ab arbore, prodeant.

gustana. Habet itaque primus ille, in hęc verba. Item docet: Qu-
Ar. iiii. cō homines non possint iustificari coram Deo propriis ve-
ses. Augu. merito, & operibus, sed gratis iustificetur, ppter Christi
fidē, cū credūt se in gratiā recipi, & peccata remitti ppter
Christū, qui sua morte, p peccatis nostris satisfecit. Hāc
imputat deus pro iusticia coram ipso. Haftenus verba
culi.

Oīa verba In quibus audis, gratis nos iustificari propter Christi-
aduersari fidē, sed quā fidē intelligāt, nō dū intelligis, nisi quod in
orū de fi- sperare possis, loqui eos de fide, vt loquentes cōmunitate
de, ambi- pe catholica, quā dei veritatem adæquatē respicit, quæ
guitatis modum suprā à nobis explicatum est.
plena.

Quæ sequuntur in articulo. Cū credunt se in gratiā
& sibi peccata remitti propter Christū, & c. nihilo certius
etorē reddunt, de qua fide loquantur, sed tantū dubitare
ciunt, an intelligant de fide catholica, quod ea iustificetur
quidē, sed nō oēs, nec semper, sed illi, & tum demū (quæ
sa verba importare vidētur) qui, & quādo se credūt in
tiā recipi, & sibi ob Christū remitti peccata: (neq; enim
nes hoc credere, qui habēt fidē catholicā suprā euident-
cimus) an verò non illi fidei catholicę, sed vni huic spei
qua quisq; de se credit quod deo placeat, & in Christi
stificatus sit, iustificatiōis gratia, acceptā referāt (quod
telligere, innuūt, sed nō constāter in articulis sequentibus
mox intelliges.) Istiusmodi enim persuasiōe, qua q-
fortē de se credit, nihil habere cū catholica illa fide cō-
cij, plane indubiātū est, cū hāc, manere etiā in p-
dam

damnationi obnoxii, & qui nihil dubitat in morte se adhuc permanere, supra euidentiſſimū fecerimus, & eiufmodi particularē de ſe perſuaſionē, nec diuinæ ſcripturæ (quæ mei, tuūq; ſpeciatiū nō meminit, ſed generaliter loquitur) nec eccleſiaſtica traditiōis authoritati inniti per ſe notū eſt, ſed neceſſario (niſi vana ſit, & temeraria præſumptio) ex interno diuini ſpūs diffuſi in cordibus noſtris teſtimonio, aut ex ſpeciali aliqua, fortē alicui facta, diuina reuelatiōe oritur. Reuelatiō nē hanc, extra fortē relinquo. Teſtimoniū autē eiufmodi, diuini in nobis ſpūs, fides nō eſt: neceſſe eſt enim, vt ſequatur præſentiā eiufdē in nobis ſpiritus, qui tamen nō datur, niſi iā credētib; imō, & Deū ſyncero corde amātib; nō verō in fidelib; nec pōt in eſſe aliquib; niſi in q̄bus Chriſtus eſt. Quod autē argumentum habeamus inhabitātis nos Chriſti, non dubiū, ſed clariſſimum, ex verbis Apoſtoli ſuprà demonſtraui: nēpe, ſi corpus nobis eſt mortuū peccato, & ſpiritus uiuat iuſticia. Quod, vt ſit, alio ſanē, quā fide nobis opus eſſe, ex eiſdem, quiſquis ille, clariſſimē intelligit.

Magis te adhuc dubiū, & incertū reddēt, ſi diligētē expē-
das, ſequētia. Siquidē articulo V. ſuæ confeſſiōis, quo modū
generatiōis ſuæ in nobis fidei explicāt, habēt in hæc verba.

Vt autem hanc fidem conſequamur, inſtitutum eſt miniſterium docendi Euangelij, & porrigendi ſacramenta. Nā per verbum & ſacramenta, tanquā per inſtrumenta, donatur ſpiritus ſanctus, qui fidem efficit, ubi & quando viſum eſt deo, in iis, qui audiunt Euangelium: ſcilicet, q̄ nō propter noſtra merita, ſed propter Chriſtū, iuſtificet hos, qui ſe credūt propter Chriſtum in gratiam recipi. Damnant proinde Anabaptiſta, & alios, qui ſentiunt ſpiritum ſanctum cōtingere ſine verbo externo hominib; per ipſorū præparationes, & opera. Hactenus illi articulo memorato. Quem ipſum, cū mecū diligenter expendo, neſcio quid mihi videre videor, imō nō lucem, ſed pluſquam Cimmerias tenebras, in doctrina noui huius Euangelij mihi videre videor.

Inſtitutum docendi euangelij miniſterium, vt homines aſſequantur fidem orthodoxam & catholicam, qua credimus, non credētib; tantum, ſed fideli ac ſollicito ſtudio, obteperantibus doctrinæ Chriſti, per illum, & in illo, vt in mūdi luce ambulantibus, illum ipſum per veſtigia eius ſequētib; vitam & ſalutem expectandam eſſe, intelligimus. Hanc enim

vnā fidem doceri à Christo, & Apostolis, super euāgelium fecimus. Sed quam ipsi demonstrant, hanc suam specialem, quæ sola securitatem vitæ, & salutis præstet, Christo, Apostolis, aut Euangelistis doceri, nusquam sanè inuenimus, imò, cōtra planè è diametro, etiam cum omni fidei nos esse, nisi adsit charitas, quemadmodum supra à nobis demonstratum est.

Notale Vt verò, etiam porrigendorum sacramentorū tutum ministerium, quo per ea fidem assequantur homines, haud sanè intelligo. Neque enim Christi Euangelio haud sonat, non doctrinæ Apostolicæ, & catholicæ ecclesiæ, adultis, nisi iam fidelibus, & credentibus, sacramenta porrigit.

At quod probandi illius causā subiiciunt, multò miratur prodigiosius. Nam per verbum (inquiunt) & sacramentum donatur spiritus sanctus, qui fidem efficit, ubi & quantum est deo, in his, qui audiunt Euangelium.

Vt cū Lutheri doctrina In primis, cum Lutheri doctrina hoc non consonat, assertio, docet hæreticam esse, quanuis vltimam sententiam qua dicitur, sacramenta nouæ legis dare gratiam, his quibus non ponunt. E diametro enim sibi consiliantur ista, hæreticam sententiam esse, quod sacramenta dant gratiam. Et per eadem donari spiritum sanctum qui sine gratia non est. Sed nostra nihil referat, ut pugnet secum, pergit proinde in eo quod corpimus.

Spiritum sanctum per verbum, & sacramenta, velut per instrumenta donari hominibus, qui fidem efficiat, ubi & quomodo hoc deo videtur, in his qui audiunt Euangelium, non est nouum, & incredibile videtur, ut qui nusquam in scripturis inueniam spiritum sanctum datum, non credentibus, aut infidelibus, quo in eis fidem efficeret, imò nullis credentibus. Dedit Christus Apostolis spiritum sanctum, iam fidem habentibus, Apostolorum Petri, & Ioannis ministerio Samaritanas iam dudum, & credentes, & baptizatos in nomine Iesu, spiritum sanctum accepisse, Lucas testis est. Act. 8. Ephesi nonnullos, post acceptam fidem, & regenerationis sacramentum à Paulo Apostolo. Ita quoque Iudæis ex conversione ad Christi fidem cōuersis, & corde compunctis magis, quo ipsi ad salutem opus esset, idem respondit, ut penitentiam agerent & baptizarentur in remissionem peccatorum.

Spiritum sanctum nullis dari, nisi iam fidelibus.

CONTROVERSI A II.

rum, ita demum promittebat fore, ut spiritum sanctum acciperent. Ut autem quisquam infidelis adhuc, spiritum sanctum acceperit, scio quod nullum ex scripturis exemplum proferat, imò scio, quod palam contradicat Apostolus: Ut cui idem est, Christum in se habere, & spiritum Christi, & spiritum dei in se habere. Id quod vno eodemque loco clarissime explicat, ad Romanos scribens: Si quis autem spiritum, inquit, Christi non habet, hic non est eius. Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero vivit propter iustificationem. Quod si spiritus eius qui suscitavit Iesum à mortuis habitat in vobis, qui suscitavit Iesum à mortuis, vivificabit, & mortalia corpora vestra. Ita hic de inhabitante nobis Christi spiritu, ad inhabitantem nobis Christum, & dei patris qui Iesum suscitavit à mortuis, spiritum, transitum facit, ut planè demonstret, in idem semper concidere. Ut autem Christus in nobis sit, non solum fidem iam dudum habere oportet, sed etiam mortificatum corpus peccato, & viventem spiritum iustitiæ, quod nec sine dei amore dominatum in corde nostro obtinere fieri posse, nedum sine fide, supra clarissime demonstravimus.

Sed ita sit, ut volunt adversarii, detur spiritus sanctus per verbum, & sacramenta infidelibus, qui in eis fidem efficiat. An datur omnibus? aut quibus tandem? Respondent dari audientibus Evangelium, etiam si non credant Evangelio, hoc enim necessarium est, ut confiteantur. Nam si crederent, iam fides præveniret dationem, acceptionemque spiritus, & non esset effectus dati nobis spiritus. Omnibus auditoribus evangelij dari hunc spiritum, his verbis non affirmant, nec, ut puto, existimant. Quos si percontari pergas, an datus in hunc modum spiritus, non credentibus, suum continuò effectum in illis secū afferat, & fidem operetur in omnibus quibus datus est, respondent, non ita habere, sed in quibus, ubi & quando deo hoc visum est. Potest ne quicquam, aut dici, aut cogitari absurdus? Datus infidelibus divinus ille spiritus, non tamen in iis omnibus, nec semper fidem efficit, sed nutum adhuc dei cuiusdam expectat, quo accepto, tum deum operatur fidem, & interim: quid miser homo, qui nullas in his omnibus suæ potestatis, & arbitrij partes audit, aut intelligit? ut spiritum accepisse se scire poterit, & ut hoc sciat, quo nam pacto divinabit miser ex eorum se esse numero?

i iij

*Perpende
hæc lector
ohscro mi
ra enim stu
pendaque
sua omnia*

quibus ille impartiri velit fidei gratiam? an hoc loco: hoc tempore? Quis enim diuinorum hunc consiliorum participem? Nihil ne conabitur interim, nec ut accipiat spiritum, nec ut per illum consequatur fidei gratiam? Nihil sane secundum horum euangelium, quod damnat omnes qui existimant, ut spiritum sanctum accipiamus, quicquam conferre, aut promouere nostras preparationes & opera. Quid igitur? Quid enim aliud? quam ut commissa vnus cuius salutis cura deo, à cuius vnus beneplacito intelligitur dare vniuersum, ipse interim viuat molliter ac suauiter, & nullo indulgeat. Cur enim frustra se fatigaret quisquam? frustra conaretur ad id, quo intelligit vniuersum conatum nihil proficere?

Quod euāgelium aduersarij de eāge-lio loquentes intelli-gant.

Quod si adhuc pergas inquirere, quodnam illud Euangelium intelligat, ex cuius auditoribus sibi deligat deus, in quibus, ubi, & quando sibi visum est, operatur fidem, per se ipsum quem eisdem distribuit, spiritum, satis diligenter, ac accide, ab iisdem hoc explicatum inuenis, de suo se Euangelio loqui, hoc nempe: Quod deus propter christum gratis facit hos, qui se credunt ob ipsum in gratiam recipi, per quod, aliud nullum Euangelium videntur agnoscere, sed vno hoc, breui sane, ac facili, summam se salutis tenere, et tamen nostrum, & Christi euangelium multo sit operosius, prolixius.

Damnans proinde Anabaptistas, & alios, qui sentiunt spiritum sanctum contingere sine verbo externo hominibusque ipsorum preparationes & opera.

Aduersarij in indigni fortassis qui damnantur ab istis, quibus errores Anabaptistarum censura qualis. Sine verbo externo sit, quod ex scripturis intelligit. Ex quo vno, secundo ad spiritum sanctum fere omnes hareses principio & illorum, & sacramentariorum, & aliorum errorum noui huius Euangelii sectarum, crassissimi & prodigiosi errores prodierunt.

Deinde & hanc ob causam dampnatur immerito, quod non tiant spiritum sanctum sine verbo externo nonnunquam hominibus, per ipsorum preparationes & opera, cum certum sit

intus nobis loqui posse dominum, prouocare ad pœnitentiã vitę veteris, & ad sui amorem nos excitare, & eousq; promo- uere, vt nos dignetur sui consolatione spiritus, ne in re certa atq; euidenti asserenda hic hæreamus diutius.

Neg; hoc recte damnant in Anabaptistis, & in aliis, quod *Sp̃m san- ctum nobis* sentiant spiritum sanctum nobis dari, per nostras preparatio- nes & opera. Quod quicunq; sentiunt, nō hoc sentiunt, no- dari p̃ no- stras preparatio- nes & opera, causam effectivam, sed solū dis- positiuā esse quod spiritum sanctum accipiamus, & quibus po- sitis, ille nunquam desit: & quibus deficientibus, non adsit. Eiusmodi enim dispositionem, esse amorem illum dei synce- rum, cum omnibus sine quibus ille esse non potest, supra, diuinarum scripturarū irrefragibili autoritate. Prophetarū Christi, Apostolorum, & Euangelistarum testimonio, euidē- ter demonstrauimus, quos vniuersos, hi simul inuoluunt sua hac damnationis sententia, sed quæ nullis quam damnatori- bus nocuisse potest. Quid enim aliud in vniuersa scriptura deus exigit à nobis, quam pœnitentiam vitę veteris, atque eius innouadæ studiū, atq; sincero corde ad ipsum cōuerta- mur? hoc autē faciētibus, & non aliis, remissionem peccatorū vitam & salutē promittit, ad illos, non ad alios, se respecturū illo misericordiæ suæ oculo, seq; vicissim cōuersurū per amo- ris affectum affirmat. Si impius, inquit, pœnitentiã egerit ab omnibus peccatis suis quæ operat⁹ est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudiciū, & iustitiam, vita uiuet, & nō morietur, omnium iniquitatum eius non recordabor. In iu- stitia sua quā operatus est, uiuet. Audis quibus promittatur peccatorū remissio, & vita, nempe peccatorum dignē pœni- tentibus: & quibus iā adest, mandatis dei per omnia obsequē di sollicitum, & fidele studiū, quod ab illo dei amore, & filia- li timore est inseparabile. Vides vt operibus istis, iustificatio- nē & salutē nostrā, quatenus ex nobis pēdere potest, deus im- putet. In iustitia, inquit: sua, quam operatus est, nō, quam cre- dendo solum accepit, uiuet. Nullis quam auersis iam à viā ve- teri iam humiliatis, iam contritis corde, iam cum sollicito ti- more mandatis eius obsequētib; promittit medelā & sa- nitatem, ad solos illos, respecturum se affirmat. Ad quem, in- quit, respiciam nisi ad pauperculū, & contritum spiritu, & tre- mentem sermones meos? Vides vt neget se respecturū ad a- lios. Prærequirit ergo illa in nobis opera, quibus tales reddi-

DE FIDE ET IUSTIFICAT.

Amore
aut contri-
tione nos
non sana-
ri, sed dei
gratia

mur, non quod his ipsis assequuti iam simus iustificationem gratiam, quæ in vno illo misericordiam ad nos respectu cõfessio-
rit, & exigit. Nam quod contriti corde, hoc ipso sanati
sed velut preparationes quasdam ad eandam, in nobis præparat
vivificati nondum sint, sed adhuc, ut sanentur indigeant, illi
propheta, etiam alio loco affirmat. Quia hæc, inquit, dicit
cellus & sublimis, habitas æternitatem &c. ut vivificet spi-
ritum humilium, & vivificet spiritum contritorum: & rursum
in persona saluatoris. Spiritus domini super me, eo quod
vnxerit me dominus, ad annunciandum mansuetis, miseri-
corde, ut mederer contritos corde. Vides cor contritum exigi in
bis, priusquam illud sanare, aut vivificare dignetur dominus
priusquam illo misericordiam suæ oculo ad nos respicere.
Quamvis ea ipsa nostra sanitas, vita, aut iustificationis gratia
non ex nobis, aut nostra contritione sit, sed illi, à deo super-
ueniat. Et hoc est, quod clarissimis verbis David prædica-
tum. Qui sanat, inquit, contritos corde, & alligat contritiones
eorum. Ita Christus, promittit laborantibus, & iugo peccato-
rum, oneratis, refectorem, si tamen prius ad se veniant. Venite
quid, ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego
cuiam vos. Ad se venientibus, promittit suam gratiam. Er-
gone ad Christum, nunquid est dormire, aut confertis sub
manibus otiosum quiescere? an non converti, & moveri
Christum, affectus cordis. & amoris, non pedum gressibus
Opera ergo ille nostra prærequirit, quibus positus, promittit
non desore suam gratiam.

Et hætenus quidem, priorum duorum articulorum, con-
fessionis adversariorum de fide & iustificatione hominis, pro-
fiteria, satis excussimus, & evidēs fecimus, non solum pro-
fugios, & absurdissimis erroribus plena esse verba singula, sed
etiam, ut ex his nihil certi ac definiti quisquam possit intelli-
gere, quā fidem in vniuersa hac controuersia, & quoties
que de fide iustificatē loquuntur, intelligāt. Quod tamen
re omnia, clarissimè explicatum, ac definitum oportuit, ut
quo vno, totius salutis nostræ summam volunt cōsistere. Ne
puto tam amethodos, quin fecissent, si modo ipsi certo
lexissent, & intelligerent, de qua fide seipsos loquentes
ligant.

Tertij vero articuli eorūdem de hac ipsa sua fide, quo
eius viam, operantēque efficaciam explicant, discussio

nem tantisper differemus, dum hanc de notione eiusdem inquisitionem absoluerimus, ad quam reuertentes.

Haud immerito sperabam fore, ut in apologia eiusdem confessionis suae, quae fortè ob breuitatem, in eadem dicta videri possent obscurius, explicata inuenirem certius, distinctius, & luculentius. Quam vniuersam (verbosam sanè & prolixam, cōtinet, ad vnde & breuiter hic subiiciemus, quaecunque ad characterem, finitionemque, quam hic inuestigamus, fidei illius pertinent) non paruo tēdio iterum, iterumque perlegi, & singula rem pertinentia.

num, nihil coherentius, certius, definitius, imò vniuersa haec apologia, maximè autem, quatenus concernit praesentem cōtroversiam, magis errantes, velut in tenebris, aliquos quam certa via, recto cursu, orationis luculentia, in certum scopum apte tendentes, videtur exprimere, nec ex ea vniuersa mihi persuadere possum, ipsos certo, & clare intelligere, quid fidei loquentes intelligat. Tu vide lector & diligenter aduerte animum, an forte idem tibi mecum videbitur.

Definientes itaque in apologia fidem illam suam, cui iustificationis gratiam, & salutem, honorumque omnium cumulum acceptum referant.

Hec igitur fides, inquit, specialis, qua credit vnusquisque sibi remitti peccata, & deum placatū nobis esse propter Christum, cōsequitur remissionem peccatorum, & iustificat nos. Et quia in pēnitētia, hoc est, in terroribus, consolatur, & erigit corda nostra, regenerat nos, & affert spiritum sanctum, ut deinde legem dei facere, videlicet, vere diligere deum, atque eū timere, illi; obedire possimus. Et paucis interpositis.

Et haec fides, est notitia Christi. Et rursus post aliquanta.

Est autem ea fides iustificans, non tantum historiae notitia, sed assentiri diuinæ promissioni, in qua gratis propter Christum offertur remissio peccatorum, & iustificatio.

Et ne quis, inquit, eam suspicetur tantum esse notitiam historiae, addemus amplius. Est velle, & accipere oblatam promissionem, remissionem peccatorum, & iustificationem, nec sufficit ad fidem iustificatam, credere sibi peccata dimitti, & propter Christum se in gratiam recipi, hoc itē velle, sed oportere quoque hanc recipere.

Haec sunt, quae immensa illa, & confusa apologia, ad characterem, finitionemque eius, quam docent fidei pertinentia

Excussio eorū quae apologia cōtinet, ad fidei suae characterem pertinentia.

Qualis apologia in vniuersum. Quam varias fidei suae definitiones apologia cōtineat.

IIII.

continet. In quibus quatuor diuersissimas, imò secum
tes definitiones vnius illius suæ fidei intelligo. Quæ
lo pressius excutiendæ sunt, vt & tu lector intelligas,
rarium, aut falsum sit meū de eisdem, quod iudicauimus
cium.

*Ipsos loqui
de fide non
catholica.
sed quadā
speciali.
Primæ de
finitionis
excussio,
credere
se placere
deo per
Christum.*

In primis hoc prudenter, & rectè faciunt quod nos
nent, de fide se loqui, nō vt omnes communiter, nempe
tholica, sed de fide quadā speciali, ea videlicet persuasio
quia quis de se credit sibi remitti peccata propter Christi
& quod deū placatum habeat. Vt hætenus apologia per
re possit ad elucidationem quarti suæ confessionis
cuius verbis, vt ostendimus, lectori de hoc ipso ingere
dubium. Nam hic clarè explicant, de speciali persuasione
se loqui: hanc fidem remissionem peccatorum consequi
iustificare nos, non illam catholicam. Et hætenus eni
inuenisse te aliquid certi, quod intelligant. Sed quæ illi
finitioni suæ adiiciūt continuo, faciunt, vt de alia fide in
logia, de alia vero, in illa sua confessione loqui ipsos
credas, & existimes,

*Vt euiden
denter pu
gnent apo
logia, et
confessio.*

Nam quinto, quem audisti, eius articulo, dicunt spiritum
sanctum, per verbum, & sacramenta dari hominibus, quæ
efficiat in Euangelij auditoribus, iis tamen, quibus & quæ
deo visum est. In apologia dicunt planè contra. Ipsam
pe fidem, spiritum sanctum in nobis præcedere, imò per
conferri nobis eundem. Aut ergo euidenter secum pugnat
apologia & cui eadem patrocinator, confessio: aut de alia
illa, de alia in hac fide, vt loquantur necesse est.

*Secundæ
definitionis
excussio.
Fides Chri
sti cognitio*

Quod addunt deinceps, & secundo loco subiiciunt, suam
hanc esse cognitionem Christi definientes, ea nec prioribus
nec sequentibus consonant, ita vt cogaris, adhuc nouam
quam fidem, quam, hic definientes intelligant, inuestigare
querere.

*Quibus
modis in
nobis gene
retur co
gnitio.*

Cognitio in nobis est, aut ex sensibus, aut superiori
quod rationi innotuit principio, aut desuper, infusa diuina
Sensuum beneficio proprie cognoscimus, quæ sub sensuum
experientiam ueniunt, quamuis non sine adhibita illis
nis regula. Aequè ratio, in cognoscendis his, quæ ad se
priè pertinent, utitur nihilominus, quam diu corpori com
cta est, adiutorio & beneficio sensuum, quibus doctrinam
aut viua voce, aut scriptura, loquentibus nobis instructio

cipimus, qui nos, vel ordine quodam, & rerum consequentia deducant ex notis nobis in notitiam eorum quæ ignota fuerant (quomodo ingenerantur nobis disciplinæ omnes inuentæ humanitus) vel ex fide veritatis, quæ apud nos habet in-
Sciētifica.
 doctiam, eorū, quæ certo sibi explorata affirmant, nobis quoque certam fidem faciunt. Qualis ferè notitia historica, quæ
Historica.
 per scripta ab his, qui vel rebus gestis interfuerunt, vel certā earundem notitiam habuerunt, antiquitatis, & præcedentiū nos seculorum cōsensu ad nos perlata, sui fidem apud nos facit. Quomodo etiam de Asia, Africa, cæterisque, quas ipsi nō vidimus regionibus, & incolarum moribus, referētibus aliis dignis fides, qui ipsi easdem lustrauerunt, credimus.

Ad hoc genus, Christi fidem pertinere, nec desuper diuini
Fidei
 tus infundi, (quemadmodū quæ prophetico spiritu, aut aliter illuminati sancti dei, plerique acceperunt homines) ipse nos docet Apostolus: Qui non esse personarum acceptionem apud deum Romanis approbans, primum ex Esaia, dicente:
Fidei notitia non in-
 Omnis qui credit illum, non confundetur: deinde ex Ioele, fundi de
super, ut
 qui futurum prædixit, ut Omnis quicumque inuocaret nomen domini, saluus fieret, ita subiungit. Quomodo ergo in-
propheti-
 uocabunt eum in quem non crediderunt: aut quomodo cre-
ca, sed ex
 dent ei quem non audierunt? Quomodo autem audiēt sine
auditu, et
 prædicante? & adhuc ex Esaia, dicente: Domine, quis credit
traditione
 auditui nostro? concludit tandem. Ergo fides ex auditu est, esse.
 auditus autem per verbum fidei, hoc est, Euangelium, aut doctrinam Christi. Affirmat, quod vides, fieri non posse, ut credat quis, his quæ non audierit, & edoctus fuerit, Audire autē edoceri que neminem posse, nisi doctorem, & Christi doctrinæ præconem habeat.

Cum ergo dicunt hic aduarsarij, fidem de qua loquuntur, esse cognitionem Christi, eam necessario cognitionē debēt intelligere, si modo quid intelligant. qualem de Christo facit fides catholica, quæ diuinis scripturis, & ecclesiasticæ traditionis auctoritati, imò diuinæ ipsi veritati adæquate innititur quam hi, suo more, appellant historicam, nec dignantur
Vt etiā in hac definiti-
 suæ fidei nomine. Pugnant proinde etiam hic secum, fidem
tione pug-
 definiētes cognitionem Christi, & tamen specialem, & di-
nent secū-
 versam facientes à catholica, qualem ex scripturis habemus
nec cum
 de Christo, & alijs, quæ salutis nostræ gratia in eisdem no-
priori ea
 bis sunt tradita.
consonet.

Iam vide, & in sequentibus, num quid magis explicent, aut

Tertia secum constent, & conueniant. Ita autem habet *tertia*
definitio proferunt, definitio.

missio Est, inquit, ea fides iustificans, non tantum historia
fides notitia, sed assentiri diuinæ promissioni, in qua gratis propter
historia stum offertur remissio peccatorum, & iustificatio.

et præ- Hoc primum aduerte lector, illos hic confiteri, suæ
reæ assenti esse notitiam historię, sed non solam notitiam eiusmodi
ri diuine insuper aliquid, nempe assentiri diuinę promissioni, de
promissio- tuita nostra iustificatione in Christo. Per historiam autem
ni. nisi vniuersam diuinam scripturarum intelligant, diuina
 possunt, quid intelligant. Neque enim puto, quod aut
 nam Iliadem, aut Romanam historiam intelligant: sed quæ
 uinis scripturis sunt prodita, tametsi ea ipsa, haud proprie
 storię designentur nomine, ut quę gestę rei seriem narra-
 nēque cōtinet, qualia nō sunt vniuersa quę in scripturis
 tinentur, cum tamen ea vniuersa indistincte respiciat
 des catholica, & eis credat, ut diuinis oraculis. Quam
 titiam illi appellant, & que loquuntur inepte, & improprie.

Ut fides notitia illi appellant, & que loquuntur inepte, & improprie.
fit notia que enim fides: est notitia omnium quę scripturis sunt prodita,
aut historie ta, quę exercitatione, meditatione, & assiduo studio acci-
aut alteri tur, sed firmus assensus animi, quo nihil dubitamus vera
cuusque se omnia: siue omnium eorū notitiā habeamus (quales quę
rei. paucissimi reperiuntur) siue non habeamus, siue intelligamus
 siue non intelligamus omnia. Sed ita mihi illi loqui videtur
 perpetuo, quasi studio hoc agāt, ne à quoquā possint inue-
 Interim tamen fatentur suam illam fidem esse notitiam
 storię, siue illā fidē, siue exercitatione & studio partē
 scripturarum, aut in vniuersum, aut qua parte proprie
 riā continent, intelligant: quamuis præter illam (quę
 demum intelligant) notitiam historię, etiam hoc, illi tribu-
 quod diuinis assentiat promissionibus.

Promissio- Hoc itaque mihi velim respondeant, de quibus hic loquuntur
nes diuinę tur diuinis promissionibus. An de his quę in scripturis
factę: Per tinentur: an vero de alijs quibusdam quę extra scrip-
scripturas. sunt? Quales duplici genere imaginari possumus: nempe
Extra scri- uersalis pertinentesque ad omnes, aut speciales, quę cer-
pturas. personam respiciunt. Vniuersalis erat, quę Noe facta
Vniuersa- quod deleturus deinceps non esset deus vniuersam carnem
les. aquis diluuij, Specialis verò, quę fiebat Abrahę, cum
Speciales. præciperet deus, exire de terra & cognatione suā, peregrinari

rique in terra aliena: hæc nempe, faciamque te, inquit, in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomē tuū, erisque benedictus. Vtriusque verò generis notam præferbat, quæ eidem pmissum est in semine ipsius benedictionem accepturas omnes gentes, specialis equidem, ea parte quæ in ipsius semine, vniuersalis verò, quòd omnibus gentibus eā promittebatur impartiēda benedictio. Has verò promissiones, illi, non ex scripturis, sed ex factis specialiter ad se diuinis acceperunt oraculis, tametsi diuinus ille spiritus, per Moysen, ad nostram quoque instructionem, in publicas scripturas, eas ipsas retulerit.

Hoc ergo nunc mihi respondeant aduersarij, cum fidei sue præter notam historię tribuunt, quod insuper diuinæ promissioni assentiatur, an loquatur de diuina promissione quæ in scripturis, & vt in scripturis, an verò, de aliqua quæ extra scripturas diuino oraculo vni aut alteri facta est, eaque, aut vniuersali, concernente omnes, aut speciali, quæ vnā tantum personam concernit aut alteram.

Si de vna aliqua, quæ in scripturis continetur, iam bis ineptiunt, & se ridiculos faciunt, primū in eò, quòd fides illa specialis, tantopere ab ipsis prædicata, non solum nihil hoc pacto, præ nostra catholica, speciale, & insigne haberet, imò in eā ipsa includeretur, & esset eius quædam exigua particula, cum non solum vni illi diuini promissioni, quæ nobis gratis offertur remissio peccatorum, & iustificacionis gratia in Christo, sed promissionibus omnibus, nec iis tantum, sed & cōminationibus, breuiter omnibus quæcunque in diuinis scripturis cōtinentur, & eo sensu quem in illis ipsis intendit facit spiritus (in quo tamen, nō suo sensui, sed catholica ecclesia, fidelis credit: eū esse verū germanumq; scripturarū sensum nihil dubitans, quem eadem ipsa sequitur, & sequuta est & catholica Christi ecclesia) firmissimè credat fides catholica. Deinde, etiam in eo, quòd vnā hanc promissionē distinguant, & separent à reliquis omnibus quæ diuinis scripturis cōtinentur, eamq; distincta specialique fide credi velint à cæteris omnibus. Quæ vniuersa, nos indiscriminatim, & indistincte credimus vna fide catholica, vt quæ dei veritatem in vniuersum respicit: illi adæquate innititur: quicquid ab ea prodit, illi certissimo assentitur.

Quod si non de promissione diuina quæ in scripturis est,

DE FIDE ET IVSTIFICAT.

aut vt in scripturis est, sed de altera quadā extra scripturam loquatur ante omnia docere nos debuissent, cuiusmodi verborum forma, & tenore ea sit, ad quē, aut quos facta, eius certum & infallibile argumentum habeant, & vnde toto sciant tam gratū deo, eiusmodi promissioni credere, vniuersis quæ per diuinas scripturas idem nobis ingeritur loquitur: vt illi specialiter fidei condonet peccata, & iustificationis gratia eādem remuneret: illam autē catholicam, melius faciat. De quibus vniuersis, nisi certissimam ante nobis rationem reddiderint, vtiq; intelligunt quam sunt ingratum quā ridiculi, qui, vt sibi credamus, sua somnia, nec satis ex peccata ingerentibus, à nobis exigunt. Tu vero ex his lector estimationem fac, an in hūc, quem hactenus audisti, modum suam nobis fidem explicantes, eam ipsam, quæ sit de qua loquantur, intelligant: mihi sanē credibile non videtur. Quam meam sententiam, magis adhuc confirmat etiam quarta, quæ subiungunt, eiusdem finitio.

*Quarta definitio-
nis excusio
Fides velle
accipere oblatā
à deo promissionem*

Et ne quis, inquiunt, fidem suspicetur tantum esse nomen historiarum, addemus amplius. Est velle, & accipere oblatam à deo promissionem, remissionem peccatorū & iustificationem. Nec sufficit ad fidem iustificantem, credere sibi peccata dimitti, & propter Christum se in gratiam recipi, hoc item velle, sed oportere quod hanc recipere.

Perpende obsecro lector hæc verba diligenter, & videndum est, adhuc nouam quandam, etiam alterius, nescio cuius nouæ fidei, qualem in prioribus omnibus non audisti, intellexisti, faciem exprimant?

Vt hæc de finitio eius denter pugnet, cum prima & 4. confessionis ar.

In quarto suæ confessionis articulo, & prima definitionis apologia, hæc erat ipsis fides iustificans, qua credit quis gratiam recipi, & peccata sibi remitti propter Christum, morte sua pro peccatis nostris satisfecit. Hanc vnā fidem illic affirmant ad salutē sufficere, & nobis pro iustitia impetri corā deo. Cum his iā cōfer, quæ hoc loco de sua illa fide dicunt, & vide, an in eandem cōueniant. Est, inquiunt, velle & accipere, oblatam à Deo promissionē, remissionem peccatorum, & iustificationem. Illic, ipsis erat fides iustificans, credere ob Christū, se in gratiam recipi, sibiq; peccata remitti. Hic, iisdem, eadē illa fides, est, velle & accipere oblatā à deo promissionē. Vt autē toto genere hæc à se differant. Certe se iust

se iustificari propter Christum, & velle atq; accipere oblatā à deo promissionē, nemo non intelligit, qui latini sermonis non ignarus, vocabulorum, & rerum rationes intelligit.

Deinde, Quo pacto non euidenter ista inter se pugnāt? si dem qua credimus nos iustificari à deo, & in gratiam recipi propter Christum, nobis imputari pro iustitia coram deo, nosq; iustificare (quod quarto confessionis ar. & prima definitione apologiæ affirmant.) Et, non sufficere (quod hic dicunt) ad fidem iustificantem, credere sibi peccata dimitti, & propter Christū se in gratiā recipi, sed oportere insuper eandem, & velle, atque etiā accipere. Quo, inquam, modo hæc non pugnāt ē diametro? Si fides, qua credimus nos iustificari & propter Christum in gratiam recipi, nobis imputatur à deo ad iustitiā, & nos iustificat, quomodo ea ad iustificationem nō sufficit? Si non sufficit, non iustificat. Si sufficit, quomodo præter illam requiritur, vt iustificeris, non solum velle illam ipsam iustificationis gratiam, sed etiam, vt eam re ipsā recipias? Hæc, ne tibi verba videntur hominum intelligentium quid loquantur, aut intelligant?

Dicunt iustificantem fidem, ne quis eam suspicetur notitiam historiar, esse, velle, & accipere oblatam à deo promissionem. Quid est hoc? Quid inquam, oblatam à deo promissionē velle, & accipere? Diuinas promissiones, volumus quidem omnes, hoc est, optamus, ac desideramus ea, quæ eisdem promittuntur (neque enim aliud nobis erga eas velle est) sed non accipimus omnes, qui non omnes illis nos dignos reddimus, nec eiusmodi, quibus, qualibufque promissa sunt. Velle proinde, oblatam nobis à deo promissionem, quid sit, quiuis intelligit. Sed nec hoc, intellectu difficile, aut obscurum est, quid sit, oblatam à deo promissionem accipere, nempe, rem promissam assequi, atque eius compotem fieri. Sed nisi explicuerint, quid faciens, aut quo pacto, illam ipsam promissionē assequar, quid obsecro his verbis explicant? Affirmant, non sufficere ad assequendam promissam in Christo iustificationis gratiam, credere, quod propter Christum illam assequutus sis; neque etiam, si illi credulitati adiungas, eius obtinendæ voluntatem & desiderium, sed oportere insuper, vt eandem re ipsa accipias. Hoc ergo nobis explicant, vt intelligamus, quo nobis præter illam ipsam fidem, quam alibi prædicant solam sufficere, præter salutis, (quod eidem hic adiuxerunt)

*Diuinas
promissio-
nes.
Velle.*

runt) desiderium, nec tam cum illa sufficere affirmant: inquam nobis, præter hæc, ad iustificationis gratiam recipiendam, accipiendamque opus sit?

Cōstare ex præmissis, Aduersarios nihil certi de fide intelligere. Vides lector, quantum hi, & quam infœliciter laborant explicanda nobis fide illa sua, cui vni, summam salutis tribuunt. De qua, si quid certi intelligerent & iam aperirent, constituisent, idem aliquid certumque etiam perpetuo quererentur. Quisque enim, de quo certi aliquid cōceptum non ipsam rei veram rationem assequutus est, saltem facilius cogitationis imaginem facili explicat. Secus his accipere, qui de re quapiam, videntur quidem sibi videre aliquid, indistincte, confuse, & proinde qui videant explicare nesciunt.

Hanc perplexitatem in omnibus istiusce fidei professoribus animaduertens, ac perpendens Ioannes Caluinus, in illo suo, de institutione religionis Christianæ, cap. 4. vniuersum, in hunc modum explicandum incumbit quidem diligentius, & accuratius: sed res ipsa inexplicabilis, explicari nō patitur: eò minus, quòd nec de illa ipsa (vt diximus) potest, quamuis falsi aliquid, certò illi omnes intelligant, nec sibi quid se videre videant. Quòd, vt etiam in illo ipso intelligi quo nihil verum dubites in omnibus (tamen quæ omnia nomine ab ipsis exhibita sunt, suæ fidei confessio, & theologica, hoc satis demonstrent de omnibus) non tamen vabimur etiam huius sententiam explicare, & excutere, proferim, ne querantur iniquiores nos fuisse in explicanda rum sententia. Definit quidem confidenter satis, fidem suam Christianam, quam dicunt, quod sit diuinæ erga nos beneuolentiæ, firma, certaque cognitio, quæ gratuite in Christo promissionis veritate, per spiritum sanctum reuelatur nobis, & cordibus obsignatur.

Sed quando hæc ipsa definitio pressius excutitur, nihil inuenitur indefinitius, nihil confusius. Quod tamen per quam facio, quo pacto hanc suam definitionem explicet, loquitur, & probabilem facere conetur, præmittendum est, & ipse queratur circumscriptam à nobis, & concubam ductam eius sententiam.

Definitio per eundem & accepti non sumus: Proinde à sophistis, quos dicit, explicatio. In primis. Non vult esse posse fidem, per quam, deo per eundem & accepti non sumus: Proinde à sophistis, quos dicit, explicatio. sticis, non paruo ecclesiæ malo, profectam affirmat, quæ

riam distinctionem fidei formatæ, & informis, reclamante scriptura vniuersa; quos & dicit, de fide imperitè, & insulsè stridere magis quàm loqui (illiusmodi modestia statim perfundit, atq; imbuit omnes p̃fessores suos, hæc noua doctrina euangelica, quamvis alioqui, & natura modestissimos) Cui tamen, vt pro his sophistis verbo obiter respondeam. (neq; enim hic immorari decretum est) habent hi magnos suæ illius distinctionis authores, Christum, Euangelistas, & Apostolos, ex quibus supra clarissimè demonstraui, non omnem fidem, gratos nos deo facere. Imò, inquit ille. Si habuerom omnem fidè, ita vt montes transferam, nihil sum, nisi præter fidem, etiam charitatem habeam.

Ipse verò, vnicam tantum piorum fidem agnoscit, cū Paulo, vt dicit, Apostolo. Qua in re, quantum cum Paulo conuenit, ex his, quæ suprà de fide ex scripturis demonstraui, est euidentissimum.

Fidem, qua deum credimus veracem, æque nō posse falli, ac fallere, qua veritati eius firmiter innitètes, diuinas scripturas pro certissimo oraculo habemus, vt nullius momenti affirmat, ita indignam esse vult appellatione fidei, à cuius solida veritate absit longissimè. Energiam eam vlut esse fidei, vt erga deum, affectu, corde, & amore afficiatur homo. Nullam proinde mentis assensionem, nisi quæ ad cor ipsum vsq; penetret, atque in eo defixa resideat, viuasq; radices agat, quibus firmiter, & velut inseparabiliter adhareamus deo, dignā veræ Christianæq; fidei appellatione existimat. Vt quæ, cōtenta non sit simplici cognitione historię, (sic fidem appellant, qua scripturis, vt diuinis oraculis credimus, quàm autē propriè, paulò ante explicatum est) nisi, & cor hominis, penitus insideat, atque occupet, quàm vt euanescat temerè,

Esse quidem verbum (ita scripturam appellant) eius obiectum, & scopum, in quem perpetuò collimare debeat: à quo si vel parū deflectat, iam non fidem, sed incertā credulitatem esse, & mentis vagum errorem. Esse idem & basim, qua sustineatur & fulciatur, vnde si vel paululū declinet, corruat. Ipsam inueneri deū in verbo, vt in quodā speculo, per quod, semper se representet, iis quos ad se vult trahere. Attamen, in illo ipso verbo, precipuè respicere, qua erga nos voluntate sit. Cuius fundamentū sit, præsumpta de dei veritate persuasio. Nec tamen, qualiscunque diuinæ erga nos voluntatis noti-

DE FIDE ET IVSTIFICAT.

tiam, fidem intelligit: Non enim, quæ indignantem, vindictam; respicit: sed quæ clementem, benignum, & proprium. Illud siquidem, refugere ab eo nos docere: at fidem, quærere oportere deum, non fugere. Ad ipsum quærendum nos allici, cum ipsum esse bonum nostrum nobis persuasum est. Illud nobis confirmari, ubi sibi curæ, studio quæ salutem nostram esse dederat. Quod, cum una gratiæ promissione faciat, quæ se nobis iustificatur patre esse, ea opus fuisse: ut in quam solam reclinaretur hominis possit. Et quia non multum habitura esset momenti, diuinæ bonitatis notitia, nisi in ea, nos simpliciter acquiescere faceret, excludendam esse dubitatione mixtam intelligentiam, quæ non solidè sibi cõstet, sed secum ipsa discere addidisse proinde se in definitione fidei, certam, & firmam. Quippe, plenam, & fixam, qualis de rebus compertis esse solet, certitudinem, fidem ipsam requirere.

*Eiusdem
finitionis
excusio
penè ne-
cessaria.*

Hactenus lector rhetoricantem audis Caluinum, & suam dei definitionem explicantem, non paulò certè (quod impudenter confitendum est) probabilius, verisimilius, & consistentius quam vniuersa confessio, & apologetica, quas iam excusationes, imò, quam omnes, quos videre cõtigit, professores huiusmodi fidei. Nam, & certam definitionem saltem proponit: & partes certò ordine exequitur, & explicat. Id quod de his res in aliis omnibus. Quos velut cæcos in tenebris errare in illacque, & in circuitum agi magis, quàm aliqua certa viam videre videas, quoties fidem nobis suam explicant. Quæ enim illi mihi tacitum hic præterire visum non est: ne quis forte nouæ huius fidei sectatorum, saltè in illo superesse eidem solidum aliquid sperare posset, quod à nobis euersum non sit. Nihil enim plus, etiam in illius definitione, si vniuersa diligenter excutiantur certi & solidi in quo acquiescere possis, inueniuntur nihil certius de fide illorum intelliges, etiam si ita quæraris qui sequi cupias.

Audisti in primis, definientem suam illam fidem, esse diuinæ erga nos beneuolentiæ cognitionem certam & firmam beneuolentiæ inquam, demonstratam nobis in promissione fidei gratuita, quæ nobis in Christo facta est: qualem ex deo, & aut diuinis scripturis concipimus. Quam, cum habeat omnia qui fidem catholicam habet, qui Christo nomen dedit & diuinis scripturis credit ut certissimis oraculis, nihil adhuc tibi merito videris intelligere, quam particulam quantam

fidei quā nos profiteamur, catholicā: quā in vniuersum credimus ijs omnibus, quęcunq; à deo nostrę salutis gratia nobis reuelata sunt vt non toti, vniuersęque fidei, sed quā parte illa. Dei erga nos beneuolentiā, quod dictum est modo, nobis testificaram, respicit, illam quā efferunt energiam suā illius fidei ipsos attribucere, merito existimes.

Sed cum illi notitiā, quā, & assensionem dicit, post seipsum explicantē attribuere videas, vt sincero cordis affectu, & amore afficiamur erga Deū: vt in corde nostro, viuas, firmasq; radices iaciat: iam meritō dubitare incipis, quid velit dicere: Cū hac, neq; notitię, neq; assensionis, (quę rationis sunt propria) possint cōpetere. Nā cor (quod cōtra mētē idē ipse distinguit perpetuō) metaphorica illa locutione, vt trāsfertur ad animum, partem illam animę affectuosā atq; imperiosā, cui propriē cōuenit, amare, odisse, velle, nolle, haud dubiē intelligit: si modō aliquid intelligat. Vt autē diuinę erga nos beneuolentię notitiā quā concipimus, non solū ex vna illa, cuius ipse meminit, promissione, sed etiam ex vniuersis eius erga nos operibus, nepe, quod nos creauit ad suę beatissimę bonitatis confortium, & tam multis beneficiis, tā benignē, ac liberaliter nos cumularit, & cumulat, nō immeritō ad sui amorē prouocare nos debeat, & plerisque prouocet, quos idē amor ille (quę amoris natura, & vis est) in amatum transformet, & velut glutino quodam illi vniat, atq; vnione eiusmodi familiares faciat, ac fiduciam pariat, & velut securitatem quandam, qualis inter eos est, qui se mutuo & sincero affectu diligūt, etiam nos intelligimus. Sed vt vniuersa hæc, illi notitię propriē tribuamus, ipsā rerum natura & ratio nō paritur. Aliud siquidem est amor, aliud amati notitiā. Hęc, illam vt precedat oportet: quando amor pręrequirit amati notitiā. Ille tamen, hac, est perfectior: neque ex hac, vt integra, totaq; sua causā pendet, sed liberę voluntatis (quā cordis nomine per translationem scriptura significat) germen est.

Multō minūs intelligis quid intelligat: imō certius intelligis, quod nihil certi intelligat, quando eandem fidem, & partes definitionis eius explicans, nunc spem, nunc fiduciam ipsam facit, vt de quā intelligit loqui Apostolum, cū his promittit salutem, qui fiduciam, & gloriationē spei ad finem vsque, firmam retinent. Quid enim spei, quid fiducię cum no-

DE FIDE ET IVSTIFICAT.

ticia commune est?

Nos cum omnibus rectè loquentibus, & qui quod loquuntur intelligunt, distincta hæc, & diuersa intelligimus: fidem, spem, amorem seu charitatem, & fiduciam illam firmam, quæ ipsa spei gloriatio rectè intelligitur dici ab Apostolo: quæquam vnum istorum ex altero oriatur, & pèdeat. In quibus primum omnium, fides est: primum dico, non perfectione, sed tempore. Oportet enim accedentem ad deum iam credere. Ex fide, quæ nobis proponit dei erga nos, quauis peccatores, beneuolentiam, & omnibus sincero corde ad reuertentibus paratam misericordiam, spes nascitur, qui eandem bonitatem, & misericordiã confidere incipit, & ad ipsum accedere, affectus cordis, amorisquæ, non pedum progressibus: per quem, cū illum iam attingit, iam assequitur, tenet, complectitur, ipsique vnitur glutino vnus spiritus, incipit in se eius suauitate perfundi: cōsolationes sentire, & vult amicus amico tandem familiaris efficitur: ex familiaritate illa fiducia, illa gloriatio spei nascitur, non iam remissionem sentiat (quæ, secundum, in hoc progressu, locū obinebat) brauij, & coronæ firma certaque expectatio. Quæ omnia diuersa, qui in vnum confundunt, & in vnus fidei rationes quærunt concludere, & proinde, solam nos fidem iustificationis cōtendūt, quid agunt aliud, quàm quod ineptissimè, & pertinacissimè altercantes de vocula, rem ipsam nolint intrinsecè: imò studio quærant obscurare, ne possit à quoquam intelligi: & inuolutorum, perplexorumquæ verborū fumos fundant in oculos.

Epilogus Et hætenus quidem priora duo sigilla noui huius euangelij, de apertis libris, de iustificatione quæ per solā fidem est, satis ut puto per hætenus ruimus. Quorum primum, est in ipsa ratione illius præcepti, de duobus si- tæ à se fidei. De qua, nullam apud aduersarios certam rationem, aut notionem, adhuc constare, in quam perpetuo aduersarij conueniunt, nunc hoc, nunc illud proferant, sed in diuersa respicientes, nihil consonum, imò falsū, imò pugnantia cōtendunt. De iustificatione si- mihi satis demonstratum videtur. Et quanquam omnes perperam opinari videantur, illam specialem persuasionem, qua quisque persuadeat, ad se certò pertinere promissionem iustificationis, & salutis in Christo: se illius iam factum participem, & stimantes eiusmodi persuasionem neminem posse fallere.

men respiciētes interim ad rationem fidei catholicæ, qualis hætenus ab orthodoxis patribus nostris tradita est, & ad tā multa, quæ passim recurrunt in scripturis, illi suæ imaginatio ni aduersantia, nesciunt quò se vertant: sed nunc vnum com miniscuntur, nunc aliud: sed nihil conueniens, imò secum pugnantia omnia, & falsitatem illius suæ stultissimæ, & vanissimæ imaginationis euidenter coarguētia, quemadmodum euidentissimum fecimus.

Secundum verò sigillum eius doctrinæ, sub quo clausa cōduntur illa eius tam multa mysteria, est in eo, quod sola illa sua fide iustificari nos, docent. Quod, non solum illam eorū fidem, (quā adhuc nesciunt quæ sit, & inaudita hætenus fuit omnibus) imò, nullam omnium fidem solā facere, sed multa ad hoc alia, & in summa, dei illum syncerum, vincentemque in nobis amorem requirere, irrefragabili diuinarum scripturarum autoritate, certissimum fecimus.

Restant ferè adhuc binæ eiusdem doctrinæ aperienda sigilla, sed in quibus nō tantum, vt in prioribus, nobis erit operæ huc explicæ & negocij, tertium nepe, & quartum (sub quatuor enim, vander sigillis concludi præcipua eius mysteria, à principio annotauimus.) Quorum tertium consequēti loco excutiendū

est, de fallacissima certitudine salutis, quam promittunt suæ fidei sectatoribus. Sub quo, etiam excutietur sextus cōfessio nis eorum articulus, quo prædicant suam illam fidem esse fecundam, & necessariò feracem bonorum operum. Quartum verò, & vltimum, consistit in modo, quo imaginantur gratui tam iustificationis, & salutis gratiam, quo, & meritum omne tollunt, & nullum operum nostrorum, hac in re respectum à Deo haberi, nullo eius respectu, & gratiā, à nobis volūt fieri. Apertio si gilli tertij.

Fidei catholicæ, quam nos profitemur, cum & ipsi tribuamus certitudinem firmam, plenam, fixam, qualis de rebus cōsimas secupertis esse solet, videntes certitudinem cuiusmodi, in sua illa firmitate salute, & noticia diuinæ erga nos beneuolentiæ exigere aduersa tis, quam rionondum intelligimus, ea in re inter illos & nos esse differtentiam, aut sub illo lapide latere scorpionem. Sed cum explicā suæ fidei res eosdem audis, quam nam illam certitudinem intelligant, sectatori bus.

Christi fidei, magnam, copiosam, effusamque in multos, Qualesa- omnibus obuiam ac paratam dei misericordiā certò credit. lutis certi-

DE FIDE ET IUSTIFICAT.

tudine doceat fides catholica. nec quicquam dubitat: nondum tamen certò apud se con-
tuit, nec certò sibi persuadet, quod ipse, eius sit particeps
sed indignitatis suæ, & gravissimorum peccatorum quibus
pium & misericordè dominum, in se tam beneficè, inco-
ter offendit, meritò trepidat, & in se cõfunditur: in ipso
fertim suæ cõversionis initio: non tamen desperat, nec de-
det animù: nihil dubitans, maiore esse eius misericordi-
sui, aut esse possit nostra iniquitas: vnde & spem veniæ
pit, atq; illi se humiliter prostermit cù publicano illo
lico, nõ audès, uel oculos ad cœlũ attollere. Quo pacto
grediens, quemadmodũ prædictum est, & receptus tunc
a pientissimo patre, & misericordissimo domino, ex
consolatione, familiaritate, & fiducia paulatim concipiat
tamen salutis suæ securitatẽ omnimodam: suæ nimirum
tabilitatis conscius. Vnde etiam sollicitè, & instanter in
re Dei se continet.

*Qualis sal-
lutis certi-
tudinem si-
des a iustifi-
catorum
exigat.* At lógè est diuersa certitudo salutis, quã fides illa specu-
aduersariorũ exigit: quibus, Christi fidelis non est, nisi quã
lida persuasione Deũ sibi propitiũ, beneuolũque patrem
psuasus, de eius benignitate sibi pollicetur omnia, & diu-
erga se beneuolentie promissionibus fretus, indubitatã
expectatione præsumit: imò, non, nisi qui suæ salutis secu-
ti innixus, diabolo, & morti cõfidenter insulcet, ad illius
plũ, qui dixit, se certũ, quòd neq; mors, neq; vita, neque
li, neq; principatus, neq; potestates, neq; virtutes, neq; po-
tia, neq; futura, breuiter, nulla creatura, ipsum possit a glo-
tate Dei diuellere, qua nos in Christo Iesu cõplectitur. Si-
tum sanctũ, hac in re, sigilli vice defungi affirmantes, ad
nas promissiones, vnde cõstet beneuolentie eius erga nos
gnitio, obsignandas in cordibus nostris: quarum certitudi-
idẽ mentibus nostris impresserat, atque eundẽ, ad cõfirma-
das, cõstituẽdasq; easdẽ, arrhæ locũ tenere. Quod ipsum
mari volũt ab Apostolo, ad Ephesios dicente. In quo & co-
dentes, aut postquã credidistis, obsignati estis spiritu
missionis sancto, qui est arrhabo, aut pignus hæreditatis
stræ. Et rursus: Qui vnxit nos deus, qui & signauit nos, ad
dit arrham spiritus in cordibus nostris. Qui testimonium
hibet spiritui nostro, quòd sumus dei filij. Quod ipsum
priẽ testimonium, tandem ille Calvinus affirmat esse
illam suam salutare, & euangelicam. Nec temeritatẽ apud
putari deant pronu-
eodem biguitis
salutis Sed
rere, in
risim
nem, le
diuini
quoru
fideles
fertim
sed po
re, diu
modi
cum d
thios
nis pro
seruitu
bus eff
tudine
ex suæ
ex carr
impro
nentis
te, inq
sanẽ, n
cũm ti
bation
profec
in altio
la (quæ
fidentia
tera. Co
tera qu
terit a
Quan
cõferas

putari debere, quod de Christi spiritu, tam securè gloriari au-
deant: cum Paulus eos demum, qui Christi spiritu aguntur,
pronunciet dei filios. Cuius testimonium, aut profectam ab
eodem reuelatione, si vel mēdacij, vel incertitudinis, vel am-
biguitatis insimulare horrendū est sacrilegium, in asserenda
salutis certitudine, quid, inquit, delinquimus?

Sed quantò hæc excusseris diligentius, tantò minus cohe-
rere, minus ipsos quid velint, aut intelligant, intelligere cla-
rissimè intelliges. Vt enim illam salutis suæ tantam certitudi-
nem, lōga seruentissimæ in Deum charitatis familiaritate, &
diuini spiritus diffusi in corde suo testimonio, tādē sit asse-
quutus electus ille Apostolus: certè, non dicit omnē Christi
fidelem, eiusmodi certitudinē habere: nec eandem, fidei, præ-
sertim, vt est noticia (quam ipsi suam fidē definiūt) attribuit:
sed potius, illi perfectiori charitati: quæ ab illa fide, toto gene-
re, diuersa res est. Nec semper Paulus, vt fidem habuit, eius-
modi illam certitudinem suæ salutis, & indissolubilis vnionis
cum deo habuit. Nunquid enim fidelis non fuit, cum Corin-
thios suo exemplo ad sollicitum studium mortificandæ car-
nis prouocans, ita scriberet? Sed castigo corpus meum, & in
seruitutem redigo, ne fortè cū alijs prædicauero, ipse repro-
bus efficiar. Et hæc, an tibi super omnem de salute sua certi-
tudinem securi, & non potius nutabundi, certè metuentis, &
ex suæ voluntatis lubrico, nutantia, atque inconstantia, &
ex carnis, sibi nos attrahentis sollicitatione vehementi atq;
improba, & proinde, sollicito timore sibi instantis, se conti-
nentis in procinctu, studio, & vigilantia esse videtur? Ne for-
tè, inquit, cum alijs prædicauero, ipse reprobus efficiar. Mihi
sanè, non super omnem certitudinem certi de salute sua, sed
cū timore, & sollicitudine ad eam contententis, & repro-
bationem fugientis, quamuis iam dudum cōstituti in magnis
profectibus, vox hæc esse videtur. At longè plus assequuti, &
in altiore diuinæ charitatis gradum subleuati, illa, ex episto-
la (quæ tempore posterius scripta est) ad Romanos plena cō-
fidentia, vox est, Quis nos separabit à charitate Christi? & ce-
tera. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, & cæte-
ra que subiungit. In summa, nulla creatura, separare nos po-
terit à charitate Dei.

Quantū, si & præcedētia, & subsequētia huius loci apostolici
cōferas, hoc clarissimè intelliges, his verbis nobis significare

k iij

*Eius ex-
cussio.*

*Vt male
ad eā accō-
modet ver-
ba aposto-
li.*

DE FIDE ET IUSTIFICAT.

voluisse apostolū, vt fixos nos, & radicatoros in charitate. De
ex hoc, quod beneficiorum eius erga nos magnitudinem
gnē diligenterque æstimamus, & consideramus vt oportet
nulla tentatiōis vis, nulla creatura ab illo separare possit, ut
ipsi vltro ignauiter, turpiterque cesserimus, & ex se impo-
ti aduersus nos aduersario locum in nos dederimus, & in
submiserimus.

*Quam in-
pre confir-
ment illam
quam pro-
mittunt sa-
lutaris certi-
tudine, ex
testimonio
in nobis di-
uini spiri-
tus.*

Quod verò de testimonio diuini in nos spiri-
us profertur, quod tandem suam illam fidem proprie faciūt, eiusmodi
vt satis demirari non possim, quis hæc dicētes agitet caris-
tis spiritus, vt quā aliena loquantur, non intelligant. Sed
idem, spiritu promissionis sancto obsignari corda non in-
lium, vt credentes fiant, sed iam dudum credentium, & ex-
de, pœnitētium vitæ veteris, & ad deum per syncerū am-
conuersorum, imò, ab eodem in gratiam iam receptorū, qui
sentiant consolationem & suauitatem diuini amoris, vt
idem, velut arrabo sit, promissæ & expectatæ salutis, in
amore perseverantibus, tam est certum, tam expertū huius
in Christiana militia sese exercuerūt omnibus, tam com-
tū diuinis eloquiis (quod suprà clarissimè demonstrauimus)
vt planè rudem vniuersæ rei Christianæ se demōstret, qui
quis de hoc dubitare potuerit. Et planè mirandum est, qui
non intelligant Caluinus ille, & cæteri, illis ipsis, quæ cum
verbis Apostoli ad Ephesios, suam sententiā planè redarguit.
In quo, inquit, iam credentes, aut postquam credidistis, po-
gnati estis spiritu promissionis sancto. Præcedit ergo fides, &
gnaculum, aut sigillum in nobis spiritus, non sequitur, vt
aduersus omnem scripturam affirmant. Quod ipsum signa-
lum in nobis spiritus, velut suam causam effectus, ad hoc
quitur, testimonium illud quod idem ille spiritus nostrum
ritui perhibet. Vt intelligas, quā diuersa res sit Paulo Apo-
stolo, fides Christiana, & euangelica, ab hoc testimonio spi-
ritus, quod hi demum fidem faciunt, quantum illis cum
idem Apostolo de fide conueniat.

*Demōstra-
tur iactan-
tia ab ad-
uersariis
certitudi-
nis vani-
tas.*

Diuinis promissis firmiter credentes Christi fideles
uersi, nihil dubitant deum se patrem habere propitium, &
illi fore charissimos filios, si in timore illo filiali erga ipsum
continuerint: si mādatis eius obsequi sollicitè studuerint, &
debet bonos, & charissimos filios. Certum habet se accep-
ros salutem in Christo, si eidem, charitatis glutino copulati
obsequantur.

obsequentes fuerint. Neque enim vllis aliis, nisi his demum hæc, nisi frustra, & vanè, expectari posse, à diuinis scripturis, Christo, Apostolis, & Euangelistis, certissimò edocti sunt: quemadmodum suprà euidenter fecimus. Neque vllam inueniunt, tam absolutam promissionē, aut filialis adoptionis, aut salutaris gratiæ, quæ vsum rationis iam assequutis facta sit, in qua inclusā non sit conditio istiusmodi. Neque enim omnes, testamenti patris sunt participes, sed qui ipsum seruant: proinde absolutum nō est, sed includit aliquid cuius observatio à nobis exigitur: à quo observato, aut secus, pendet delatē testamenti hæreditatis assequutio. Quam qui propositam qui dem, & delatā omnibus assequi voluerint, necesse est, vt seruando testamento studeant, vt memores sit mandatorū patris, & in filiali timore, ac reuerentia erga ipsum se contineāt à nutu, ac vultu patris pendeant, & dependeant: illi gratos se filios exhibere conentur: eius imaginem in se exprimere vite puritate, sanctimonia, iustitia: in luce Christo ambulare, vt lucis filij, Christi doctrinæ fideliter obsequi. Nam his demū factum hunc causam salutis æternæ, hos à peccatis suis emundari eius sanguine, eiusdem ipsius Christi, & Apostolorū testimonio, suprà euidentissimum fecimus. Ad quæ dum quisque respicit, & à se exigat, an patris, quomodo prædictum est, testamentum seruauerit, meritò timeret, ac trepidat.

Et quāuis ille radicans, fixus, & iam velut familiaris amor fiduciam illam quandam securam salutis pariat. Hæc tamen securitas, longissimè abest ab ista securitate, quam aduersariorum exigit, & promittit fides: vt iam demonstratum est. Deinde, etiam illa ipsa qualiscunq̃ securitas, non est inter ipsā nostræ conuersionis initia, quæ tamen necessario à fide inchoat: sed indignitatis nostræ cōscientia, & erga creatorē, & tam benignum & munificum in nos dominum, tam pium patrem, ingratitudine atque inobediētia confusi, & nihilominus de infinita bonitate & misericordia eius sperantes, atque *Vere gerentes* eidem humiliter prostrati, ex dolore offensæ eius, pectus tun *manus* fundimus: nec audemus ad cælum atrollere oculos, præ dolo *mi ex euā* re, confusione, & verecūdia: sed humiliati in sacco, cilitio & *gelica fide* cinere, pauimento adhærentes, supplices oramus misericordis *ad deū se* finum dominum, vt nobis sit propitius, & peccata ignoscat. *cōuertētis* Hic est verè germanus & Christianus, fidelis animi, ex verā *habitus*.
euangelicāq̃;

DE FIDE ET IVSTIFICAT.

euangelicamque fide ad deum se convertentis habitus: & quod eodem iustificationis gratiam impetrat: si Christo, & euangelio credimus. In qua qui permanet, & obsequium incepti filium illi se exhibet, is demum testamentum patris recipiat, & salutis promissionem omnibus propositam, succipit. Quam si quis credat aliter posse suam facere, vult, tum nihil hæsitans certo credat, quod ad se pertineat, non solum incerta, sed etiam vana est credulitas istiusmodi: quæ nec deum, nec Christum, sponsores habet: imo, pater deo, Christo, apostolis, & divinis scripturis omnibus plane contraria: quemadmodum supra clarissime demonstravimus.

Qui demum non vano possunt credere se deum patrem habere proprium. Imò velim hoc mihi respondeant, qui hac salutis securitate miferos lactant, se & alios, & in æternæ damnationis butrum certo præcipitant. Quo pacto non fallitur, credentes deum filium, atque eundem habere patrem propitium, cuius filii tam cõtempleris, nihil minus quàm dei est: nihil minus quam deum cogitat: sed mundo, atque eius curis totus immergitur, mammonæ servit, carnis desiderii obtemperat?

Notum est, filios quos dici eorum, quorum imitatur ætatem & opera. Ita Daniel ad vnum ex illis senioribus, quos capti, atque impotens adulterandi furor adiecit, ut falso suo testimonio, non solum commacularent castæ sanctæque mulieris puritatem, sed etiam in mortem innocentem traderetur. Semperque Chanaan, non Iuda. Sic quoque propheta ad filios Israel. Pater tuus Amorrhæus, mater tua Cethea, quibus utique non generis necessitudo, sed morum similitudo illos iungebat. Denique, in Evangelio Christus, ad Iudæos iactantes se Abraham filios. Si Abraham filii essetis, opera utique Abraham faceretis. Atque iterum, cum se patrem habere deum dicerent, primum coarguit mendaciam, deinde, diaboli ipsius conviciatur filios. Si deus, inquit, pater vester esset, diligeretis utique me. Ego enim ex deo processi, & veni. Videtis, unde ineundum vobis sit æstimatio, unde coniectandum, an dei simus filii. Patrem illum propitium habeamus? nempe, si Christum diligamus. Et quis est, qui Christum diligit? Ipsum audi. Qui diligit, inquit, me, sermones meos servat. Ille ergo verè, fideliter, & non vanè sperare potest. Deum se patrem habere proprium, qui Christi doctrinam servat: illi se conformare contentum seolum induit: cuius vitam, Christi vitam æmulatur: brevitè, qui

viuere Christus est. Illos verò iactantes. Deum se patrē habere, propter eius fidem, & notitiam, cōuicit esse diaboli filios, ex vita ipso, & operibus. Vos, inquit, ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultris facere. Habemus Lydiū lapi *Lydius la-* dem, ad que examinare nos debeamus, cuius sumus filij: deū, *pis ad que* an diabolum patrem habeamus: Illum nempe ipsum lapidem *examina-* angularem, positum in Sion, in ruinam, & resurrectionē mul *re te possis* torum; Christum inquam ipsum. Quem si diligis, si doctrinā deū an dia *bolum, pā-* eius seruas, si ipsum vita, & moribus exprimis, deū patrem ha *trē habeas* bes: Sin minus, diabolum: etiam quicquid credideris de Chri *sto: etiā si* sto: etiā si certissimò persuaseris tibi, propter Christum (cui *ob vitam,* ob vitam, morumq; dissimilitudinem necessariò displices) te *placere deo.* Quæ sane, nihil esse potest aliud, quam temera *ria, & pestilentissima* ria, & pestilentissima præsumptio.

Sed fidem illam suam iactant includere illa omnia: quippe *Excutitur* feracem esse bonorum operum, & vitam nostram, ad Christi *6. ar. con-* doctrinam necessariò componere: nec peccatum vllum mor *seff.* tale admittere. Quod, quo pacto fiat, intelligere ego non *An fides* possum.

Est illis fides, promissæ iustificationis & salutis gratiæ, in *eorū sit ne* Christo firmus assensus. Ita enim imaginari eos, sed velut *cessariò se-* per densam quandam caliginem video, quod proinde non *rax bono-* possint clarè exprimere, diuina promissione, velut gratuitò *rū operū.* & liberaliter, iustificationis, & salutis gratiam in Christo of *ferri omnibus:* à nobis verò vnū hoc requiri, vt acceptemus *oblatam:* quod promissioni firmiter assentiendo, & nihil du *bitando eius* bitando eius nos iam factos participes, fieri intelligunt, atq; *ita, per vnā* ita, per vnā illam fidem nos fieri, & iustitiæ, & salutis par *ticipes.* ticipes.

Docēt proinde, fidelem omnem, certò statuere debere, se *reputari iustum* reputari iustum coram deo, & eius se esse charissimum filiū, *propter hoc solū,* propter hoc solū, quod certò credit, hac se gratia impartiri *propter Christum,* propter Christum, pro se passum & mortuum, & qui pro pec *catis nostris* catis nostris abundè dependit: quæ non possit illum fides fal *lere, sed tam* lere, sed tam certò constet cuiq; quàm certo credit. Age igitur, *hic paulisper* hic paulisper agamus cum aduersariis.

Accipiamus Christianum aliquem, sed grauib; peccatistur dicti ar *implicatum,* implicatum, qui induxit in animum vestro euangelio crede *re. Quo pacto* re. Quo pacto hic secum non statuere non poterit (quæ ve *dens falsi-* re, nihil refert ad præsens) se reputari iustum coram deo, *fas.* *atque*

DE FIDE ET IVSTIFICAT.

atque illum se habere patrem propitium, illius se esse dñi
simum filiū, quia credit hac se gratia impartiri propter
stūm, pro se passum & mortuum, qui pro peccatis suis
fatisfecerit: & assentiendo acceptare, gratis oblatam
iustificationis & salutis gratiam?

Si dixeritis, veram, illum eiusmodi, fidem vestram non
bere, quā diu in peccatis est: quā diu mundo seruit,
& satanæ, quod vestra illa fides, mortale peccatum non
patitur. Hoc est, quod hic inquirimus nec intelligere pos
mus, vnde illi vestræ fidei hæc sit cum peccato pugnantia
bet istiusmodi, vniuersū id, quod cōtinetur in ratione
fidei: quod firmiter assentitur diuinæ promissioni, quæ
in Christo offertur, omnibus, iustificationis & salutis gra
atq; illi assentiendū eā ipsam acceptat, & acceptatione
cit: quando ad hoc ipsum, vobis nihil requiritur aliud: &
stro illi euāgelio firmiter credens, certò statuit ob illā
fidem iustum se reputari coram deo, atque illum se patri
habere propitium: eò quod firmiter credit Christum pro
passum, & mortuum. Hæc est enim vestri doctrina euāg
Hoc igitur à vobis explicatum mihi cupio, quid huic
quò minus vestram illam fidem habeat? cui ego nihil
video, quod in vestræ fidei ratione includitur & comp
sum est. Quòd peccator est, non aduersatur rationi vestræ
dei. Imo Lutherus, eius ipsius author, docet credētis in
stūm nulla opera esse tam mala, quæ eum possint accusare
dānare. Ita sanè libello de votis. Et sermo: quo explicatur
Euangelij. Sic deus dilexit mundum. Imò, aduersus Car
dium, affirmat nullum esse peccatum, quā incredulitate
nullam iustitiam, quā fidem. Et in capti. Ba. Docet non
bitādum nobis esse de salute, postquā baptizati sumus. Qu
promissio ibi facta, nō est, inquit, mutabilis vllis peccatis
de baptizatus, etiam volens, nō potest salutē perdere, nisi
lit credere: Quin & cōmunis est vestrum omnium, atq;
sententia, sola fide iustificari hominem: nullo vitæ eius
operum respectu: ad quæ docetis respicere nos nō oportet
ne quicquam nutet vestræ fidei illa salutis securitas, & cer
tudo vacillet, aut hæsitet: Cū meritò, quisquis ad se vitæ
suam, respexerit. cristas demittit: sed clausis ad nos ipsos
tamque nostram oculis, vultus in vnam dei misericordiam
tentis nos oculis, certò credere, quod ipsi gratissimus, &

*Ut nulla
sit pugnan
tia fidei
aduersa
riorū cum
peccato.*

riissimi fili
firmiter c
Is autē
credit, vo
beat: quan
letem cre
lio crede
tis firm
fericordi
dem, sibi
ra: quan
quæ dign
sal morat
cetis eius
se creden
catir re
di fidem
guit. Test
tissimam
duczoru
receptan
ile Euāg
patrem h
dñi, sed p
cū ill. patr
firmen
hanc fuit
uaremur
opera. Q
secum nō
Sed pr
memora
vestra fa
bis respo
nes, crea
ob eand
errare p
decepto
errare n
tò credi

filij, Quod quisquis facit, is vobis talis est, qualem se firmiter credit.

Is autē, qui à nobis exempli causa propositus est, firmiter credit, vobis credēs, quōd sit dei filius, & ipsum placatum habeat: quanvis in peccatis suis molliter quiescat: satis esse ad salutem credens, vestram illam fidem habere: vestro illi euāgelio credere: nihil hac in re ad suam vitam aut opera, ne nō sit firma sit si dei suae certitudo & firmitas, sed in vnam dei misericordiam respiciens: quem, propter illam ipsam suam fidem, sibi persuadet propitiū: etiam quicquid de vita sua fuerit: quantumcunque alioqui diuina gratia indignus fuerit: quae dignitatem nostram, praeparationes nostras & opera, nihil moratur, nisi falsum sit vestrum euangelium. An fortē dicitis eiusmodi hominem, in vita perditā, illud ipsum non posse credere? Certē hoc posse credere etiam grauissimis peccatis irretitos, testimonio est Michaeas propheta: qui eiusmodi fidem aut perfidiam potius in plerisque sui temporis coarguit. Testimonio est Ioannes Baptista, qui eandem pestilentissimam credulitatem, in turbis, tam Phariseorum quā Sadducaeorum, ad suum baptisma venientium, velut populariter receptam perstrinxit: Testimonio quoque, & alter Ioannes ille Euāgelista, qui refert Iudaeos, ita respondisse Christo, nos patrem habemus deum: quos tamen ille contra conuicit, non deū, sed patrem habere diabolum. Testimonio denique sancti patres nostri, Hieronymus, Augustinus, & ceteri qui affirmant, ab ipso etiam nascentis ecclesiae Christianae exordio hanc fuisse multorum fidem, quod sola fide in Christum saluaremur: etiam qualiscunque vita nostra foret. qualiacunque opera. Quid est ergo, quod dicitis, eam, quam praedicatis fide secum non posse mortale peccatum compati?

Sed praesumptuosa, dicitis, & erronea, eorum quos commemorauimus fides extitit: & vera dicitis. Sed cur nō aequē vestra falsa est, aut certe esse potest? Hoc enim quisquam nobis respondeat, quo pacto illi quos commemorauimus omnes, credendo se Dei filios propter vnam fidem in deum, & ob eandem, illum se habere patrem indulgentem, & propitiū errare potuerunt, atque adeo crassissimè errarunt, & miserè, se deceptos nunc inueniunt: vos autem illud ipsum credendo, errare non possitis, sed tam certum vobis hoc sit, quā certō creditis.

*Cauilli re-
motio.*

*Posse etiā
peccatores
firmiter
credere se
dei filios.*

Apertio si Adhuc vnum restat aperiendum sigillum doctrinae ad
gilli quar- sariorum, quam hic executimus, & sub quo tecta claudu-
ti. eius mysteria: nempe, in modo quo imaginantur gratia
Quo ima- iustificationis, & salutis nostrae gratiam: quo, & merita
natur gra strum vniuersum tollunt, & nullum operum nostrorum
tuit a iusti- in re respectum à deo haberi, nulla à nobis eius respectu
ficationis, gratia patiuntur fieri: & facta, eo adeo non promouere, &
et salutis de abducant magis & ad diuinæ gratiæ iniuriam pertine
gratiam. cōtendāt. Quo vni illi suæ fidei, sine socio atque amulo,
regnum asserant.

Demōstra Sed nos supra diuinarum scripturarum irrefragabili
tur eius sal thoritāte demonstrauimus, gratuitam quidem adeo, in
sitas. flo, conferri nobis iustificationis gratiam, non tamen con
ri quibuslibet: nec aliis, quam syncerum illum, operosumque
Dei amorem, sollicitum timorem, ac fidele studium volu
ti eius obsequendi iam habentibus. Ad quem amorem, im
nostruatq; re illo secundum, obseruationemque mandatorum su
opera pci rum, quæ ex eodem procedit, præcipuum ipsum hæc
puū à deo, respectum habere, atque eius gratia nobis conferre, & re
et maiore retribuere iustificationis, & salutis gratiam, idem ipsam
q̄ fidei re- fragabilis testis est. Ad quem, inquit, respiciam, nisi ad pa
spectū ha- periculum, & contritum spiritu, & trementem sermone
beri, in do- meos? Et Christus in euangelio affirmat, pios acceptores
nanda no- gnum patris propter impensā in proximos charitatis op
bis iustifica ra, quæ velut sibi impensā acceptat: quibus se dictum
tionis, et iudicio affirmat. Venite benedicti patris mei, posside
salutis gra ratum vobis à constitutione mundi regnum. Elurium
tia. & dedistis mihi manducare, & quæ sequuntur cetera.

issimum est ergo quod docent aduersarij, nostrorum op
rum, à deo, in impartienda nobis iustificationis, & salutis gra
tia, respectum nullum haberi: imò planè contra, præcipuum
& maiorem quàm fidei, eorundem ab ipso respectum habere
atque ea ipse velut illis remunerare, ex eisdem est euidentis
simum.

Opera no Quin, ut hoc credamus, quod ipse inquirētibz se per
stra coram cerum amorem, atq; ardens desiderium, remuneratorem
deo esse gere à nobis fidem ipsam orthodoxā, & catholicam, sine
meritoria. nemo potest ad deum accedere, apertissimis verbis affirmat
Apostolus, Oportet, inquit, accedere ad deum credere quod
est, & quod inquirētibz se remuneratorem sit. Aliud est

munerare: aliud remunerare: illud, significat simpliciter dona-
re aliquid: nullius prioris officij, aut beneficij accepti com-
pensandi, respectu: quod hi faciunt, qui priores, aliqué dono
aut beneficio sibi demerentur, & obligant. Remunerat auté
qui acceptum beneficium, aut quod velut sibi impensum tu-
lit, tamen si alioqui eius utilitas ad se non pertineat, cōpensat:
atq; eius respectu bene merito aliquid retribuit. Itaq; ad pre-
cedens is meritum respicit, quanuis liberale: quale fere est in
officijs, ac beneficijs, non verò ad illud seruile, & conductitiū
quale ex pacto & cōueto, pro certa mercede est exhibitū. In
quibus hæc est differētia, quod in illo priori genere, in retri-
buendo, ac remunerando, non commensuramus datum ac-
cepto, nec conamur æquale æquali reddere, sed semper stu-
demus benemerentē beneficio vincere, & superiores ea in re
partes tenere. In hoc posteriori, cōtra studemus: nepe æqua-
le æquali reddere: & certa mercede, certam operam pacisci-
mur. In illo, benemerenti nullum ius, nulla actio competit
quicquam mutuo petendi ab eo, de quo est benemeritus: sed
vniuersum, liberalitatis vtriusq; est: tamen si homo gratus, ipsa
velut gratitudinis lege, acceptum beneficium, maiori semper
beneficio compenfer: nec se satis fecisse existimat, nisi vicerit
& nouo benemerentem beneficio sibi obligauerit. In hoc po-
steriori, vt constituitur verum debitum, competitq; meriti
ius petendi mercedem, & aduersus tergiuersatorem, aut cessā-
torem datur actio: ita malignè compensatur, & cauetur quā-
tum potest fieri, ne plus reddatur, aut soluatur, quā impēsa
opera valeat. Postremum hoc meriti genus locum nō habet
inter deum, & homines: cum illum, nobis debitore nulla pos-
simus ratione constituere: vt cuius est vniuersum, & quod su-
mus, & quod facimus, & quod possumus. Priori vero illi ge-
neri, vtiq; locus est. Siquidem misericordissimus, & piis-
simus dominus, etsi bonorum nostrorum non indigeat, etsi
nihil ex nobis ipsi possit accedere, tamen, sui similes nos cu-
pit euadere, quia bonus est: & ad hoc ipsum propositis præ-
mijs nos inuitat. Velut, si liberalis, benignusque herus aliquis
seruos suo ad id, inuitet, propositis cuique pro sua gnauitate
diligentia, ac labore præmijs aliquot liberalibus, ad quod, æ-
que sine vilo præmio obligarentur ex sua conditione, & of-
ficio. Et vt magis quadret similitudo proposito. Si quis hoc
ipsum faciens, vnum illud in eisdem respiciat, vt homines fru-

*Duplex
meriti ge-
nus.*

Liberale.

Seruile.

*Eorum dif-
ferentia.*

*Quale sit
meriti in-
ter deū &
homines.*

Simile.

gi, bonosque faciat: non suæ ullius utilitatis, sed solum ipsorum causa, quia, & ipse bonus est: & suos omnes, suosque similes reddere satagit.

Aptatio. Ita sane optimus, & clementissimus dominus, velut pensum beneficium acceptat, cum autem proximis, aut bis ipsis benefacimus: cum illum ipsum, qui & nobis sum bonum nostrum est, toto corde amamus, desideramus, & amamus. Cuius ipsius inquisitionis, nostrique erga se amoris spectu, vitam nobis æternam, & coronam gloriæ immortali retribuit, & velut mercedem proponit, unicuique secundum suum laborem, propriam. Merces autem est, quæ pro opere & labore, velut stipendij loco, redditur. Quæ cum operi cui, aut labori proponitur, eo utique sine, eaque intentione proponitur, ut eius spe & respectu, excitentur ad agendum, satagendum, & laborandum alacrius. Nec vult qui mercedem proponit eiusmodi, ut non expectetur: sed contra, expectetur pro opere, ac labore cui repromittitur. Quia de ad eam respiciunt, eius contemplatione, & intuitu bonæ recordiam excitant, sese prouocant ad cursum in stadio certamen bonorum operum, brauij & coronæ, quæ per rationibus ac vincetibus proponuntur, spe ac respectu, nihil aliter faciunt: ut falsò imaginantur aduersarij: imò hoc faciunt quod idem ille dominus nostræ fragilitatis cōsciū non habere docuit: quod fecerunt illi, quos singulari sua gratia prouocatos, atque exaltatos nobis, quos imitemur, velut de quosdam constituit. Ita Moyses ille, si Paulo credimus, preciebat in remunerationem, cum Christi improprium prouocaret Aegyptiorum thesauris & diuitiis, Abraham prouocauit ad timorem, mercedis magnæ repromissione de herede conatus est ille, in cuius tamen manu sunt corda hominū. Noli, inquit, timere Abraham, quia merces tua magna nimis. Ita Dauid inclinasse cor suum ad faciendas mercedes dei propter retributionem, idem ipse affirmat.

Merces.

Ad mercedem respicientes in suis operibus, nihil seruuliter facere

Nec tamen hūc quicquam deo, aut Christo adiungimus illo suo ordine, in iustificationis nostræ, & salutis negotio opera, eius ipsius assequenda gratia facimus, & facienda debemus. Aequē enim vniuersum, esse cōfitemur infinitæ deitatis, & gratiæ, sine qua planè perieramus, misericordiam. Aequē vnum Christum propitiatorem, saluatoremque nostrum, imò propitiationē, redemptionē, iustitiamque, &

Qui bonis operibus student iustificationis & salutis assequenda

tem non sint. Ipsi & saluati & saluati cuncti sunt enim id quod obliuiscuntur haberet pertinet inquit il non amant & refur pra de m propiti ex se sui quam ab gnos no De m bis disse nostram sententi tiam a se rō faciunt tis specie Excepra optavit o illum pu in se offe re. Interi eodem v hoc nega ter affirm tulit, aut & non ra tione dig quid, qu & nos di immerit x: non e Disting sonāter a

tem nostram: non verò, nostra opera, etiam qualiacunque ea *gratia, e-*
 sint. Ipse tamen opera nostra à nobis exigir, vt iustificationē *que eandē*
 & salutē gratis operetur in nobis: vt passionis, mortis, & pre *gratiam*
 ciosi sanguinis eius vis illa salutaris deriuetur ad nos. Neque *agnoscere.*
 enim ideo pro peccatis nostris ipse depēdit, vt nos, nostri, sui
 q; oblitos, carni seruiētes & satanæ, confratres, cohæredesq;
 haberet. (Neq; enim ad gloriā, sed potius ad eius ignominia
 pertineret habere fratres, & cohæredes eiusmodi) sed ideo,
 inquit ille, vnus ipse pro omnibus mortuus est, vt qui viuūt,
 non amplius sibi ipsis viuunt, sed illi, qui pro ipsis mortuus est
 & resurrexit: quibus viuere Christus est. His demum (vt su-
 pra demonstrauimus) factus est causa salutis eternæ: his venit
 propitiatio, redemptio, & salus: omnibus quidem, quantum
 ex se fuit, sed his tantum, re ipsa, & efficaciter: non quia quic-
 quam ab ipso, vlli, sed quia à nobis deest: quia nos ipsi, indi-
 gnos nos præstamus oblata gratiæ.

De merito proinde sanctorum operū, vt pertinacius à no-
 bis dissentiant aduersarij, causam nullam habent, nisi quod
 nostram sententiam nō intelligunt: imò, in eandem nobiscū
 sententiam conueniunt: aut qua parte à nobis dissentiunt, e-
 tiam à se ipsis dissentiunt, & secum ipsi pugnant: quod nō ra-
 tiō faciunt, cuius in his, quæ hætenus excussimus, euidens sa-
 tis specimen exhibuimus.

Execrantur in primis meriti vocabulum, quod, qui primus
 aptauit operibus hominum comparatis ad dei iudiciū, fidei
 illum puritati pessimè consuluisse affirmant: nempe, quantū
 in se offensionis contineat, magno cū orbis detrimento pate-
 re. Interim tamē, negare non possunt, imò, aperte confitetur,
 eodem vsos passim omnes vetustos scriptores ecclesiæ. Neq;
 hoc negant, sed nobiscum vnā consentiunt, hoc ipsum euidē-
 ter affirmantibus diuinis scripturis, dominum, quæ in nos cō-
 tulit, aut in nobis operatur bona opera, & nostra appellare,
 & non tantū ea accepta esse sibi, sed, & amplissima remunera-
 tione dignari: sic tamen, vt agnoscamus gratiæ dei esse, quic-
 quid, quod laudē meretur, in operibus nostris est. Quod cū
 & nos dicamus, & nihil præterea, quod ad hanc rem attinet,
 immerito nobiscum pugnant, & rixam quærunt, vbi causa ri-
 xæ non est.

Distinguitur quidē in scholis haud improbabiler, nec dis-
 sonanter ab orthodoxorum patrum sententia, inter opera quæ *opera præ-*
 cedētia in-
 præce-

*Vt sine
 causa pu-
 gnent ad-
 uersarij cū
 catholicis,
 de merito
 sanctorum
 operum.*

stificatiōis
gratiam,
vim meri-
toriam non
habere.
Sequentia
habere.
Vnde pen-
deat valor
nostrorum
operum.

precedunt, & quę subsequuntur in nobis iustificationem. Quorum illa, nō sunt alicuius, saltem de cōdigno, meritoria, & proinde, illam ipsam iustificationis gratiam dare non posse sub merito. Hęc vero, quę sequuntur iustificationē, utiq; sic esse meritoria. Nō tamen ex ipsis, aut ex dignitate nostrorū operum: ex Christi, cuius asperguntur, guine: ex eiusdem, nostri capitis, dei hominis meritis, quibus, ut membris eiusdem communicantur, quibus nostris uoluntur, atq; induuntur opera: influēte ab illo in nostre, vitali illo spiritu, & viuifica: vnde iam efficaciam, & dignitatem suam, non ex nobis, ea ipsa nostra sortimur: ut à Christo sit, non à nobis, quanuis, per iustificationem, gratiam, communicata nobis, ea dignitas nostrorum operum, quibus promereamur, & hic magis roborari, ac proficere nostrę huius procursu militię: & pro eodem illo, nostro fectū, coronam, & pręmia cęlestis glorię.

Nota dili-
genter.

Manēte, inquit ille, in me, & ego in vobis. Sicut palme potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite. Sic vos, nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites. Manet in me & ego in eo, hic fert fructum multum: quęne me, nihil potestis facere. Quod palme fert fructum, tali, germinatiuaque virtute habet, quę in vite est, cuius, incorporatusque est. Siquidem pręcisus ab eo, comarescit, ac moritur: Attamen, palme viti incorporatę fructum fert, etiam ex virtute, quę iam in ipso est: quę autē à virtute vitis dependeat, & ab ea influat, communicatę palmiti, Christus vitis est, & nos palmites. Quando illi incorporati manemus, influit ab eodem vitalis ille spiritus, quem iam operamur & nos, fructumque multum sanctorum & meritoriorum operum proferimus. Qui tametsi fructus nihil possumus; tamen cum illo, & in illo, & per illum, possumus & nos plurimum. Neque enim vitis tantum, sed & palme viti incorporatus, fructum profert: non ex se ipso, sed ex virtute, quam à vite accipit. ita tamen, ut & omnem operum nostrorum illam meritoriam dignitatem, etiam post omnem iustificationis gratiam, æque & ipsum pręmium, quod palmiti nobis redditur, nihilominus gratiam in Christo lesam reamur cum Apostolo.

In qua nostra sententia, cū nihil sit: quod deroget glorię

divinæ misericordiæ & gratiæ: imò quod non totum tribuat
divinæ misericordiæ: & gratiæ nihil, quod nō Christi, & Apo-
stolica sententiæ per omnia consonet, quærūt tamen, quod
calumnientur aduersarij. Quod non putamus opera nostra o-
mnia, ex se damnabilia, tametsi confiteamur, non ex se, sed ex
diuina gratia habere ea valorem suum, quod alicuius precij,
coram deo sint. Cum ipsi contra affirmant, nihil in se valere,
cuius precium augeri, aut euehi possit à diuina gratia: nullum
opus nostrum esse posse, quod in se sordidatum, atq; inquina-
tum non sit: quod non indulgentia, & venia indigeat: nō so-
lum remunerationem vllam non deprecatur.

Qua in re, non solum euidenter contradicunt Christo, qui
clare affirmat insertos sibi palmites, bonos fructus, eosque
plurimos proferre, non vero (vt hi volunt) omnes malos,
& damnabiles: sed etiam (quæ mira vis est, & energia noui
huius Euangelij) secum pugnant è diametro. Quando iisdē
ipsi affirmant (quod superiori controuersia intellexisti) vni-
uersum hominem, natura sua, quam à natiuitate corruptam
& prauam traxit, carnem esse: nihil spiritus habere, nisi quod
per regenerationem accepimus. Eam autem esse carnis natu-
ram, vt non possit legi dei subiici: imò, nihil possit, quàm re-
pugnare deo, atque eius gratiæ: etiam in sanctis, & sub ipsa
gratia. Nullas proinde partes, libero nostræ voluntatis arbi-
trio, quod nobis innatum est, relinquunt in bonis operibus:
sed ea vniuersa, totaliter, & efficaciter fieri affirmant, à dei in
nobis spiritu, & gratia: etiam repugnante naturali nostra, vt
praua, & carnea, voluntate. Hæc enim mysteria includit illo-
rum de peccato originis, suprà à nobis explicata, & excussa
sententiā. Quod si est, vnde ergò habet sanctorum bona ope-
ra, quod etiam peccata sunt? Ex nobis hoc ipsum habere non
possunt, si ex nobis non sunt: si nec cooperatur quidem ad
illa liberum nostræ voluntatis arbitrium: imò, vt dicunt, illis
resistit, ac repugnat potius. Multò minus à spiritu sancto, & di-
uinæ gratiæ (quam totalem eorum causam imaginantur)
hoc ipsum etiam habere possunt. Vnde igitur? Vides lector
Christiane, quam sit cæca impietas.

Non est ergo, quod illi falsò affirmant, fastuosum meriti
vocabulum, vt nostris accommodatur operibus: imò contra
plenum Christianæ modestiæ, intellectum, quomodo à nobis
explicatum est: nec obscurat, sed magis illustrat diuinā erga

*Aduersa
riorū sen-
tentia, om-
nia opera
nostra esse
inquinata,
ac sordida
& damna-
bilia po-
tius, quàm
meritoria.
Vt non so-
lū Christo
sed etiā si-
bi ipsis con-
trariantur
in dicta se-
tentia:*

*Nihil of-
fendi-
culi
in se conti-
nere, meri-
ti vocabu-
lum:*

nos benignitatem, & gratiam: nec vana superbia, sed humilitas, sanctaque erga diuinam bonitatem fiducia, & securitas imbuunt homines. Nihil in se offendiculi continet, imò ad cationis, ac pietatis plenum est: quod, cum tot seculum hos absque offendiculo fuerit in ecclesia, constat per hominem inuectum, quicquid eius inde exortum est. Nihil in se offendiculi habebat (homouision) vocabulum, imò veritatem: tialis vnitatis diuinarum personarum aptè exprimebat: plurimum offendiculi per hoc ipsum in orbem introductum runt Arriani heretici.

Peroratio. Et his quidē catholicæ, & nostræ doctrinæ veritas, de operibus & iustificatione hominis, aduersariorum veritate doctrinæ euidens falsitas, & pugnantia, mihi satis demonstrantur.

De rationibus & argumentis aduersariorum, quibus suam illam fidem astruunt. Restat adhuc argumentis, & rationibus respondere, quibus illam suam fidem, & doctrinam asserunt. Quia in re, non in uia difficultate, ac perplexitate destineri me sentio: non enim ex ipso argumentorum, & rationum pōdere, atque cacia: sed quia nihil ab eis dialecticè, ut dicebat, hac in re explicatum est: sed quodam verborum rotatu, atque impetu, ut in gyru multa raptatè, & circumferente, effusa, præ adfque ordine, absque scopo erratis orationis vi, cōfusa: nia: adeò, ut nullam in vniuersa illa tam proluxa apologia demonstrationem, aut rationem suis membris constantem, propositam, explicatam, & prosequutam, sed absque illa coherentia, abrupta, diuisa, distracta, bis decies repetita, de videre sit. Quod clarissimè intelligeres, si apologiam vniuersam à capite ad calcem hic excutere liberet. Vix enim vllum in ea verbum est, quod non noui aliquid monstrare cludat, & singulari reprehensione dignū non sit. Sed quod ut hoc foret infinitum, nec operæ precium, ita, in tantis rationes à nobis præteritas, ipsi in erroris sui confirmatione raperent: coactus sum in tantæ confusionis caligine, ostendere aliquid, & lucis querere, aut inferre potius. Quod facietur in vniuersum argumentorum genera perspicere mihi videtur: quibus utuntur in hac controuersia: alterū, quod ducitur imaginatione, qualem de fide concipiunt: alterum, ex scripturarum plerisque authoritatibus, quæ videntur fidei tribuere iustificationis gratiam, quam negant operibus.

Summa, et Primum est eiusmodi. Imaginantur fidem, promissionem

illam salutis in Christo propriè, & correlatiuè respicere. Iustis omni
ficationem autem, nobis dari aut offerri per promissionē gra prim gen e
ruitam. Eandem, sola acceptatione, aut firmiter assentiendo ris. Quæ
illi promissioni (quod per fidem illam suam specialem fieri in de notione
telligunt) nostram fieri. Sola proinde fide sua illa nos iustifi- qualem
cari hinc confectum volunt. Hæc summa est rationum om- imaginan-
nium, quas deducunt ex notione suæ fidei amò, hæc vnica ra tur, fidei
tio, quamuis transformata ab illis, in multas formas, ac spe- iisdem de-
cies, quo copix suæ diuitias, ostendent. ducuntur.

In qua, multis modis hallucinantur, & euidenter falsa mul- Multa eui
ta, tanquam primo vera accipiunt. Primum, euidenter falsum denter fal-
est, fidem, vnam aliquam promissionem diuinam, propriè & sa abiisdē,
adæquate respicere vt quæ diuinam ipsam veritatem in vni- velut pri-
uersum adæquate respicit. Secundò & hoc falsum, quod affir mō vera,
mant, & sumunt tanquam confessum & notorium, per pro accipi.

missionem gratuitam nobis dari, & cōtingere iustificationis
gratiā. Tertiò & hoc quæ euidenter falsum est, quod promif-
siones diuinas absolutas, & non conditionales intelligunt: vt
ex parte nostra, nullo alio, quam vt acceptemus easdem, op-
sit, quo nostras eas faciamus. Nam si (vt sunt, & à nobis supra
luculentissimè demonstratum est) cōditionales sunt, alio sanè
quam vt acceptemus easdem, opus esse, quo, fructum aut esse
ctum earundem nostrum faciamus, nempe, vt impleamus cō-
ditionem in promissionibus appositam, omnes intelligunt.

Fidem nostram, diuinæ veritati simpliciter, & adæquate in Fidem, di-
niti, illi firmissimè inhærere, illi velut correlatiuè respondere uin à veri-
& non magis promissionibus quàm cōminationibus, prædi- tatē vni-
ctionibus futurorum, quàm præteritorum, præsentiumq; atte uersim ad
stationibus, eorum videlicet, quæ à nostris sensibus, & lumine æquate re-
rationis naturalis semota sunt, sed omnibus simpliciter, quæ- spicere, ex
cunque à deo ecclesiæ suæ salutis nostræ gratia reuelata sunt non pro-
certissimò credere, planè certum atque indubitatum est. prie vnam

Æquè & illud, nihilo plus mereri nos, nihilo gratius deo eius pro-
facere, credendo vnum illorum quam alterum: promissio missionem
nibus, quam cōminationibus futuris, quam præteritis: sed aliquam,
vnum, hoc est, quod deo in fide nostra gratum est, quod ipsi Nihilogra
ratione nostrā sponte subiicit: illi honorem primæ, atque in tius deo,
fallibilis veritatis tribuit: illi, simpliciter credit, quamuis con vnum cre-
tra suam ipsius rationē, aut etiam sensuum apparentiam. Gra dere, quā
tum deo extitit, quod viri Niniuitæ, prophetæ, eius, ciuitatis aliud. Et

in fide no- euerfionem prædicati crediderunt, atque ex ea fide, ficut
stra quid uerfi ad pœnitentiam: fperam fuam ad hoc collocant, ut in
deo acce- ta dei mifericordia. Tam eft gratû deo, vt ipfi credamus
ptum fit. dum factum ex tempore, quàm vt credamus futuram

tionem, & iudicium, Nobis ad iustitiam reputatur: credentes
tibus in eum qui suscepit Iesum Christum D. N. ex more
quod est exhibitum. Cuius adhuc futuri fides, æque ad iustiti-
tiam reputata est præcedentibus ipsum patribus; aut etiam
magis quò obscurius, illis, adhuc futuri, quàm nobis im-

Qualis fides lam sub totius orbis contestatione exhibiri fides innotuit
des sit Noe Noe ad iustitiam reputatū Paulus affirmat, quod deop
imputata nuncianti futurum diluviū credidit: ex qua fide eidem
ad iustitiā temperans, centum annis priusquam fieret arcam sibi

tem domus suæ cepit construere. Hæc, inquit, fides affirmat
Apostolo, illi ad iustitiam imputata est: & per eam, iustitiz
per fidem est, hæres institutus: Fide, inquit, Noe respon-
dente, de iis que adhuc non videbantur metuens, aptatus

Hæc diligenter pon- derent aduersarij. cam in salutem domus sue, per quam damnauit mundum iustitię quæ per fidem est, hæc institutus est. Hic videtur diligenter perpendant aduersarij, quid hæc fides, cum speciali conueniat. Affirmat Apostolus eam fidem fuisse

equidem promissæ remissionis peccatorum, iustificationis salutis in Christo, sed prædicti à deo diluui, cum studio obsequendi mandato diuino (quod illi diserte adiungit de construenda arca in salutem domus suæ annis centum

tequam fore prædicebatur diluuium:quo ipso, mundi
damnationis admonuit. Idem affirmat scriptura Genesi
nec vllius promissionis, seu remissionis peccatorum, seu
ficationis, seu æternæ salutis, cui ea fides ad iustitiam

ta propriè, & specialiter respondeat, sed tantum præsentia
nis eius ab aquis diluuij, & in ipso, reparationis humani-
ris, meminit.

Abrae lam, & Abrae, audi quæ fides sit imputata ad iustitiam

que fides. Nā cū senex adhuc esset illiberis, & de hoc quereretur
 & quā deum, quod vernaculus eius, hæres suus futurus esset,
 diuersa ab respōsum est diuino oraculo. Non erit, inquit, hic hæres
 illa aduer sed qui egredietur de vtero tuo ipsum habebis hæredē.

xitque eum foras, & ait illi: Suspice cœlum, & numera
 speciali, si potes. Et dixit ei: Sic erit semen tuum, & subdit scrip-
 sit imputa Credidit Abraam deo, & reputatum est illi ad iustitiam.

iam vi-
Abraha-
dem au-
nec ate-
accepta-
fionem
quod si
nos ius-
promis-
imputa-
Moyse
Idem
quoque
rus, non
salutis i-
mittent
ceptione
nam fi-
gae dep-
idem et
fio pro-
derunt.
per fide-
promis-
Quan-
petem,
accen-
diligen-
tam, &
Cuius
faz, & c-
maiores
strum o-
Moyse-
ret deus
moliri i-
delibera-
ra, fidele-
& quod

iam vide, cui nam promissioni diuinæ, hæc fides imputata *ta ad iusti-*
 Abraham ad iustitiam, propriè respōdeat. Promissionem quā *tiam.*
 dem audis, sed non promissionem iustificationis in Christo,
 nec æternæ salutis in eodem, quam ea fides, eidem assentiēdo
 acceptauerit, & acceptando suam fecerit: sed tantum, promif-
 sionem filij, & numerosæ posteritatis in illo. Falsum est ergo
 quod sola fides promissæ iustificationis, & salutis in Christo
 nos iustificet: aut nobis imputetur ad iustitiam. Imò, fidem
 promissionis, etiam rei diuersissimæ à iustificatione & salute
 imputatam fuisse à deo ad iustitiam, nunc audisti affirmari à
 Moyse, & Apostolo: imò, diuino per illos spiritu,

Ideò, & in Sara demonstrat idem Apostolus: Nam & eam *Que Sara*
 quoque, iustitiæ quæ per fidem est, hæredem fuisse ostensu- *quoque.*
 rus, non fidem eius vllam profert promissæ iustificationis &
 salutis in Christo, sed fidem, qua credidit deo, sibi sterili pro-
 mittenti filium: Fide, inquit, & Sara sterilis virtutem in con-
 ceptione seminis accepit, etiam præter tempus ætatis: quo-
 niam fidelem credidit esse eum, qui repromiserat. Idē quo-
 que deprehendes in omnibus, quos deinceps, eodem loco,
 idem enumerat Apostolus: Quorum fidem prædicans, nul-
 quā propriè fidem promissæ salutis, & iustificationis in Chri-
 sto profert: sed indistinctè, fidem, qua deo simpliciter credi-
 derunt. De quibus tamen omnibus concludens, dicit eosdē,
 per fidem vicisse regna, operatos iustitiam, & adeptos re-
 promissionem.

Quamquam nō nudam ille fidem intelligat, frigidam, tor- *Viuā fidē*
 petem, atque adeò mortuā: sed quæ charitatis igne fota, atq; *intelligi*
 accensa fructificat, & operatur iustitiam (quemadmodū ipse *quam scri-*
 diligenter explicat) & obedientiæ mandatorum Dei sollici- *ptura dicit*
 tum, & fidele studium secum coniunctum habet. *imputatā*

Cuius, in confirmanda super nos amicitia, & misericordia *a diuini*
 sua, & cumulandis beneficijs, ac benedictionibus quam fidei *Solliciti*
 maiorem respectum haberi à deo, etiam in illo ipso patre no- *studij volū*
 strum omnium parentum Abraham, diuinus spiritus per *tati dei ob*
 Moysen clarissimè nobis significauit. Nam cum illum tenta- *sequendi,*
 ret deus in filio suo vnigenito, atque eundem præciperet im- *maiorē ab*
 molari in loco quem illi demonstrauerat, nihil cunctatus, aut *eodem,*
 deliberans, sed mandato domini, quamuis repugnante natu- *quāsi dei*
 ra, fideliter obediens, eadem nocte, eodem perrexit cū filio: *rationem*
 & quod esset tētatio grauior, & difficilior, tridui itinere tadē *haberi.*

DE FIDE ET IUSTIFICAT.

peruenit, cum suo illo charissimo pignore: ad quem immedie
dum, vincente in se dei illo filiali timore paternum affec-
tum fideliter accingeretur, ab eodem dimissa cœlitus voca-
diuit. Nunc cognoui quod timeas dominum, & nō propter
filiū vnigenitū filio tuo propter me. Et rursus: Per memora-
iuravi dicit dominus, quia fecisti hanc rem, & nō propter
filio tuo vnigenito, benedicā tibi, & multiplicabo semē tuū
sicut stellas cœli, & velut arenā quæ est in littore maris. Pro-
fidebit semē tuū portas inimicorum suorum, & benedic-
tur in semine tuo omnes gētes terræ, quia obedisti vocī meo.
Audis hīc benedictionem promissam Abrahæ, benedictio-
nem inquam salutis, & hæreditatis æternæ: audis & in sen-
tentia eius, eandē benedictionē promissam omnibus gentibus.
Quare, aut cuius respectu? fidei ne, aut quia simpliciter ex-
dit deo? Non hoc dicit scriptura: Sed quia fecisti, inquit, me
rem: quia obedisti vocī meo. Vides vt ad fidele obedientie
studium (sine quo nulla fides deo nos coniungit, & gratia
cit) magis quam ad fidem ipsam, vnde idem illud studiū
cessit, in benedictionis istius delatione maiorem deus re-
ctum habuerit. Et quisquam audet dicere, nec amoris, nec
moris diuini, nec solliciti studij obsequendi mandatum
breuiter, nullorum operum nostrorum, in salutis, & iustifi-
cationis nostræ negocio. à deo respectum vllum haberi?

Demōstra-

tur falsum

p. promissio-

ne gratia-

tut annos

iustificari.

tem eius causam

requiras, ea deus est.

Si mouentem, imp-

impulsuam, eius bonitas, & misericordia.

Si finalem, nolam-

lus, & felicitas: quæ tamen ad eius bonitatem, vt ad finem

timum recurrit. Si causam mediaticam, ea Christus est. Su-

spontem, subiectū & materiā, ea in primis fides est, & ex-

de, à via peccatorum, ac perditionis auersio, & ad benigni-

um deum cōuersio. In quibus omnibus, nullum profectum

cum promissio sibi vēdicat. Quam tamen & ipsam, sicut

le nobis fecit, peccatorum nostrorum pœnitentibus, & ad

humiliter & fideliter reuertentibus, hoc ipsū, ad erigēdū

nostrā fecit, & ne præcipitemur in desperationis baratrum

promissio

Non tamen sanat, non saluat, non iustificat promissio,

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

præ-

promissor ipse, pius, & misericors dominus: nō ob promissio-
nem, sed ob infinitam suam bonitatē, & gratiam: ex qua, etiā reuocare
illa ipsa nos ad se reuocans processit promissio. Quare mo-
dis omnibus falsum est, iustificationem, per promissionē gra-
tiam contingere hominibus.

Nec semper in scripturis inuenies, vt iustificationem, eius
dem præcesserit gratuita promissio. Quam enim iustificatio
nis promissionem, primis nostris parentibus, postquā, se nos-
que suo peccato regni illius cœlestis hæreditate priuauerāt, iustificatio
& in mortis damnationem proiecerant, factā quisquam pro-
feret, per quam rursus assequuti sint iustificationis gratiam? præcesse-
rit quāquam peccarent, si prauaricarentur mandatū quod ac-
ceperant, comminatum ipsis mortē legimus: at promissionē
remissionis peccatorum, & gratiæ iustificationis ipsā factam
nullam legimus. Nihilominus tamen certū est, acceptam deo
fuisse eorum pœnitentiam, & ab eodem cōsequutos iustifi-
cationis gratiā. De Enoch ita legitur, quod ambulauerit co-
ram deo, hoc est, secundum voluntatē dei: & proinde placu-
erit deo, atque ab eodem translatus sit. Et Noë quoque, prædi-
catur fuisse vir iustus, & perfectus in generationibus suis, &
quod ambulauerit coram deo, hoc est, fecerit placita deo: &
propterea illum conseruari reparationi humani generis ab
aquis diluuij. Sed in his omnibus, nullius præuiæ promissio-
nis, per quam iustificati sunt, facta mētio legitur. Sed nec cau-
sa iustificationis eorundē, quatenus à nobis pendet, tacetur:
quinimo, clarissimè exprimitur: hæc videlicet, quia ambula-
uerunt coram deo, & velut in oculis cuncta cernētis dei ege-
runt omnia, quæcunque illi placere intellexerant.

Leguntur deinceps in scripturis, promissiones factæ pecca-
toribus, ne desponderemus animū: non tamē absolute & sim-
pliciter, sed peccatorū suorū pœnitentibus: salutē suā anhe-
lantibus: & iustificationes dei exquirentibus. Si impius ege-
rit, inquit, pœnitentiā, ab omnibus peccatis suis quæ operatus
est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudiciū & iusti-
tiam, omniū iniquitatū eius, quas operatus est, nō recordabitur. In iustitia sua, quam operatus est, viuet. Vides quibus, & luti-
bus qua cōditione, cuius ergo, & respectu, iustificationis gra-
tiam, & salutem promittat deus.

Falluntur proinde aduersarij etiam in hoc, & fallūt alios, Falli pro-
quod diuinas promissiones, præsertim autem illā remissionis
inde ad-
nis

uersarios, nis peccatorum, iustificationis, & salutis in Christo, absque
quod pro non conditionalem existimant: ita, vt ex parte nostra
missionem alio, quam vt fide acceperimus eadem, & firmiter illi asserimus
iustitiam, & mur, opus sit, quo nostram eam faciamus, atque eius fructus
salutis in effectumque assequamur. Id quod etiam ex superioribus
Christo, abstat esse falsissimum. Non omnis qui credit se saluum fore
solutam in pretium Christi, hic saluus erit, sed qui facit, inquit, id est illi
telligunt. voluntatem patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum
cœlorum. Ea est autem voluntas patris, quæ in præceptis eius
& Christi doctrina expressa est. In cuius obseruantia vniuersi
seueremus, à nobis exigit. Si vos, inquit, maueritis in seruitutem
meo, verè discipuli mei eritis. Vides quæ sit in salutis promissionem
sione vbiq; adiuncta conditio.

Et per hæc, mihi satis explicata videtur, vis rationum, quæ
prolixis verborum ambagibus inuoluunt omnium. Quæ
uersa, ducuntur ex notione illa suæ fidei, & correspondunt
ad promissionem qua gratis nobis offerri in Christo iustifi-
cationem, & salutem intelligunt.

Vna responsio ad omnes scripturarum iocunditatem, quos pro se inducunt ad uersarii.
Aduersarii fidei illam specialem, scripturas in cognitam.
Scripturarum locos multos inducunt, quibus conantur
struere, fidei acceptam referri oportere iustificationis gratiam.
Sed frustra in illis congerendis insumunt operam. Quæ
vno verbo responderi potest ad vniuersa quæcunque posuerint
ex scripturis congerere, nullam omnino scripturam loquentem
fide illa eorum speciali, qualem ipsi effinxerunt: vt quæ, se-
pturis, prophetis, Christo, Apostolis, & vniuersæ ante
rum ecclesiæ, planè fuit incognita: nisi demonstrauerint con-
trarium. Id quod hætenus, nec tentauerunt quidem, neque
vnquam facient: vt de qua, quid sit, nec illi ipsi quidem
authores, & assertores, satis intelligunt, nec inter se, imò
secum conueniunt. Quemadmodum supra luce clarius de-
struimus. Interim hæc erit vna illis ad omnes inducitur
illos scripturas responsio, de vna aliqua acceptionum
quas supra ad normam & rationem earundem explicauimus
eos loqui: vel de fide illa catholica, quæ dei veritatē proprie
respicit, atque illi firmiter mente, & animo assentitur ac
titur: idque, vel de ea considerata solitarie, secundum illam
rationem propriam: vt à spe, & charitate distinguitur: vel de
ea, non ita nuda, sed viuua, & charitatis flamma accensa: vt
fiducia illa impetrandæ dei gratiæ & misericordiæ, illi
cognata, quæ primo ex fide oritur, & præcedit in nobis

fectionis gratiam: vel de ea fiducia, quæ ex amore illo synce-
ro, & familiari oritur, & longo intervallo sequitur iustifica-
tionis gratiam: quæ est, non, assequenda veniæ, & remissionis
peccatorum in Christo, quam se iam dudum assequuta nouit
ex testimonio spiritus: sed coronæ & gloriæ (vniuersa enim
hæc designari subinde in scripturis fidei appellatione supra
demonstrauimus.) Secundum vnā inquam acceptionē ha-
rum omnium, inductas omnes scripturas de fide loqui rectè
dicemus. De quacunque tamen fide loquantur, de fide illa ip-
sorum speciali non loqui: vt quæ est scripturis incognita: &
proinde nihil ad ipsos pertinere posse quicquid demum ex
scripturis induxerint. Quæ vna responsio, os claudet aduer-
sarijs, quousque notationem suæ illius fidei in scripturis de-
monstrauerint. Quod ad Calendas græcas erit.

Tamen, pro intellectu nonnullorum locorum, qui subinde
recurrūt in Apostolo, maximè autem in eius epistolis ad Ro-
manos, & Galatas, quibus iustificari nos fide in Christo, atq;
eius sanguine affirmat, nō verò ex nostris operibus, breuiter
dicimus. Hoc præcipuè in illis epistolis agere Apostolū, vt iu-
deis, impiam illam propriam iustitiæ opinionem detraheret
& persuaderet sectari illam, quæ ex vno deo est, iusticiam:
cui subiecti nō sunt, nec eam assequūtur, qui propriā statuūt,
& suis eā operibus sibi arrogant, nec credūt nos gratis dona-
ri eadē in Christo. In quo vno, Deus, hoc ipsum credētibus,
fidei ipsius, & spei charitatisq; nostra opera, gratis ad iusticiā
imputat: vt quæ, ex se, digna non sunt, vt ad iusticiam nobis
imputari debeat: sed in Christo, vt supra demonstrauimus, atq;
eius sanguine, hæc in nos diuinā se effundit benignitas, & li-
beralitas. Hoc est ergo quod ille intelligit, quoties prædicat
nos iustificari, non ex nostris operibus, sed gratis, ex fide in
Christo & eius sanguine gratis inquā, quod ad nos spectat.
Quo nostræ iustitiæ, meritorū atq; operū nostrorum, quod
ad hanc rē pertinet, fiduciā excludēs, ipsum nobis propicia-
torē proponit, & nostræ redēptionis preciū: in quo vno, hac
in re, collocata esse debet nostra fiducia (quam hic per fidē
intelligi) non verò in nostris operibus.

Quod tamen, hæc ipsa fides, aut fiducia, nos non iustificet,
seu effectiue, seu formaliter, seu dispositiue, seu meritoriè, seu
quocūque demū modo quis hoc voluerit intelligere, magis
quàm alia quæcūq; fides, quæ, de re qualibet, deo credimus,
eodem

*Quid intel-
ligat Apo-
stolus sepe
affirmans.
Ex fide in
Christo, at
que eius
sanguine,
non ex ope-
ribus no-
stris iusti-
ficari nos.*

DE FIDE ET IUSTIFICAT.

eodem ipso loco, euidenter demonstratur ex Apostoli
iustificati ex fide exemplum nobis Abraham proponere
fidelium omnium, & fidem eius ipsi imputatam ad iustifi-
candum, non de fide illa, aut fiducia iustificationis
in Christo atque eius sanguine, aut ipse, aut inductus
scripturæ locus loquitur, ut paulò antè demonstratum
de ea, qua ille deo credidit, prædicenti & promittenti
ætatibus proeclatâ, & eatenus, sine liberi, sobole, & poster-
itati innumeram: ut fieret, inquit, pater multarum gentium
sicut stellæ cæli. Ex quo etiam nobis imputari ad iustitiam
concluditur, quod credimus in deum, quod suscitauit Iesum ex mortuis,
iustificationis gratia: traditum in mortem propter delicta
nostra. Intelligis proinde, ut in iustificationis nostræ nego-
cio, quod plus energie tribuat, fidei promissæ iustificationis
fidei, quam fidei alterius cuiuscunque rei, prædictæ, aut
fidei à deo.

Et hæc quidem præfens controuersia satis mani-
festa videtur: ut non solum æqui vniuscuiuslibet iudicii
etiam aduersariorum ipsorum, penè audeat subire
cuius.